

LUONTOKASVATUS OULUN KAUPUNGIN VARHAIS- KASVATUKSESSA

Lämsänjärven päiväkoti – Metsämörri kutsuu
Savotta-aukion päiväkoti – Toiminnallinen metsäesiopetus

Maria Jääskelä & Niina Meuronen

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (ylempi AMK)

2016

Tekijä(t)	Maria Jääskelä & Niina Meuronen	Vuosi	2016
Ohjaaja(t)	Rauno Pietiläinen, Leena Viinamäki		
Toimeksiantaja	Marja Padatsu/Lämsänjärven päiväkoti, Antti Annunen/Savotta-aukion päiväkoti		
Työn nimi	Luontokasvatus Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa, Lämsänjärven päiväkoti – Metsämörri kutsuu, Savotta-aukion päiväkoti - Toiminnallinen metsäesiopetus		
Sivu- ja liitemäärä	93+9		

Sosionomi (ylempi AMK) - tutkintoon liittyvän opinnäytetyön kautta tuomme kasvattajalle uusia mahdollisuuksia käyttää luontokasvatusta varhaiskasvatuksessa. Työskentelemme molemmat Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajana. Syksyllä 2015 kumpikin tutkimuksessa olleista päiväkodeista aloitti uuden toimintamallin luontokasvatukseen liittyen. Toinen ryhmä Lämsänjärven päiväkodissa aloitti metsämörri-toiminnan ja toinen ryhmä Savotta-aukion päiväkodissa aloitti toiminnallisen metsäesiopetuksen. Esimiehemme olivat työmme toimeksiantajina ja erilaisten keskustelujen pohjalta päätimme tutkia ja hakea lisää tietoa kasvattajalle kuinka käyttää luontokasvatusta työssään.

Tavoitteenamme on kertoa kuinka luonto itsessään voi tarjota enemmän vain olemassa olollaan ja kuinka helppoa on saada lapsi kokemaan ja oppimaan uutta enemmän luonnossa hänen omien ideoidensa ja mielenkiintonsa kautta. Kasvattaja tulee samalla saamaan enemmän teoretietoa ymmärtääkseen luontokasvatuksen periaatteita ja myös tietoa kuinka käyttää sitä näiden metodien avulla, joita tässä työssä esittelemme. Haluamme myös saada kasvattajan innostumaan luontokasvatuksesta niin, että hän kiinnostuisi kouluttamaan itseään. Käsittelemme tässä työssä kummankin työpaikamme näkökulmista sekä teoreettisen viitekehyksen merkityksellisimpien aiheiden osalta luontokasvatuksen eri osa-alueita. Kerromme varhaiskasvatusta koskevista laeista ja varhaiskasvatuksen historiasta.

Esittelemme työmme keskipisteessä olevaa metsämörri-toimintaa sekä metsäesiopetusta. Perehdymme lapsilähtöisen toiminnan ja kasvatuskumppanuuden mahdollisuuksiin, sekä tuomme esille tutkimuksemme kautta lasten ääntä toiminnan havainnoinnin keinoin. Mitä luonto antaa oppimisympäristönä ja miten luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa? Miten luontosuhteen kehittyminen vaikuttaa hyvinvointiin? Miten lasten ideat ja lapsilähtöisyys vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja edesauttaa lapsen osallisuutta? Onko laadukas varhaiskasvatus lapsilähtöistä vai aikuisen johdattamaa pedagogista toimintaa? Kaikki nämä kysymykset yhdessä luovat opinnäytteemme pohjan, rakenteen ja lopputuloksen. Tätä työtä tehtiin toimintatutkimuksen kautta kyselyiden ja haastattelujen avulla sekä lapsiryhmissä havainnointia tehden. Tulosten kautta saatiin selville asiakasperheiden kiinnostus ja tyytyväisyys luontokasvatukseen, luonnossa tapahtuvan oppimisen mielekkyys sekä lasten vilpittömyys ja innostunut luonnossa leikkimisen ja tutkimisen riemu.

Asiasanat Varhaiskasvatus, luontokasvatus, ympäristökasvatus, kestävä kehitys, osallisuus
Muita tietoja Työhön liittyy multimediaesitys.

School of
Name of Master Degree Programme Social services

Author(s)	Maria Jääskelä&Niina Meuronen	Year 2016
Supervisor(s)	Leena Viinamäki, Rauno Pietiläinen	
Commissioned by	Marja Padatsu, Antti Annunen	
Subject of thesis	Nature education within early childhood education in the city of Oulu	
Number of pages	93+9	

Through this thesis we are bringing new possibilities to an educator to use nature education in several ways in early childhood education. We both work in the city of Oulu, in early childhood education as kindergarten teachers. In autumn 2015 both of our day care centers started a new work method with nature education. The other group at Lämsänjärvi involves Metsämörri and the other group at Savotta-aukio has a pre school group with nature education method. Our superiors were our commissioners and through different discussions we decided to investigate and found more details to educators how to use nature education with their work and have more information about it.

Our aim is to explain how nature itself can offer more through just by being there and how easy it is to get a child to experience and learn more in the nature through child's own ideas and interest. Educator will have more theory knowledge to comprehend the principles of nature education and also more knowledge to use them with these methods we explain in this thesis. We also want to make an educator excited about nature education so that it will make he or she to get more education for it.

We describe knowledge through our workplaces and use theory to show different ideologies and methods that are used in nature education. Also we tell about metsämörri and pre school work including information about Oulu's organisation and the laws that early childhood education has now and how it will change in the future. We describe the educational partnership and child orientation and their possibilities to bring out child's opinions and ideas through our investigation. What does nature offer as an educational learning area and how can early childhood educator use nature educationally? How does the relationship with nature affect to well-being? How does child's own ideas and child orientation affect to the planning of your work and helps children to participate? Is an excellent early childhood education child orientated or led by adult's pedagogical orientation? All these questions together make the base, structure and main conclusion to our work. This thesis was made by action research. We used interviews, questionnaires and observation. The conclusion was that families as customers were pleased and the children showed their sincere happiness and enthusiasm through their playing and exploration in nature.

Key words	Early childhood education, nature education, environmental education, participation, sustainable development
Special remarks	This thesis includes a multimedia presentation.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA KYSYMYKSENASETTELU.....	2
2.1 AMMATTIALAN JA KEHITTÄMISTEHTÄVÄN RATKAISEMISEN KANNALTA TARKOITUKSEN MUKAINEN TIETOPERUSTA	4
2.2 MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS	17
3 VARHAISKASVATUS	23
3.1 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	24
3.2 VARHAISKASVATUKSEN HISTORIAA JA VARHAISKASVATUSLAKI	26
3.3 LUONTOKASVATUS, YMPÄRISTÖKASVATUS JA KESTÄVÄN KEHITYKSEN PERIAATTEET	31
3.3.1 Metsämörritoiminnasta	57
3.3.3 Seikkailukasvatus, elämyspedagogiikka.....	68
3.3.4 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.....	70
4 OSALLISUUS JA LAPSILÄHTÖINEN SUUNNITTELU	72
4.1 TOIMINNAN SUUNNITTELU (PEDAGOGINEN KONTEKSTI)	81
4.2 LAPSILÄHTÖISYYS SUUNNITTELUSSA	82
4.3 ERITYISYYDEN HUOMIOINTI SUUNNITTELUSSA	83
4.4 KASVATUSKUMPPANUUS - VANHEMMAT MUKANA TOIMINNASSA	85
4.5 DIALOGISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	86
5 TOIMINTATUTKIMUKSEN TULOSTEN ANALYSOINTI	88
6 POHDINTAA KEHITTÄMISHANKKEESTA SEKÄ VARHAISKASVATUKSEN TULEVAISUUDESTA: MITEN SIIHEN ISTUU SOSIONOMI YAMK?	91
LIITTEET	100

TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1. TUTKIMUKSESSA OLLEIDEN PÄIVÄKOTIEN LASTEN JA HENKILÖSTÖN LUKUMÄÄRÄ KOKONAISUUDESSAAN. (JÄÄSKELÄ 2016).....	4
TAULUKKO 2. VARHAISKASVATUKSEN YKSIKÖJEN MAANTIETEELLINEN JAKAUTUMA (OULUN KAUPUNKI 2016, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ, 2016.).....	9
TAULUKKO 3. PÄIVÄHOITOMAKSUT 1.8.2014 JA 1.8.2016 ALKAEN. (OULUN KAUPUNKI, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016).....	11
TAULUKKO 4 PÄIVÄHOITOMAKSUT €/KK. 2014/2016. KOKOPÄIVÄHOIDOSSA OLEVILLA. (OULUN KAUPUNKI, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016)	12
TAULUKKO 5. YKSITYISET PÄIVÄKODIT OULUSSA MAANTIETEELLISESTI JAKAUTUNEENA. SULUISSA KAUPUNGINOSA, MISSÄ PÄIVÄKOTI SIJAITSEE. PÄIVÄKOTEJA YHTEENSÄ 63. VIHREÄLLÄ POHJALLA OMAN TOIMIALUEEMME (ETELÄINEN) ALUEELLA TOIMIVAT YKSITYISET PÄIVÄKODIT (OULUN KAUPUNKI 2016.)	13
TAULUKKO 6. 1.8.2016 VOIMAAN ASTUNEET OMAVASTUUSUOSED (OULUN KAUPUNKI, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016).....	15
TAULUKKO 7. OULUN KAUPUNGIN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 2015, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ, 2016.....	16
TAULUKKO 8. HAVAINNOINTIMATRIISI. JÄÄSKELÄ 2016.....	21
TAULUKKO 9. VARHAISKASVATUSLAIN MUKAISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT.....	25
TAULUKKO 10. VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEET. (FINLEX. VARHAISKASVATUSLAKI 2 A § (8.5.2015/580). (KOONNUT JÄÄSKELÄ&MEURONEN 2016).....	28
TAULUKKO 11. VARHAISKASVATUSTA JA ESIOPETUSTA KOSKEVIA LAKEJA JA SÄÄDÖKSIÄ. OPETUSHALLITUS 2016. KOONNUT JÄÄSKELÄ&MEURONEN 2016)	29
TAULUKKO 12 YHTEISKUNTASITOUKSEN TAVOITTEET JA KESTÄVÄN KEHITYKSEN INDIKAATTORIT (FINDIKAATTORIN PALVELUSTA MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016).....	33
TAULUKKO 13. LAPSUUDEN LUONTOKOKEMUSTEN MERKITYS YMPÄRISTÖMYÖNTEISELLE ASEENTEILLE JA TOIMINNALLE.(WILSONIN MALLISTA, PARIKKA-NIHTI &SUOMELA 2014, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016.)	46
TAULUKKO 14. IHMISEN TOIMINNAN JA YMPÄRISTÖVAIKUTUKSEN KETJU (HELNE YM 2012 JULKAISUSTA, MUOKANNUT JÄÄSKELÄ 2016).....	56
TAULUKKO 15. METSÄMÖRRITOIMINNAN VIITTEELLISET IKÄRYHMÄT LOGOINEEN. (SUOMEN LATU 2016. KOONNUT TAULUKOKSI JÄÄSKELÄ 2016.).....	57
TAULUKKO 16. LÄMSÄNJÄRVEN PÄIVÄKODIN VEKKULIT RYHMÄN TIISTAINEN EVÄSRETKIPÄIVÄ. JÄÄSKELÄ 2016.	60
TAULUKKO 17. SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODIN/PETÄJIEN VIIKKO-OHJELMA (MEURONEN 2016)	63
TAULUKKO 18. OSALLISUUDEN PORTAAT. JÄÄSKELÄ 2016.	76
TAULUKKO 19 HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET, NIIDEN KUVAAJA JA ULOTTUVUUKSIEN MAHDOLLISIA SOSIAALIPOLIITTISIA EDISTÄMISKEINOJA (ALLARDT 1976)	

ALKUPERÄISESSÄ JÄRJESTYKSESSÄ DOING-LISÄYKSELLÄ.(HELNE YM. 2012 JULKAISUSTA MUOKANNUT MEURONEN 2016).....	77
TAULUKKO 20. LAPSILÄHTÖISYYDEN/LAPSIKESKEISYYDEN JA AIKUISKESKEISYYDEN LÄHTÖKOHTIA. KOONNUT JÄÄSKELÄ 2016.....	82
TAULUKKO 21. LUONTOKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA: VAHVUUDET, MAHDOLLISUUDET, HEIKKOUEDET, UHKATEKIJÄT. KOONNUT JÄÄSKELÄ & MEURONEN 2016.	89
LIITE 6 TAULUKKO 22 KOKOOMATAULUKKO: SAVOTTA-AUKION LASTENTARHANOPETTAJAN VASTAUSET KOOTTUNA. MEURONEN 2016.....	106
LIITE 7 TAULUKKO 23 KOKOOMATAULUKKO: KOONTI LÄMSÄNJÄRVEN VANHEMMILLE TEHDYSTÄ KYSELYSTÄ. JÄÄSKELÄ 2016.....	107

KUVIOLUETTELO

KUVIO 1 OULUN KAUPUNGIN ORGANISAATIOKAAVIO	6
KUVIO 2 SIVISTYS- JA KULTTUURIPALVELUIDEN ORGANISAATIO 2016.	8
KUVIO 3 SUOMEN YHTEISKUNTASITOUUMUKSEN JA YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAOHJELMA AGENDA2030 TAVOITTEET	36
KUVIO 4 PALMERIN PUUMALLI	42
KUVIO 5 JEROSEN&KAIKKOSEN TALOMALLI: YMPÄRISTÖKASVATUKSEN ULOTTUVUUDET JA SISÄLLÖT	44
KUVIO 6 MARKKU KÄPYLÄN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SIPULIMALLI.	48
KUVIO 7 BRONFENBENNERIN EKOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA, JOKA ESITTÄÄ HYPOTEESIN PIENEN LAPSEN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVISTA KERROKSISTA.	50

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus on osa ihmisen elämänkaarta, jossa varhaiskasvattajalla on oma tärkeä tehtävänsä. Oman työnsä ja siitä heijastuvan ammatillisen osaamisen kautta hän saa kulkea lapsen rinnalla tämän elämänvaiheen läpi. Se miten varhaiskasvattaja saa lapsen janoamaan ja etsimään tietoa, oppimaan uutta ja löytämään elämänkaareensa merkityksellisiä asioita, vaikuttaa lapseen hänen kasvaessaan ja kehittyessään.

Haluamme tämän työn avulla tuoda esille luonnon ja erityisesti metsän eri mahdollisuuksia toimia varhaiskasvatuksen oleellisena oppimispaikkana. Ympäristönä, jossa voi tuntea olevansa yhtä luonnon kanssa sitä kunnioittaen ja siitä nauttien, yhdessä ihmetellen ja tutkien. Varhaiskasvatuksen kentällä nykyajan trendinä sekä suuntauksena on sekä lapsilähtöisyys, että lapsen äänen kuuleminen. Uskomme, että tulevaisuudessa halutaan keskittyä yhä enemmän lasten omien oppimispolkujen löytämiseen myös varhaiskasvatuksessa. Lapsi oppii leikkien ja tutkien, uusiin asioihin tutustuen ja haluamme tuoda esille näitä asioita eri teorioiden ja mallien avulla. Mietimme työssämme luontokasvatuksen merkityksellisyyttä myös lapsilähtöisen ajattelumallin sekä hyvinvoinnin kannalta katsottuna.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda varhaiskasvattajalle uusia ajatuksia, näkökulmia, sekä tietoa metsän/luonnon hyödyntämisestä eri-ikäisten lasten oppimisessa. Teoreettinen viitekehysemme käsittelee varhaiskasvatusta, sen määritelmää, varhaiskasvatustilaa sekä laadukkaan varhaiskasvatuksen eri näkökantoja luonto ja ympäristö painotteisten mallien kautta. Perehdymme luonto- ja ympäristökasvatukseen ja sen eri malleihin, ekopsykologian näkökulmiin sekä kestävästä kehityksestä periaatteisiin. Kerromme metsämörritoiminnan periaatteista, sen historiasta sekä toiminnallisen esiopetuksen toimintamalleista ja sen eroavaisuudesta perinteiseen esiopetukseen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA KYSYMYKSENASETELU

Opinnäytetyön tavoitteena on uuteen toimintamalliin, luontokasvatukseen, perehtyminen ja siitä saadun tiedon saattaminen päiväkoteihin. Tarkoituksena on antaa päiväkoteihin uuden toimintamallin lisäksi myös tietoa lapsilähtöisen toiminnan suunnittelusta luontokasvatuksen näkökulmasta ja sen mahdollisuuksista teoreettiseen pohjaan tukeutuen. Opinnäyte tehtiin työntekijöitä varten, mutta myös toiminnan jatkuvuutta ja kehittämistä ajatellen. Käsittääksemme käytännön työnteko on tällä hetkellä enemmän aikuislähtöistä ja painottuu suurelta osin aikuisten suunnittelemaan toimintaan. Tämä väite perustuu henkilökohtaiseen kokemukseemme asiasta. Olemme huomanneet, että uusiin asioihin ja uuden oppimiseen ei anneta mahdollisuutta vaan vedotaan siihen, että ei ole aikaa eikä resursseja, kysymys voi olla myös muutosvastarinnasta: uusiin asioihin ja ideoihin ei halutakaan paneutua tai tutustua. Työn mielekkyyttä ajatellessa ei tulisi olla kaavoihin kangistunut vaan antaa mahdollisuus uudelle ja kehittää työtä sen mukaan. Muutosvastarintaa ilmenee varmasti alalla kuin alalla, jossa tietyt käytänteet ja rutiinit ovat hyväksi koettu, eikä niitä olla valmiita muuttamaan. Kuitenkin maailman muuttuessa myös asiakaskunta ja tarpeet muuttuvat. Työntekijän tulee olla valmis ottamaan vastaan uudet haasteet ja sen myötä uudet mahdollisuudet. Varhaiskasvattajalla on hyvä olla hallussaan tietoa, jota voi soveltaa käytäntöön sopivaksi.

Työtä ohjaavat kysymykset: Mitä luonto antaa oppimisympäristönä ja miten luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa? Miten luontosuhteen kehittyminen vaikuttaa hyvinvointiin? Miten lasten ideat ja lapsilähtöisyys vaikuttavat toiminnan suunnitteluun ja edesauttavat lapsen osallisuutta? Onko laadukas varhaiskasvatus lapsilähtöistä vai aikuisen johdattalemaa pedagogista toimintaa? Miten lapsen ja lapsiryhmän varhaiskasvatussuunnitelma kytkeytyy toiminnan suunnitteluun? Näihin kysymyksiin pyrimme vastaamaan työmme tutkimuksen avulla sekä valitsemamme teorian pohjalta. Aiheesta on tehty aikaisempia tutkimuksia paljon ja perehdyimme niihin uutta toimintamallia kehittäessämme ja tutkiessamme. Yksi esimerkki tutkimuksista on Metsämörriohjaajan peruskursin hyödyntäminen Limingan varhaiskasvatuksessa, jossa tekijänä Koivula Dagmar, 2014. Työssä kuvattiin kuinka metsämörrikoulutusta on hyödynnetty työssä. Tutkimustulosten kautta se antaa ideoita myös muiden käyttöön. Kyse-

lyissä ilmeni, että yhteistyötä ja yhteisiä ideariihiä toivottiin, jotta Limingan kunnassa toteutettava metsämörritoiminta saisi yhdenmukaisempia piirteitä ja työntekijät saivat suunnitella toimintaa myös yhdessä. Toinen tutkimus esimerkki on: Retkellä metsässä - Metsä esikouluikäisten leikki- ja oppimisympäristönä tekijöinä Jantunen Sanna ja Kärkinen Emmi, 2014. Tarkoituksena tutkimuksessa oli hyödyntää metsää lasten leikki - ja oppimisympäristönä. Työntekijät halusivat hyödyntää metsää enemmän toiminnassaan ja tavoitteena oli myös tukea työtä. Metsäretkillä pyrittiin edistämään lasten monipuolista oppimista ja innostamaan metsässä liikkumiseen hyödyntämällä lasten luontaista uteliaisuutta. (Liite 1)

2.1 Ammattialan ja kehittämistehtävän ratkaisemisen kannalta tarkoituksenmukainen tietoperusta

Selvittääksemme miten Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen palveluissa voidaan yleisesti toimia luontokasvatusta kehittäen, oli mielestämme oleellista perehtyä tarkemmin keskeisiin asioihin varhaiskasvatuspalveluita koskien. Selvitimme kaupungin organisaatiosta lähtien varhaiskasvatuspalveluiden laajuutta ja siihen liittyviä asioita, kuten päiväkotien jakautumista kaupungissa ja organisaatorakennetta. Keskeisin näkökulma tätä työtä tehdessä oli lapsilähtöisen ajattelumallin lisääminen varhaiskasvatuksessa luontokasvatuksen keinoin, lisäten näin palvelun laatua.

Luonnossa liikkuminen on tänä päivänä yleistynyt päiväkodeissa. Tämä johtuu ehkä siitä, että on huomattu sen tuomat mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Tästä syystä meidän kummankin toimipisteissä on lähdetty aloittamaan tämän kaltaista toimintaa ja itse osaltamme olemme innostuneet kehittämään toimintamallia yhteiseksi, koko talon toiminnaksi. Metsämörritoiminta ja metsäesiopeus aloitettiin päiväkodeissa elokuussa 2015.

Kehittämistehtävän toimipaikkana toimi kaksi eri päiväkotia Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa, Lämsänjärven päiväkotia sekä Savotta-aukion päiväkotia. Taulukossa 1 näkyy sekä Lämsänjärven että Savotta-aukion päiväkotien työntekijöiden ja lasten lukumäärä tämän kehittämistehtävän aikana. Savotta-aukion päiväkotia on suurin Oulussa toimiva kunnallinen päiväkotia.

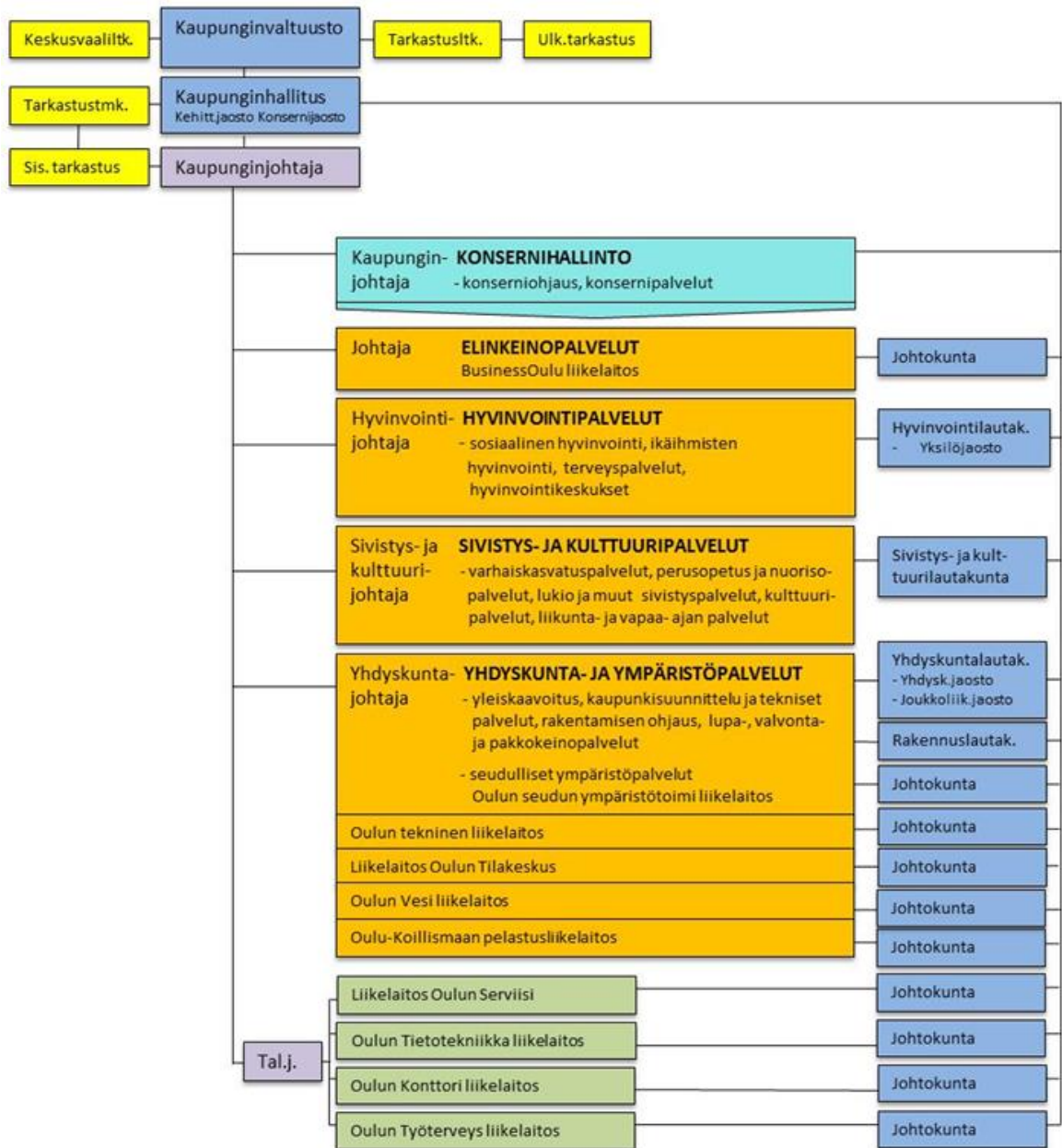
Taulukko 1. Tutkimuksessa olleiden päiväkotien lasten ja henkilöstön lukumäärä kokonaisuudessaan. (Jääskelä 2016)

PÄIVÄKOTI	Työntekijöiden määrä	Lasten määrä
Lämsänjärven päiväkotia	12(1 hlökoht avustaja)	73
Savotta-aukion päiväkotia	30	250

Omissa toimipaikoissa keskityimme tätä työtä tehdessä ainoastaan siihen ryhmään, missä tutkimusta tehtiin. Lämsänjärvellä metsämörrötoimintaa tehtävässä Vekkulit ryhmässä oli 2 kasvatusvastuullista (lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja) ja tutkimusta tehtäessä 14 lasta. Savotta-aukion metsäesiopetus ryhmässä oli 2 kasvatusvastuullista lastentarhanopettajaa ja 14 lasta.

Jotta selvittäisimme tarkemmin Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen sijoittumista kaupungin palvelurakenteessa, on seuraavassa kuviossa 1 esitetty Oulun kaupungin organisaatiokaavio. Oulun kaupungilla työskenteli 31.12.2015 Oulun kaupungin tilastollisen vuosikirjan mukaan 11 705 henkilöä, mukaan lukien kaikki toimialat. Heistä vakituista henkilöstöä oli 8 795 ja tilapäistä 2 910 henkilöä. Oulun kaupungin järjestämät palvelut on organisoitu seuraaviin palvelualueisiin: sivistys- ja kulttuuripalvelut, hyvinvointipalvelut ja yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Konsernihallintoon kuuluu konserniohjaus- ja konsernipalvelut - yksiköt. Lisäksi palvelualueiden palveluja yhdistetään poikkitoiminnallisesti toimintatapojen ja vastuujakojen uudistuksilla. Näillä pyritään asiakaslähtöisyyden lisäämiseen, vaikuttavuuden parantamiseen sekä tuottavuuden kasvattamiseen. Resursseja tarkastellaan ja kohdennetaan palveluja tarvittaessa (Oulun kaupungin johtamisjärjestelmä 2016.)

Oulun kaupungin organisaatio 1.4.2016

Kuvio 1 Oulun kaupungin organisaatiokaavio¹

¹ (Oulun kaupunki 2016)

Oulun kaupungin kunnallinen varhaiskasvatus toimii sivistys- ja kulttuuritoimen alla, mikä näkyy kuviossa 2. Oulussa Sivistys- ja kulttuuripalveluiden (SIKU) tehtävänä on ihmisen kasvun tukeminen. Asiantuntijapalveluiden kehittämispalvelut, joka jakaantuu hallinto-, henkilöstö, kehittämis- ja talouspalveluihin, vastaa sivistys- ja kulttuuripalveluiden kokonaisvaltaisesta kehittämisestä ja koordinoinnista konsernin kokonaisuuteen. Sen tehtäväalueeseen kuuluu kaikki SIKUN läpileikkaava kehittämistoiminta: strategia ja sen toimenpideohjelmat, ohjaavien asiakirjojen ja linjausten valmistelu, tietojohdaminen, prosessien ja toimintamallien kehittäminen, palveluverkot, tapahtumatoiminnan sekä sidosryhmäyhteistyön kehittäminen. Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluissa oli vuonna 2015 henkilöstöä yhteensä 5 333. Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelujen organisaatiouudistuksessa valmistellaan uutta johtamisjärjestelmää, jossa vahvistetaan alueellista toimintamallia. Tässä toimintamallissa elämäntaajattelu toteutetaan toiminnallisesti neljällä alueella. Aluemallissa tulevat toimimaan perusopetus, varhaiskasvatus, osa nuorisopalveluista sekä kirjastopalvelut. Tulevalla organisaatiomuutoksella tuetaan poikkitoiminnallisuutta, elämäntaajattelu, johtamisjärjestelmän selkeyttämistä ja tasojen vähentämistä sekä hallinnon keventämistä. Uusi organisaatio astuu voimaan 1.1.2017 (Oulun kaupunki 2016.)

Kuvio 2 Sivistys- ja kulttuuripalveluiden organisaatio 2016. ²

Kunnan päättäjät ovat vastuussa kunnallisesta päivähoidosta, sen laadusta ja valvonnasta. Kunnan on hoidettava lapselle päivähoitopaikka kahden viikon sisällä, mikäli vanhempi saa töitä tai päätoimisen opiskelupaikan. Suomessa varhaiskasvatuksen katsotaan olevan hoidollista, opetuksellista (education) ja kasvatuksellista yhteen nivottuna sosiaalisen palvelun kanssa, annetaan lapselle hoitopaikka (care), educare mallin mukaisesti. (Ministry of social affairs and health 2013.) Varhaiskasvatuslain mukana tuomia muutoksia päivähoitopaikkaan ja oikeuksiin liittyen kerromme tuonnempana. Varhaiskasvatuksen palveluita ovat päivähoito päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, esiopetus sekä kerhotoiminta. Kunnallisia päiväkoteja Oulun kaupungissa on noin 100, lisäksi varhaiskasvatuspalveluja tuottavat yksityiset toimijat. Kerromme tässä työssä hie-

² (Oulun kaupunki 2016)

man myös yksityisten tuottajien palveluista, mutta pääosin käsittelemme asioita kunnallisen päivähoidon kautta. Kerromme myös päivähoitomaksuista ja niihin liittyvistä uudistuksista.

Varhaiskasvatuksen yksiköt (päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit) on jaettu neljälle maantieteelliselle alueelle. Jokaisella alueella toimii toistaiseksi vielä oma varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Oulun kaupungissa ollaan tekemässä muutoksia ja tästä johtuen myös varhaiskasvatuksessa tullaan muuttamaan johtoportaan sijoittumista ja vastuualueita vuonna 2017. Taulukossa 2 näkyy kaikkien neljän alueen yksiköt, vihreällä pohjalla on omien toimipisteidemme alue.

Taulukko 2. Varhaiskasvatuksen yksikköjen maantieteellinen jakautuma (Oulun kaupunki 2016, muokannut Jääskelä, 2016.)

<p><u>Pohjoinen alue:</u> Ahvenojan, Haukiputaan, Herukan, Kuivasjärven, Kuivasrannan, Rajakylän, Länsi-Patelan, Pantiemen, Ritaharjun ja Teknologia kylän kaupunginosien päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit.</p>	<p><u>Itäinen alue:</u> Haapalehdon, Heikinharjun, Hintan, Hiukkavaaran, Kiimingin, Korvensuoran, Talvikankaan, Hönttämäen, Ylikiimingin, Yli-lin, Myllyojan, Saarelan ja Talvikankaan kaupunginosien päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit.</p>
<p><u>Eteläinen alue:</u> Kaukovainion, Heikkilänkankaan, Iinatin, Kaakkurin, Maikkulan, Oulunsalon, Knuutilankankaan, Lämsänjärven, Metsokankaan, Kontinkankaan ja Oulun Kiviniemen kaupunginosien päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit.</p>	<p><u>Keskinen alue:</u> Keskustan, Höyhtyän, Kaijonharjun, Tuiran, Kastellin, Koskelan, Linnanmaan, Lintulan, Värtön, Toppilan, Mäntylän, Myllytullin, Heinäpään, Puolivälinkankaan, Pyykösjärven, Syynimaan, Taskilan ja Raksilan kaupunginosien päiväkodit ja ryhmäperhepäiväkodit.</p>

Päivähoidosta peritään vielä tätä työtä tehdessämme kuukausimaksu, joka määräytyy perheen koon sekä bruttotulojen mukaan. Hoitoaikaan perustuvaan asiakasmaksuun siirrytään tammikuussa 2017. Tällöin hoitomaksu määräytyy etukäteen sovittujen ja toteutuneiden kuukausittaisten hoitotuntien mukaan. Pilotivaiheessa mukana olleet kaupungin päiväkodit ovat jo siirtyneet tähän järjestelmään (Oulun kaupunki 2016.)

Kokopäivähoidon kuukausimaksu määritellään perheen koon mukaan määräytyvänä prosenttiosuutena vähimmäistulorajan yllittä-

västä kuukausitulosta. **Osapäivähoidon** (hoitoaika alle 5 tuntia päivässä) maksuna peritään 60 % kokopäivähoidon hinnasta. **Perheen tuloina otetaan huomioon** palvelun käyttäjän ja hänen kanssaan yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliiton omaisissa olosuhteissa elävän henkilön veronalaiset ansio- ja pääomatulot, verosta vapaat tulot sekä ansiotuloa korvaavat tulot. (Oulun kaupunki 2016)

Päivähoidon asiakasmaksut ovat sidottuina indeksiin asiakasmaksulain mukaan. Indeksikorotuksia tehdään kahden vuoden välein. Taulukossa 3 on vertailun vuoksi esillä vuoden 2014 ja 2016 bruttotulorajat päivähoitomaksuihin liittyen. Päivähoitomaksuihin liittyvät indeksikorotukset ovat tulleet voimaan 1.8.2014 ja uudet korotukset taas 1.8.2016. Omassa työssämme emme vastaa laskutukseen liittyvistä asioista, mutta on hyvä olla ajan tasalla perhettä koskevissa asioissa, siksi otimme selvää myös päivähoitomaksuista.

Maksutonta esiopetusta järjestetään 4 tuntia/arkipäivä. Esiopetus lukuvuosi noudattaa pääosin koulujen työ- ja loma-aikoja. Vuoden 2016 alusta tulleen varhaiskasvatustalouden muutoksen myötä esiopetusikäisellä lapsella on mahdollista saada esiopetuksen lisäksi järjestettävää osa-aikaista varhaiskasvatusta silloin, kun lapsen huoltajat työskentelevät koko aikaisesti, opiskelevat päätoimisesti tai toimivat yrittäjinä. Osa-aikaista varhaiskasvatusta järjestetään esiopetusikäiselle lapselle myös, jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia. Esiopetusikäisellä lapsella on myös oikeus osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen esiopetuksen loma-aikoina. (Oulun kaupunki 2016)

Taulukko 3. Päivähoitomaksut 1.8.2014 ja 1.8.2016 alkaen. (Oulun kaupunki, muokannut Jääskelä 2016)

Perheen koko	Vähimmäisbruttotuloraja €/kk Vuosi 2014	Vähimmäisbruttotuloraja €/kk Vuosi 2016	Maksuprosentti %
HIÖÄ			
2	1 355	1 403	11,5
3	1 671	1 730	9,4
4	1 983	2 053	7,9
5	2 116	2 191	7,9
6	2 248	2 328	7,9

Päivähoitomaksut tarkistetaan perhemuutosten sekä palvelunsaajan maksukykyyn liittyen. Taulukossa 4 on päivähoitomaksut 2014 -2016. Kokopäivähoidon lisäksi voidaan tehdä sopimus vähemmästä palveluntarpeesta 12 -14 päivästä kuukaudessa 1.8.2016 alkaen entisen 10 -15 hoitopäivän sijaan. Tämä ei koske osapäivähoidossa olevia lapsia. Esiopetuksessa olevat lapset ovat maksuttomassa esiopetuksessa 4 h koulujen aikataulujen mukaan. Hoitomaksu vähemmän palveluntarpeen mukaan lasketaan seuraavasti: Hoitomaksu = perheen kuukausimaksu x 11 -14 hoitopäivät jaettuna 20 (Oulun kaupunki 2016.)

Taulukko 4 Päivähoitomaksut €/kk. 2014/2016. Kokopäivähoidossa olevilla. (Oulun kaupunki, muokannut Jääskelä 2016)

Maksut	2014	2016
Enimmillään nuorimmasta lapsesta	283 €/kk	290 €/kk
Vanhemman sisaruksen osalta	255 €/kk	261 €/kk
Jokaisesta seuraavasta päivähoidossa olevasta lapsesta	enimmillään 56,60 €/kk	enimmillään 58€ /kk
20% nuorimman lapsen maksusta		
Lasten koskevaa __€ pienempää kuukausimaksua ei peritä	26 €	27 €

Oulussa toimivat yksityiset päiväkodit näkyvät Taulukossa 5. Yksityinen päivähoito tarkoittaa sitä, että lapsi on hoidossa joko yksityisessä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Yksityiselle päiväkodille on yleisesti todettu olevan ominaista jokin erityissuuntaus. Oulussa toimii mm. Touhula liikuntapäiväkoteja, sekä montessori- ja steinerpäiväkoteja kuin myös musiikkipainotteisia päiväkoiteja.

Taulukko 5. Yksityiset päiväkodit Oulussa maantieteellisesti jakautuneena. Sulussa kaupunginosa, missä päiväkotij sijaitsee. Päiväkoteja yhteensä 63. Vihreällä pohjalla oman toimialueemme (eteläinen) alueella toimivat yksityiset päiväkodit (Oulun kaupunki 2016.)

<p>Pohjoinen alue:</p> <p>Linnunrata (Haukipudas)</p> <p>LystiVekara (Ritaharju)</p> <p>Oravanpesä (Haukipudas)</p> <p>Pelle Torppa (Haukipudas)</p> <p>Päiväkoti Wilhelmiina Oy - (Haukipudas)</p> <p>Saturnus (Ritaharju)</p> <p>Taikametsäntarha (Haukipudas)</p> <p>Taikavekara (Ahvenoja)</p> <p>Touhula Liikuntapäiväkoti Ritaharju</p> <p>Touhula Liikuntapäiväkoti Linnanmaa</p> <p>Vaahterapuun lapset (Haukipudas)</p> <p>Wanha Saha (Haukipudas)</p>	<p>Eteläinen alue:</p> <p>Kristillinen päiväkotij Toivo (Maikkula)</p> <p>Kukkuluuruu (Oulunsalo)</p> <p>Lilliputti (Maikkula)</p> <p>Metsälinna (Metsokangas)</p> <p>Neptunus (Oulunsalo)</p> <p>Pikkulinna (Kaakkuri)</p> <p>Pikkuvekara (Metsokangas)</p> <p>Touhula Liikuntapäiväkoti Oulunsalo</p> <p>Touhula Liikuntapäiväkoti Metsokangas</p> <p>Tähtelä (Oulunsalo)</p> <p>Tähtivekara (Metsokangas)</p> <p>Vekaralinna (Metelinkangas)</p> <p>Viljami (Metsokangas)</p> <p>VilliVadelma (Oulunsalo)</p>
<p>Keskinen alue:</p> <p>ABP Toppilansalmi</p> <p>Emilia (Maikkula)</p> <p>Eväsreppu (Hietasaari)</p> <p>Hiirulaisenkuja (Hiironen)</p> <p>Kaarnalaiva (Lintula)</p> <p>Laululinnun päiväkotij (Intiö)</p> <p>Montessori- leikkikoulu Pyramidi (Toppila)</p> <p>Oulun englanninkielinen leikkikoulu (Keskusta)</p> <p>Oulun montessoripäiväkoti (Heinäpää)</p> <p>Pallero (Keskusta)</p>	<p>Itäinen alue:</p> <p>Ahomansikka (Kiiminki)</p> <p>Huvikumpu (Hiukkavaara)</p> <p>Kanttarelli (Kynsilehto)</p> <p>Kristillinen päiväkotij Verso (Välivainio)</p> <p>Loikkeliini (Kiiminki,uusi osoite Vanharaitti 1)</p> <p>Mansikkamaa (Kiiminki)</p> <p>Piilometsä – Ylikiiminki</p> <p>Pikkukiulu (Kiulukangas)</p> <p>Runokerä (Kirkkokangas)</p> <p>Satusiipi (Haapalehto)</p> <p>Tasku (Hintta)</p>

Riihitonttu (Karjasilta)	Tipitii (Kiiminki)
Saksanpähkinä (Heinäpää)	Touhula Liikuntapäiväkoti Satumetsä (Jääli)
StarBright (Myllytulli)	Touhula Liikuntapäiväkoti Kivikkokangas
Steinerpäiväkoti Punavarpunen (Tuira)	Touhula Liikuntapäiväkoti Hönttämäki
Steinerpäiväkoti Taivonkaari (Pyykösjärvi)	Touhula Liikuntapäiväkoti Villiviikari (Talvikangas)
Svenska Barnträgården (Keskusta)	Villentarha (Isko)
Taikapursi (Keskusta)	
Taikatahti (Keskusta)	
Touhula Liikuntapäiväkoti Lipporanta (Tuira)	
Touhula Liikuntapäiväkoti Jatsi (Höyhtyä)	

Hoitomaksujen suuruudella ei ole juurikaan eroa, koska yksityiseen päivähoitoon saa erilaisia tukimuotoja. Yksityiseen päivähoitoon voi saada yksityisen hoidon tukea, jota haetaan Kelalta. Vaihtoehtoisesti hoitoa varten voi hakea palveluseteliä. Mikäli perhe saa palvelusetelin, avoimen varhaiskasvatuksen palveluita ei voida käyttää. Palvelusetelin suuruus määräytyy sen mukaan mikä on palvelutarve. Käytössä on samat kriteerit kuin kunnallisessa päivähoidossa. Perheen tulot vaikuttavat omavastuuosuuteen. Asiakasmaksuyksikkö hoitaa omavastuuosuuksien laskennan. Taulukossa 6 näkyy hoidon omavastuuosuudet.

Taulukko 6. 1.8.2016 voimaan astuneet omavastuuosuudet (Oulun kaupunki, muokannut Jääskelä 2016)

Myönnettävät palvelusetelit	Huoltajan omavastuuosuus
Palveluseteli 20 tuntia/viikossa varhaiskasvatukseen	50 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta
Palveluseteli osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen 25 h/viikko	60 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta
Palveluseteli osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen alle 29 h/viikko	60 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta
Palveluseteli työstä tai opiskelusta johtuvaan osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen 12-13 pv/kk	65 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta
Palveluseteli kokopäiväiseen yli 30 h/viikko varhaiskasvatukseen	100 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta
Esiopetukseen liittyvä osa-aikainen palveluseteli	60 % kokopäivähoidon omavastuun arvosta

Taulukossa 7 nähdään Oulun kaupungin päiväkotien lukumäärä vuosilta 2011-2015 ja sitä myötä hoidettavien lasten lukumäärä. Päiväkoteja on lakkautettu vuosien 2013 ja 2014 välillä ja toimintaa on pyritty siirtämään varhaiskasvatuksen palvelujen tarjoamiin avoimiin toimintoihin. Kuntaliitoksen myötä Oulun päiväkotien määrä lisääntyi vuonna 2013. Taulukossa tulee ilmi myös kunnallisen perhepäivähoidon tuottajien lukumäärä lapsilukuineen sekä tukien ja lisien saantimäärät. Kotihoidon tukea voi hakea perhe, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä tai tukemassa päivähoidossa ja lasta hoitaa toinen vanhempi. Perheen kaikki alle kouluikäiset lapset tulee tällöin hoitaa kotona. Esiopetusikäiset lapset voivat osallistua osapäiväiseen kunnan järjestämään esiopetukseen. Kotihoidon tuen ja Oulu-lisän aikana on mahdollista osallistua avoimeen kerhotoimintaan. Kotihoidon tuen hoitorahan lisäksi Oulun kaupunki maksaa Oulu-lisää (kuntalisä) perheille, jotka hoitavat kaikki perheen alle kouluikäiset lapset kotona. Oulu-lisää maksetaan perheen nuorimmasta alle 18 kuukauden ikäisestä lapsesta. Sekä kotihoidon tukea että Oulu-lisää haetaan Kelan kautta (Oulun kaupungin tilastollinen vuosikirja 2015.)

Taulukko 7. Oulun kaupungin tilastollinen vuosikirja 2015, muokannut Jääskelä, 2016.

Kunnalliset päiväkodit	2011	2012	2013	2014	2015
Päiväkoteja 31.12	70	71	91	89	89
Lapsia hoidossa 31.12	5 407	5 478	7 568	7 506	7 356
0-2 vuotiaita	1 371	1 316	1 625	1 526	1 405
3-6 vuotiaita	4 023	4 159	5 931	5 980	5 932
Läsnäolopäivät/vuosi	898 188	911 274	1 265 305	1 241 732	1 213 974
Kunnallinen perhepäivähoito					
Perhepäiväkoteja 31.12.	81	83	124	115	107
Lapsia hoidossa 31.12.	283	352	551	453	359
0-2-vuotiaita	138	175	253	243	156
3-6-vuotiaita	145	177	298	210	203
Läsnäolopäivät/vuosi	48 800	60 640	102 137	76 609	64 426
Yksityinen tuettu päivähoito					
Tukea saaneet perheet 31.12.	950	970	1 858	2 173	2 137
Lapsia hoidossa 31.12.	1 360	1 477	2 181	2 612	3 133
Lasten kotihoidon tuet					
Kotihoidon tukea saaneet 31.12	1 766	1 854	2 575	2 423	2 310
Oulu-lisää saaneet perheet/31.12	946	1 029	1 286	1 093	1 108

2.2 Menetelmällinen toteutus

(toimintatutkimuksen raportointitapa, metodologinen vuoropuhelu: osallistuva havainnointi+kysely+haastattelu)

Lähestyimme kehittämishanketta käyttäen menetelmänä toimintatutkimusta (action research), koska se soveltuu mielestämme lähestymistavaksi tämän kaltaiseen kehittämistehtävään. Toimintatutkimuksen kuvaamisessa yleisesti käytetty tapa on luonnehtia sitä tutkimusotteeksi, jota soveltava tutkija käyttää kehittäessään jotain uutta. Tutkimuksella haetaan uutta tietoa tutkimuksen kohteena olevan käytännön kehittämiseen. Tutkimus kuvataan tällöin spiraalimaisesti eteneväksi kehittämiseksi, jota tehtäessä tutkimukseen kuuluvien suunnittelu-, toiminta-, havainnointi- ja reflektointivaiheiden toteuttamisesta muodostuvat kehittämistä eteenpäin vievät kehät/syklit seuraavat toisiaan. (Viinamäki 2007, 122)

Aineiston keruun teimme havainnointia, haastatteluja ja kyselyitä tehden. Tutkimus alkoi teoria-aineiston keruulla, kirjallisuuteen tutustuen ja itse toimintaan perehtyen päiväkotiryhmissä. Keskustelimme päiväkodin johtajien kanssa siitä, millä tavalla he näkivät työmme mahdollisuudet ja miten he ajattelivat sen vaikuttavan toimipisteiden struktuuriin.

Lapsi elää hetkessä ja tilanne saattaa muuttua ilosta suruun ja päinvastoin hyvin nopeasti. Se, kuinka hyvin tunnemme ryhmän lapset ja heidän persoonallisuutensa, vaikuttaa siihen, miten pystymme vastaamaan heidän tarpeisiin. Lapsen mielenkiinnon kohteet ja tilanteiden aiheuttamat tunnetilat on hyvä omaksua itsekin. Lapsen vireystaso vaikuttaa myös oleellisesti oppimistilanteeseen. Aikuisen tulee myös miettiä havainnoidessaan, mitkä ovat lapsen omat päämäärät, mitä kohti hän on menossa toiminnallaan. (Forman & Hall 2005.) Havainnoimme lasten toimintaa metsäretkillä sekä päiväkodilla ja pidimme päiväkirjaa lasten kertomista asioista jokaisen retken jälkeen. Käytimme havainnoinnin yhtenä apuvälineenä valokuvausta. Valokuvien avulla saimme tilanteen tallennettua ja pääsimme tarkastelemaan sitä myöhemmin. Myös videointia käytettiin osaksi tässä työssä. Videokameran avulla tutkija saa tallennettua myös ilmeet, eleet ja liikkeet, mitkä ovat merkittäviä asioita ihmisen toimintaa havainnoidessa. Tutkija ei kykene havainnoimaan ja muistamaan kaikkea näkemäänsä. Videoinnin avulla voi palata aineistoon uudestaan ilman jatkuvaa muistiinpanojen tekoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Havainnoinnissa käyttä-

miämme valokuvia käytettiin tämän työn seminaari esityksissä luvanvaraisesti ja teimme niistä tarinan omaisen koosteen päiväkodin käyttöön, käyttäen eri vuodenaikaan otettuja kuvia.

Valokuvien avulla pystyimme konkreettisesti seuraamaan lasten kanssa luonnon erilaisuutta ja vuodenaikojen vaihteluita. Toimintakauden lopussa oli tarkoitus ryhmähaastatella kummassakin toimipisteessä lapsia siitä, miten he kokivat ryhmänsä toiminnan ja mitä he ajattelivat metsäretkistä koko toimintakauden aikana. Ainoastaan Lämsänjärven päiväkodissa tämä onnistui ja pidimme ns. fiilistelyhetken koko lapsiryhmän kesken metsässä, metsäretken päätteeksi sekä kevätretken jälkeen. Metsäeskarin lapsia ei päästy paikan päälle haastattelemaan lainkaan, koska aikataulu toiminnassa ei mennyt niin kuin oli alun perin suunniteltu. Ryhmän opettajat kertoivat, että metsässä on liikaa punkkeja sekä käärmeitä, eivätkä tästä syystä tehneet viimeisiä retkiä metsään. Ryhmän opettajat haastattelivat lapsia siis itse, meidän ryhmähaastattelurunkoa käyttäen, ilman meidän läsnäoloa, josta antoivat koosteen kauden lopussa. Näiden haastattelujen avulla pääsimme kuitenkin tuloksiin ja tarvittaviin tietoihin käsiksi. Päädyimme ryhmähaastatteluun lasten osalta, koska se tuottaa mielestämme yksilöhaastatteluihin nähden erilaista tietoa, sillä ryhmän vaikutus näkyy haastattelutilanteessa. Ryhmähaastattelu ei anna suoraa tietoa käsiteltävän asian faktatiedosta, vaan siitä kuinka ryhmä käsittelee asiaa. Tämä on sitä tietoa, mitä lapsilta haluamme: siihen hetkeen ja tilanteeseen liittyvää tuntemusta. (Kananen 2014, 91 -92.) Lasten kanssa tehtävä ryhmähaastattelu oli tarkoitus joko videoida tai nauhoittaa. Metsämörritoiminnassa tästä ajatuksesta jouduttiin luopumaan, koska kaikki vanhemmat eivät antaneet lupaa lastensa kasvojen näkymiseen. Sopivaa tilannetta videointiin osan ryhmän kanssa ei tullut. Oli luontevampaa jutella lasten kanssa retken aikana eväitä syödessä ja kysellä mitä lapset ajattelivat toiminnasta. Metsäeskariryhmän toimintoja videoitiin ja metsämörritoimintaa videoitiin myös osalta retkiä. Tätä videoitua materiaalia käytimme omaa käyttöä, eli havainnointia varten, sekä opinnäytteen seminaariesityksissä luvanvaraisesti. Valokuvaaminen tietyistä tilanteista oli turvallisempi keino, koska lasten esiintyminen valokuvissa pystyttiin rajaamaan helpommin. Tarkoituksena oli aineiston avulla saada lapsilta suoria vastauksia ja niitä ihania aitoa reaktioita, joita lapset osaavat tuottaa, avoimesti ja vilpittömästi.

Saimme kyselyiden ja haastatteluiden avulla kokemusasiantuntijatietaa työhömmä. Metsämörritoimintaan osallistuvien lasten vanhemmille teimme kyselyn. Se oli pienimuotoinen kolmen kysymyksen kysely, jossa pyrimme saamaan kehittämissuhteita tulevaa toimintaa ajatellen. Miten onnistuttiin toiminnassa: mikä oli hyvää, mikä huonoa ja mitä olisi voitu parantaa. Kysymysten tarkoitus oli herättää asiakasperhe miettimään, miten he ovat kokeneet lapsensa hoidon tapahtuneen. Mihin he toivovat muutosta ja mihin he ovat olleet tyytyväisiä. Teimme yksinkertaisen lomakkeen, jonka jaoimme vanhemmille toimintakauden loppupuolella. Pyysimme heitä palauttamaan lomakkeen tiettyyn päivämäärään mennessä. Kyselytutkimuksen analysointia varten teimme kokoomataulukon (Liite 2). Yhtä vastaaja kohden on yksi vaakarivi johon kokosimme vastaajan vastaukset. Näin hahmotimme kokonaisuudessaan vastausten sisällön. Lapsia metsämörriryhmässä oli 14, (vastaajaperheitä 13) joten otos ei ollut liian laaja kokoomataulukkoa tehdessä. Kaiken kaikkiaan vastauksia tuli 11. Kaikki eivät palauttaneet lomaketta. Vastaajamäärä oli mielestämme kuitenkin hyvä ja kattava.

Kokoomataulukko 1. Esimerkki kokoomataulukosta

	Mikä toiminnassa hyvää?	Mikä toiminnassa huonoa	Mitä kehitettävää toiminnassa on?
Vastaaja 1.			

Metsäeskarin toiminnan tutkimista ja mielipiteiden kartoittamista varten teimme niin ikään kyselyn, joka lähetettiin Oulun alueella toimiville metsäeskariryhmille sekä viidelle Etelä-Suomessa olevalle metsäeskariryhmälle. Tämä osoittautui haasteeksi emmekä saaneet vastauksia. Otimme käyttöön toisen keinon lähestyä tätä näkökulmaa ja Niina teki haastattelun kyselyn sijaan. Hän haastatteli Savotta-aukion päiväkodin metsäeskarissa työskentelevää lastentarhanopettajaa. Haastateltava oli entuudestaan tuttu henkilö joten tunnelma ei ollut jännittänyt eikä sitä tarvinnut etukäteen harjoitella.

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. (Hirsjärvi 2010, 204.) Teemahaastattelua käytetään paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu (Hirsjärvi 2010, 208.) Haastattelurunkona Savotta-aukion lastentarhanopettajan haastattelussa käytettiin tätä työtä ohjaavia kysymyksiä: *Mitä luonto antaa oppimisympäristönä ja miten luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa? Miten luontosuhteen kehittyminen vaikuttaa hyvinvointiin? Miten lasten ideat ja lapsilähtöisyys vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja edesauttaa lapsen osallisuutta? Sekä mikä metsäeskarin toiminnassa on hyvää? Mikä huonoa? Mitä kehitettävää toiminnassa on?*

Havainnoimme lapsia ja lasten toimintaa ryhmänä. Kananen (2014, 80) tuo esille Zhaon ja Zhoun esittämät havainnoinnin muodot, joita ovat suora ja epäsuora havainnointi, strukturoitu ja strukturoimaton havainnointi sekä inhimillinen ja mekaaninen havainnointi. Suorassa havainnoinnissa tutkija on mukana toiminnassa, jolloin muut toimijat tietävät havainnoinnista. Epäsuorassa havainnoinnissa havainnoitavat eivät ole tietoisia havainnoinnista. Tällöin havainnointia voidaan tehdä teknisten apuvälineiden avulla, esimerkiksi kameraa hyödyntäen (Kananen 2014, 79 -80.) Toinen meistä (Maria) oli aktiivinen osallistuja metsämörritoimintaa havainnoidessaan, itse sitä ohjaten ja toinen (Niina) tarkkailevana havainnoijana metsäeskaritoiminnassa.

Tarkempaa havainnointia varten tehdyn havainnointimatriisin avulla mietimme mitä havainnoimme ja miksi. Havainnointia varten tehtiin havainnointimatriisi, jonka avulla tarkasteltiin toiminnan eroavaisuutta. Havainnoitiin metsässä/luonnossa tapahtuvien ja päiväkodilla tapahtuvien asioiden eroja niin, että tarkasteltiin vuorovaikutussuhteiden ja ryhmän toiminnan kehittymistä, uusien asioiden oppimista sekä lasten toiminnan ohjaamista. Lisäksi havainnoitiin yleistä ilmapiiriä, tunnelmaa, mikä oli kummassakin paikassa. Seuraavaan havainnointimatriisiin on koottu asiat, joita havainnoitiin sekä retkipäivillä että päiväkodilla. Päiväkirjamerkinnot tehtiin omaan vihkoonsa, jota ei tähän työhön liitetä.

Taulukko 8. Havainnointimatriisi. Jääskelä 2016.

Havainnoitavan tilanteen elementti	Metsässä/luonnossa	Päiväkodilla
<p>Vuorovaikutussuhteet ja ryhmän toiminta</p> <p>Ketkä puhuu ja ketkä ovat hiljaa?</p> <p>Kuka keksii leikin/toiminnan aiheen?</p> <p>Kuka ohjaa leikin/toiminnan kulkua?</p> <p>Ryhmänä toimiminen</p> <p>Toisten auttaminen</p> <p>Yksilöllisyyden huomioiminen</p>		
<p>Uuden oppiminen</p> <p>Motoriikka</p> <p>Kielellinen kehitys</p> <p>Matemaattiset taidot</p> <p>Opetusmateriaali</p> <p>Opetusmateriaalin käyttö</p> <p>Havainnollistaminen</p> <p>Lapsen osallistaminen, aktiivinen osallistuja</p> <p>Dialogisuus</p>		
<p>Lasten ohjaaminen toimintaan</p> <p>Aikuislähtöistä vaiko lapsilähtöistä</p>		
<p>Yleisiä havaintoja</p> <p>Mitä tilanteissa tapahtuu?</p> <p>Millainen tunnelma on?</p>		

Monitahoarviointiasetelman avulla saimme arvioitua tuloksia laajemmin, Monitahoarvioinnilla (multiple constituency) otetaan huomioon laaja-alaisemmin eri tahojen kannanottoja ja näkemyksiä kun tavoitteena on saada yhteinen ajatusmalli johon kaikki voivat sitoutua ja samaistua. Koska opinnäytteemme koostuu kahdesta eri toimipaikan toiminnan kehittämisestä, kahden eri tekijän voimin, triangulaatiota ja nimenomaan tutkijatriangulaatiota käytettiin menetelmänä. Tutkijatriangulaatiossa kaksi tai useampi tutkija toteuttavat yhdessä tutkimusasetelmaa joko koko tutkimushankkeen ajan tai sen eri osavaiheita esimerkiksi tutkimusasetelman suunnitelman laatiminen, aineiston hankinta, aineiston analysointi. (Viinamäki, 2007, 182) Moninäkökulmaisuus yhteisessä opinnäytetyössämme on asia, joka antaa lisäarvoa työllemme. Hankimme yhdessä aineistoa sekä analysoimme työtä, sen edistymistä sekä lopputulosta. Yhteistyötaitot sekä yhdessä kirjoittaminen on harjaantunut matkan varrella.

Havainnoinnin, kyselyiden ja haastattelujen aineisto kulkee tässä työssä mukana ns. vuoropuheluna teoreettisen viitekehyksen kanssa. Halusimme tuoda esille nousseet asiat mukaan kokonaisuuteen, tekstiin, vahvistaen näkemyksiä kirjallisuuden ja jo tutkitun tiedon avulla. Oletusarvona meillä kummallakin oli saada tutkimusten kautta vahvistusta luontokasvatuksen positiivisiin argumentteihin. Lopuksi teimme Swot analyysin ”Luontokasvatus varhaiskasvatuksessa”, johon kokosimme mielestämme parhaiten sitä kuvaavat vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkatekijät kaikkien haastatteluiden ja kyselyiden sekä omien havaintojemme pohjalta. Swot analyysin sijoitimme tekstissä osioon 5 Toimintatutkimuksen tuloksen analysointi. Analyysin tarkoituksena on tuoda lyhyesti esille oleellinen tutkimuksessa esiin tullut tieto mitä haimme tätä työtä tehdessämme.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on yhteiskunnan järjestämää pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tukea vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Lähtökohtana on kasvatustieteellisen, erityisesti varhaiskasvatuksellisen, mutta myös laaja-alaisen, monitieteiseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Keskeisenä voimavarana on ammattitaitoinen henkilöstö. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että kasvatusyhteisössä jokaisella on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Saarijärvi 2005,11.)

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystään itsestään oppijana. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:12)

Luontopainotteisen varhaiskasvatuksen tuomin keinoin voidaan mielestämme päästä varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kaikilla osa-alueilla. Ammattitaitoinen henkilöstö sekä perehtyneisyys luontokasvatukseen mahdollistavat laaja-alaisen näkemyksen ja tieto- taidon, jonka voi ottaa käyttöön varhaiskasvatuksessa sekä esi-opetuksessa.

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) tehdään koko lapsiryhmälle sekä jokaiselle lapselle erikseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään ja arvioidaan yhdessä perheen kanssa. Siinä sovitaan yhteisistä kasvatustavoitteista, sekä kuvataan lapsen sen hetkistä elämänvaihetta sekä mielenkiinnon kohteita. Lisäksi jokaisessa päiväkodissa on oma varhaiskasvatussuunnitelmansa, jossa on tarkat ja konkreettiset kuvaukset päiväkodin toiminnan arjesta. Nämä päiväkodin omat VASUT löytyvät jokaisen päiväkodin omilta internet sivuilta (Oulun kaupunki 2015.)

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Se on laadittu Oulun kaupungin, Haukiputaan, Kiimingin, Yli-lin sekä Oulunsalon kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien hyviä käytäntöjä hyödyntäen ja uusia ajanmukaisia vaatimuksia huomioiden. Siinä kuvataan varhaiskasvatuksen arvoperusta ja tavoitteet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohdat. Se sisältää myös painopistealueet, toimintakulttuurin, yhteistyöverkostot sekä varhaiskasvatuksen sisällön arviointi- ja kehittämistyön. Jokaisen suunnitelman tavoitteena on hyvinvoiva, kasvava lapsi. VASU on varhaiskasvatuslain ja -asetusten ohella tärkeä työväline ja asiakirja kaupungin varhaiskasvatusta suunniteltaessa, arvioitaessa sekä toteutettaessa. Se on myös hyvin keskeinen henkilöstön työväline. Taulukossa 9 on koottuna kaikki lain mukaan tehtävät varhaiskasvatussuunnitelmat (Oulun kaupunki 2015.)

Taulukko 9. Varhaiskasvatuslain mukaiset varhaiskasvatussuunnitelmat.
Koonnut taulukoksi Jääskelä 2016.

<p>VALTAKUNTA</p> <p>Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet</p>
<p>KUNTA</p> <p>Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma</p>
<p>PÄIVÄHOITOYKSIKKÖ</p> <p>Päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelma</p>
<p>LAPSI</p> <p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma</p>

Tällä hetkellä ollaan valmistelemassa uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka astuu voimaan vuonna 2017. Opetushallitus päättää uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain mukaisesti. Opetushallitus valmistelee ja laatii varhaiskasvatussuunnitelman perusteet siten, että niiden mukaan laaditut paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön 1.8.2017 alkaen. Tavoitteena on, että valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat valmiina lokakuun 2016 lopussa. (Opetushallitus). Varhaiskasvatuksen vuosittaisia painopistealueita ja vasun arviointiin liittyviä asioita tarkastellaan lähemmin tässä työssä luvussa 4.1. VASUN avulla voidaan myös osoittaa luontokasvatuksen mahdollisuuksia lapsen oppimisympäristönä. Vanhempien kanssa käydyssä keskustelussa voidaan osoittaa, miten moninaisesti luonnossa liikkuminen mahdollistaa lapsen kasvua ja kehitystä sekä omaehtoista oppimista: matemaattista, taiteellista, tieteellistä sekä motorista kehitystä. Samalla tavalla voidaan käydä työyhteisön kanssa lävitse VASUN yhteisiä linjauksia ja miettiä luontokasvatuksen mahdollisuuksia.

3.2 Varhaiskasvatuksen historiaa ja varhaiskasvatuslaki

Suomalaisen päivähoidon ja varhaiskasvatuksen juuret ulottuvat teollistumisen ja kansakoulujärjestelmän synnyn vaiheisiin. Varsinainen päivähoidon palvelujärjestelmän syntyhistoria sijoittuu Suomessa sotien jälkeiseen kauteen, yhteiskunnan jälleenrakentamisen ja hyvinvointivaltion perusedellytysten rakentamiseen. Suomi eli sotien välisenä aikana voimakasta yhteiskuntarakenteen muutoksen jälkeistä aikaa. Tähän yhteiskunnalliseen tilanteeseen alkoi rakentua päivähoitojärjestelmä. Päivähoidosta tuli yksi keskeinen yhteiskuntapolitiikan keino järjestää suomalaisen yhteiskunnan oloja tarkoituksenmukaisesti muuttuneessa historiallisessa tilanteessa. Päivähoitopalvelun syntymisen ideologia on ollut vahvasti työvoima- ja sosiaalipoliittinen sekä lastensuojelullinen. Nykyisen muotoisena päivähoitojärjestelmän luominen alkoi lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) tultua voimaan 1973. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2014,8)

Pohjoisen hyvinvointivaltion kulmakivenä pidetään tasa-arvoisuutta. Palvelut ovat ilmaisia ja kunnallisesti tarjottuja. Vuonna 1990 pohjoinen hyvinvointimalli koki uudistuksia varsinkin Suomessa. Palveluja leikattiin ja uusia palvelumuotoja tuotiin esille. Suomessa vuonna 1936 - 1973 päivähoito kuului lastensuojelun liikkeeseen. Tämä asia muuttui sitä myötä, kun naiset siirtyivät työelämään (Forssén, 1998, 73 -78).

Kasvatuksessa on ajan saatossa kyetty tunnistamaan monipuoliset ja yksilölliset kasvatusta- ja kehitystarpeet. 1900-luvun vaihteessa alkunsa saanut modernin yksilöä auttavan sekä ymmärtävän terapeuttisen pedagogiikan avulla on nykypäivän kasvatustiede saanut alkunsa. Oivallettiin yksilön sisäinen kehitys ja huomioitiin ihmisen toiminnan ja käyttäytymisen merkitys kasvatuksessa. Tällä oli suuri myönteinen merkitys kasvatuksen kannalta. (Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Kuoksa 2000, 94 -95).

Oulun päivähoito sai alkunsa kun Hanna Åström aloitti kansanlastentarhan Ainalan porttimökissä vuonna 1901. Hän oli valmistunut Berliinin Pestalozzi-Fröbel Hausin kurssilta lastentarhanopettajaksi. Nuorten Ystävät ry on niin ikään toiminut kaupungin päivähoidon uranuurtajan vuosina 1914 -1976, kun Hanna Frankenhaeuser (s. Åström) luovutti toimintansa sille. Nykyään yhdistyksellä on myös muita palveluja, kuten lastensuojelun palvelut ja vammaispalve-

lut. Oulun kaupunki avasi ensimmäisen kunnallisen lastentarhan vasta vuonna 1956, Kastellin lastentalon. Sitä ennen päivähoito oli pääsääntöisesti yksityistä toimintaa (Lujala. 1992, 22 -23.) Taulukossa 10 näkyy koottuna varhaiskasvatuksen tavoitteet.

Taulukko 10. Varhaiskasvatuksen tavoitteet. (Finlex. Varhaiskasvatustalaki 2 a § [\(8.5.2015/580\)](#). (Koonnut Jääskelä & Meuronen 2016)

1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustympäristö;
5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatusta säätelevät eri lait ja säädökset jotka myös säätelevät varhaiskasvatustajan päivittäistä toimintaa. Päiväkodissa työskentelevän tulee olla tietoinen alaan liittyvistä laeista ja säädöksistä. Päivähoidon hallinto siirtyi sosi- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle vuonna 2013. Varhaiskasvatustalaki alettiin uudistaa ja ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8.2015. Muutoksia tehtiin myös Opetushallituksesta annetun lain(182/1991) 1 - 4 pykälisiin ja Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta annetun lain (1295/2013) pykälisiin 1 ja 2. Opetushallituksen, joka on varhaiskasvatustuksen asiantuntijavirasto, tulee hyväksyä varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet niin, että paikalliset varhaiskasvatustussuunnitelmat voidaan ottaa käyttöön ja lasten varhaiskasvatustussuunnitelmia ryhdytään laatimaan viimeistään 1 päivä-

nä elokuuta 2017. Tätä ennen sovelletaan nykyisiä kunnissa olevia suunnitelmia. (THL 2016.) Taulukossa 11 on koottuna varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevia lakeja ja säädöksiä.

Taulukko 11. Varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevia lakeja ja säädöksiä. Opetushallitus 2016. Koonnut Jääskelä & Meuronen 2016)

Varhaiskasvatustolaki (39/1973)
Laki ja asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (272/2005) (608/2005)
Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998)
Asetus lasten päivähoidosta 239/1973
Perusopetuslaki 628/1998
Perusopetusasetus 852/1998
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista säädetty laki 734/1992
Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 14.6.2002/504
Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011
Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (569/2009)
Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta (1230/2001)

Pääministeri Sipilän hallitus teki leikkauksia varhaiskasvatukseen ja hallitus muutti asetusta lasten päivähoidosta niin, että päiväkodissa yhtä hoito- ja kasvatustehtävässä toimivaa työntekijää kohden voi 1.8.2016 alkaen olla entisen seitsemän sijaan kahdeksan kolme vuotta täyttänyttä lasta. Ryhmäkoot kasvavat siis entisestään. Lisäksi hallitus teki päätöksen lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen, jota rajattiin 20 viikkotuntiin. Ainoastaan perusteltavissa olevien työ-, opiskelu-, tai erityistilanteisiin vedoten on oikeus laajempaan varhaiskasvatukseen. Kunnille annettiin päätäntävalta missä laajuudessa tätä päätöstä toteuttavat, niin ryhmäkokojen kasvattamisessa kuin varhaiskasvatusoikeuden rajaamisessakin. Oulun kaupunki päätti ottaa kaikki uudet säännökset käyttöön (Opetusalan ammattijärjestö 2016.)

Päivähoidossa työskentelee tällä hetkellä pääasiassa lastenhoitajia ja lastentarhanopettajia, kasvatustieteen kandidaatteja (pääaineena varhaiskasvatus), sekä sosionomi (AMK) -tutkinnon omaavia henkilöitä. Sosionomien lukumäärä on noussut ja he toimivat pääasiassa lastentarhanopettajien tehtävissä. Päivähoitolain säätämisestä, vuodesta 1973 lähtien ovat sosiaalikasvattajat olleet kelpoisia toimimaan lastentarhanopettajan tehtävissä. Sosionomi (AMK) – tutkinnon suorittaneilta vaaditaan opintoihin sisältyvät varhaiskasvatuksen opinnot, jotta voivat työskennellä lastentarhanopettajan tehtävissä. (Talentia 2015.) Sosiaalialan koulutustaustainen lastentarhanopettaja on kelpoisuusehdot täyttävä lastentarhanopettaja 1-5-vuotiaiden lasten ryhmissä. Vuoteen 2004 asti sosiaalialankoulutuksen suorittaneet lastentarhanopettajat saivat myös esiopettajan kelpoisuuden lisäopinnoilla, mutta sen jälkeen lisäopintoihin ei ole ollut mahdollisuutta. Esiopetuspätevyys tulee hankkia uudelleen kouluttamalla itsensä 180 op:n verran muutoin samanarvoiseen koulutukseen työtehtävien varsinaisesti muuttumatta. Sosionomi(amk) koulutuksen saaneet ovat kuitenkin erittäin koulutusmyönteisiä ja mielellään ottaisivat vastaan työtä vastaavaa koulutusta, omaa ammattitaitoa arvostaen (Varsa 2014.) Pohdimme tämän opinnäytetyön lopussa, luvussa 6 Sosionomi (Yamk) tutkinnon mahdollisuutta varhaiskasvatuksessa.

Vuoden 2016 alusta Oulun kaupungissa otettiin käyttöön UNICEFin Lapsiystävällinen kunta – toimintamalli kaikilla kaupungin palvelualueilla ja hallinnossa. Malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Kaupungin palvelualueet pääsevät arvioimaan päätöksentekoa sekä toimintaansa lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta mallin avulla ja samalla Oulu sitoutuu kaksi vuotta kestävään kehittämistyöhön lasten parhaaksi (Kaupunginhallituksen päätös 14.12.2015 § 483). UNICEF on toteuttanut mallia maailmalla jo vuodesta 1996 ja suomalainen malli kehitettiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin kanssa vuosina 2012 - 2013. Uusia kuntia otetaan malliin mukaan vuosittain. Kunnassa työ aloitetaan tilannekartoituksen tekemisellä, jossa perehdytään kunnan lapsiystävällisyyden toteutumiseen. Tässä arvioinnissa käytetään apuna UNICEFin kehittämää kymmenen tavoitteen listaa. Tämän jälkeen valitaan osa-alueita, joita aletaan kehittää. Työn tulokset arvioidaan ja raportoidaan UNICEFille. Mikäli kunnan toiminta katsotaan olleen aktiivista sekä sitoutunutta kehittämistyötä lasten oikeuksien puolesta, voi kunta saada UNICEFin Lapsiystävällinen kunta

tunnustuksen mikä on voimassa kaksi vuotta. Uusiminen edellyttää jatkoa toiminnan kehittämiseksi, jotta lapsen oikeuksista pidetään huolta jatkossakin. (Oulun kaupunki 2016).

3.3 Luontokasvatus, ympäristökasvatus ja kestävän kehityksen periaatteet

Meillä on Suomessa moniin muihin maihin verrattuna puhdas luonto. Se on arvokas ja monelle ihmiselle harrastukseen tai rentoutumiseen liittyvä paikka. Sitä arvostetaan myös asuinalueita etsiessä. Pohjoisen Suomen luonto ja esimerkiksi Oulun ympäristö on ainutlaatuista mm. eteläisempään Suomeen verrattuna selkeämpien vuodenaikojen vaihteluiden vuoksi. Täältä löytyy paljon rakennettua ympäristöä, mutta paljon myös luonnontilaista metsää. Luontokasvatukseen on hyvät edellytykset valmiina. Varhaiskasvatuksessa lapset tutustuvat elollisen luonnon ilmiöihin havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla ja kasvattajan tehtävä on ohjata lasta kunnioittamaan ja suojelemaan luontoa ja ympäristöä (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma, 2013 -2015, 30). Vastataksemme esittämiimme kysymyksiin: *Mitä luonto antaa oppimisympäristönä ja miten luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa? Miten luontosuhteen kehittyminen vaikuttaa hyvinvointiin?* tutustuimme luontoaiheisiin tutkimuksiin ja kartoitimme tulevaisuuden strategioita hyvinvoinnin edistämiseen luonto näkökulmasta katsottuna.

Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys -hanke sai Suomen kulttuurirahaston myöntämän argumenta rahoituksen, mikä kokosi eri tieteenalojen tutkijoita, asiantuntijoita, päättäjiä ja suunnittelijoita keskustelemaan Luonto ja ihmisen terveys teemaan liittyvistä asioista vuosina 2013 -2014. Hankkeen aikana järjestettiin tutkijatyöpajoja ja seminaareja, joissa tuotiin esille luonnon terveyttä ja hyvinvointia edistäviä palveluita sekä sairauksien ennalta ehkäiseviä vaikutuksia ekosysteemipalveluiden avulla. Haluttiin tuoda esille, että yhteiskunnan on mahdollista säästää terveydenhuollon kustannuksissa, mikäli otettaisiin laajemmin huomioon luonnon moninainen hyödyntäminen kansanterveyden edistämistyössä. Hankkeen tärkeänä tuloksena ja ehdotuksena pidettiin Suomessa pidettävää kymmenvuotisen ohjelman (2015 -2025) Luonto lähelle ja terveydeksi – Kansallinen luonto- ja hyvinvointiohjelma, mikä pitää sisällään kansallisen tutkimusohjelman ja monitieteisen toimenpideohjelman. Hankkeessa suositeltiin

mm., että varhaiskasvatuksessa päiväkodeissa koulutetaan henkilöstöä käyttämään ulko – ja sisätilojen luontoelementtejä kasvatusta ja hoivatyössä (Jäppinen ym. 2014.)

Vuonna 2013 uudistettiin kansallisen kestävä kehityksen strategiaa ja kestävä kehityksen toimikunnan päätökseksi tuli tehdä kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen aiheella: ”Suomi, jonka haluamme vuonna 2050”. Perinteisen strategian sijaan tässä sitoumuksessa julkishallinto yhdessä muiden toimijoiden kanssa sitoutuu edistämään kestävä kehitystä toiminnassaan. (Ympäristöministeriö 2016.) Kestävä kehityksen tilaa seurataan indikaattoreiden avulla ja Suomessa kestävä kehityksen seuranta on tehty vuodesta 2000. Yhteiskuntasitoumuksessa olevat 8 kohtaa, yhteistä tavoitetta, ovat Suomen kestävä kehityksen indikaattorikokoelmana ja kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen indikaattoreina. Taulukossa 12 on koottuna siihen kuuluvat asiat. (Findikaattori 2016.)

Taulukko 12 Yhteiskuntasitoumuksen tavoitteet ja kestävä kehityksen indikaattorit (Findikaattorin palvelusta muokannut Jääskelä 2016)

1. YHDENVERTAISET MAHDOLLISUUDET HYVINVOINTIIN

- [Elinajanodote](#)
- [Kehitysyhteistyö](#)
- [Tuloerot](#)
- [Koulutuksen ulkopuolelle jääneet \(17-24 v.\) \(Hyvinvointikompassi\)](#)
- [Koettu hyvinvointi \(Eurofund\)](#)

2. OSALLISTUVIEN KANSALAISTEN YHTEISKUNTA

- [Äänestysaktiivisuus](#)
- [Suora osallistuminen \(Vaalitutkimus\)](#)
- [Kansalaisyhteiskunta \(Vaalitutkimus\)](#)
- [Luottamus instituutioihin \(Vaalitutkimus\) *](#)
- [Avoin hallinto - korruptoitamattomuus \(Transparency International\)](#)

3. TYÖTÄ KESTÄVÄSTI

- [Työllisyysaste](#)
- [Taloudellinen huoltosuhde](#)
- [Valtion tutkimus- ja kehittämisrahoitus yhteiskuntapoliittisen tavoitteen mukaan \(Tilastokeskus\)](#)
- [Sairauspoissaolot \(Kela\)](#)
- [Työtapaturmat \(Tapaturmavakuutuslaitosten liitto\)](#)
- [Vaikuttamismahdollisuudet työtehtäviin, työtahtiin ja työnjakoon \(Työ- ja elinkeinoministeriö\)](#)

4. KESTÄVÄT YHDYSKUNNAT JA PAIKALLISYHTEISÖT

- [Työmatkan pituus](#)
- [Palvelujen saatavuus \(Ymparisto.fi\)](#)
- [Kiinteän verkon laajakaistaliittymät](#)
- [Liikenteen kulkumuotojakauma \(Liikennevirasto\)](#)
- [Melualueella asuvien määrä \(Eurostat\)](#)

5. HIILINEUTRAALI YHTEISKUNTA

- [Energian kokonaiskulutus energialähteittäin](#)
- [Uusiutuvan energian osuus energian kulutuksesta \(Tilastokeskus\)](#)
- [Kasvihuonekaasupäästöt Suomessa*](#)
- [Kasvihuonekaasupäästöt / BKT \(Tilastokeskus\)](#)

6. RESURSSIVIISAS TALOUS

- [Luonnonvarojen kokonaiskäyttö](#)
- [Luonnonvarojen kulutus \(TMR\) ja BKT \(Tilastokeskus\)](#)
- [Puun kasvu ja poistuma](#)
- [Uusiutuvan energian osuus kokonaisloppukulutuksesta \(Tilastokeskus\)](#)

7. KESTÄVÄT ELÄMÄNTAVAT

- [Asuminen: neliöt, energiankulutus ja kasvihuonekaasupäästöt \(Tilastokeskus\)](#)
- [Henkilöliikenne: kilometrit, päästöt \(Tilastokeskus\)](#)
- [Ruoka: eri elintarvikeryhmien kulutusmäärät \(Tilastokeskus\)](#)
- [Tutkimus ja kehittämisenot](#)
- [Yhdyskuntajätteet](#)

8. LUONTOA KUNNIOITAVA PÄÄTÖKSENTEKO

- [Uhanalaiset lajit \(Findikaattori\)](#) ja [Uhanalaiset lajit \(Luonnontila.fi\)](#)
- [Lintukannat \(Luonnontila.fi\): metsien pesimälinnut, soiden pesimälinnut, maatalousympäristöjen pesimälinnut](#)
- [Itämeren tila \(Luonnontila.fi\)](#)
- [Virkistys \(Luonnontila.fi\)](#)
- [Tietoisuus \(Luonnontila.fi\)](#)

Tavoitteena ja tarkoituksena tätä työtä tehdessämme oli mm. tuottaa tietoa varhaiskasvattajalle luontosuhteen vaikutuksesta hyvinvointiin. Varhaiskasvatukseenkin kannalta katsottuna kestävä kehityksen tavoitteisiin pyrkiminen edesauttaa hyvinvointia. Se lähtee “pienistä askeleista”, siitä miten varhaiskasvattaja itse kokee ja näkee kestävä kehityksen kokonaiskuvan ja miten voi omassa työssään mahdollistaa sen tietoisuuden lisääntymisen. Perehtymällä sekä kansallisiin, että koko maailmaa koskeviin hankkeisiin ja tieteellisiin tutkielmiin kuin myös kestävä kehityksen indikaattoreihin saa varhaiskasvattaja tietoa, jolla perustella luontokasvatuksen merkityksellisyttä ja kestävä kehityksen mahdollisuutta yhteisen hyvinvoinnin edistämisen kannalta katsottuna.

Samaan aikaan, kun vuonna 2013 tehtiin yhteiskuntasitoumusta, neuvoteltiin myös globaalisti Agenda2030:sta. Agenda2030 (yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen toimintaohjelma) astui voimaan vuoden 2016 alussa ja se on valtioita poliittisesti sitova asiakirja. Agenda2030:n tultua hyväksytyksi päätettiin, että kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus päivitetään vastaamaan Agenda2030:n linjauksia. Päivityksen myötä Suomen kestävä kehityksen linja-

us, eli kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus on varsin hyvin linjassa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n kanssa. Yhteiskunta sitoumuksessa olevat kahdeksan tavoitetta sisältävät kattavasti kaikki Agenda2030:n 17 päätavoitetta, jotka tulee saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Kuviossa 3 näkyy sekä sitoumuksen, että Agenda2030 tavoitteet. Jari Lyytimäki, Satu Lähteenoja, Mikael Sokero, Satu Korhonen ja Eeva Furman ovat kirjoittaneet raportin jossa käsitellään hankkeen (Kestävän kehityksen avainkysymykset ja toimintasuunnitelma 2030) keskeiset tulokset. Hankkeen tavoitteet määriteltiin seuraavasti: *“Avain 2030-hankkeen yleisenä tavoitteena on antaa kokonaiskuva Suomen lähtötilanteesta, haasteista ja mahdollisuuksista Agenda2030:n toimeenpanossa. Hanke tulee lisäksi osoittamaan Agenda2030-seurantaindikaattoreiden keskeiset kehittämiskohteet kansainvälisen vertailun ja kotimaisten kokemusten perusteella.”* (Valtioneuvoston selvitys - ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2016.)

Kuvio 3 Suomen Yhteiskuntasitoumuksen ja YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 tavoitteet ³

³ (<http://kestavakehitys.fi/agenda2030/vastaavuus>)

Luontokasvatus on luontotietouden lisäämistä sekä luontoon liittyvien käsitteiden ja luonnonilmiöiden tuntemisen edistämistä. Luontokasvatuksella pyritään kehittämään tunnesuhdetta luontoon. Lasten luonto- ja ympäristökäsitysten muodostumiseen vaikuttavat koti, päivähoitopaikka, toveripiiri, asuinympäristö ja tiedotusvälineet. Lasten ja luonnon väliselle suhteelle tyypillistä on, että lapsi etsii sieltä toiminta- ja leikkimahdollisuuksia. Lapsella on tutkiva, kyselevä ja ihmettelevä asenne ympäristöön, luontoon ja elämän ilmiöihin (Honkonen ja Marjanen 1991 - 1993).

Miten lapsen luontosuhde sitten kehittyy ja miten varhaiskasvattaja edesauttaa sen kehittymistä? Mielestämme lapsi laajentaa omaa käsitystään elämästä ja omasta itsestään jatkuvasti. Päiväkotipäivän aikana tapahtuvat asiat muokkaavat lapsen minäkuvaa ja hänen arvomaailmaansa. Lapsi laajentaa myös omaa luontokäsitystään askel askeleelta. Metsämörriryhmän lapsia havainnoimalla pääsi toinen meistä, aktiivisena toimintaan osallistujana asemaan, jossa sai kerätä tietoa lasten omista havainnoista ja heidän tavoistaan ottaa tietoa vastaan leikin kautta ja keskustellen. Lasten kanssa etsittiin yhdessä tutkittavia asioita luupin kanssa. Luuppi osoittautui mielenkiintoiseksi työvälineeksi niin lapsille kuin aikuisillekin. Katsottiin puiden runkoja syksystä kevääseen. Puu näyttää aika erilaiselta jäätyneenä ja taas keväällä ötököiden herättyä. Paikasta toiseen juosten lapset huutelivat aikuista ja toisia lapsia katsomaan, mitä oli löytynyt. Asioiden ihmettely ja tutkiminen ilmeni Vekkuleiden metsämörriretkillä niin, että lapset kävivät kertomassa aikuiselle ihmeellisen asian nähtyään, että on syytä tulla nyt katsomaan. Selkeästi odotettiin, että asiaa alettiin tutkia yhdessä. Retkipaikka, joka sijaitsi aivan päiväkodin läheisyydessä, sai aivan uusia ulottuvuuksia koko ryhmän siellä käydessä. Kävi ilmi lasten kanssa keskusteltaessa, että osa lapsista kävi kyseisessä metsässä joskus ohikulkumatkalla esimerkiksi koiraa ulkoiluttaen, mutta aiemmin ei oltu huomattu kaikkia leikkipaikkoja ja mahdollisuuksia leikkiin. Vanhemmilta saimme kyselyn kautta tietää, että lapset kertoivat retkistä ja kävivät jopa näyttämässä retkipaikkamme ja sieltä heille tärkeitä asioita, kuten Matti Mäntysen, ison mäntypuun, jota tervehdittiin joka kerta metsämörriretkellä metsään mentäessä ja hyvästeltiin ja halattiin sieltä lähtiessä. Lapset itse keksivät nimen korkealle mäntypuulle. Tunneside omaan metsään oli mielestämme syntynyt.

Vanhempien näkemys luonnossa tai ulkona liikkumisesta on tänä päivänä kovin erilainen kuin vaikka 50 vuotta sitten, jolloin ulkona olo oli itsestään selvyys. Tehtiin töitä ulkona ja saatiin ravintoa maata viljelemällä – luontosuhteen muodostuminen oli helpompaa. Nykyään lapsille rakennetaan erilaisia leikkipuistoja keinuineen ja kiipeilytelineineen ja ajatellaan, että tämä on lapselle riittävää ulkona olemista, paikka jossa voidaan itse hengähtää ja antaa lapsen ”päästellä höyryjä” ja ylimääräistä energiaa ulos. Leikkikentät ovat hyviä paikkoja harjoittaa motorisia taitoja ja samalla sosiaalisia taitoja muihin lapsiin tutustuen, mutta luonto jää kentäksi, josta ei tiedetä mitään, eikä sinne uskalleta mennä. Vanhemmilla ei itselläkään ole välttämättä tietoa, mitä lähimetsässä kasvaa, mihin on turvallista koskea ja mitä kaikkea metsässä voi tehdä. Tietoa ei ole välttämättä siitäkään, miten esimerkiksi peruna kasvaa. (White 2004). Kehittämistehtävää tehdessämme emme pelkästään hakeneet vanhemmilta tietoa siitä, miten he ovat kokeneet metsämörritoiminnan vaan annoimme heille myös tietoa metsäretkistämme, mitä siellä teimme ja mitä uutta opimme. Toivottavasti näin innostimme heitä itseään lähtemään lähimetsään yhdessä perheen kanssa, vuodenajasta riippumatta. Metsämörritoimintaan osallistuvien vanhempien yksi toive oli kyselylomakkeen kautta saadun tiedon mukaan päästä osallistumaan jollekin metsäretkelle, jotta pääsisivät itsekin katsomaan mitä siellä metsässä tehdään. Tämä toive huomioitiin seuraavan toimintakauden vanhempainiltaa suunniteltaessa.

Luonnosta oppiminen ja sen opin ja tiedon välittäminen lapsille vaatii ohjaajalta, opettajalta omaa aitoa innostusta asiaan. Lapset reagoivat aikuisen tunteisiin ja aistivat aikuisen vireystilan sekä innostuksen. Mikäli opettaja ei ole itse kiinnostunut opetettavasta asiasta, ei hän välttämättä saa heitä kiinnostumaan ja löytämään oppimisen riemua. Ohjaajan, kasvattajan, opettajan on syytä miettiä omaa suhtautumistaan luontoon, ja miten hän sitä lähestyy. Sillä tavoin välittyy viesti lapsillekin, kuinka hän sen itse kokee (Cornell 2016). Tärkeää ei ole mielestämme se, että on mahtava luontotietäjä vaan riittää, että on tahtoa ottaa asiasta selvää ja opetella yhdessä lasten kanssa. Kummassakin havainnoitavassa ryhmässä metsäretkillä ensin yhdessä leikittiin tai tehtiin jokin tehtävä minkä jälkeen lapset saivat leikkiä vapaasti metsässä aikuisen seurattessa ja leikkiin mahdollisesti osallistuessa (hippa tms). Pienten lasten kanssa painottuu mielestämme leikin kautta ja nimenomaan omaehtoisen leikin kautta oppiminen.

Yhteinen lempileikki oli metsämörriryhmän lasten mielestä metsälorupussi ja hippa sekä piiloleikki. Metsäeskarissa nousi suosituimmaksi leikiksi metsässä piiloleikki.

Luonnossa ympäristö itsessään lisää luovuutta, mahdollisuuden mielikuvituksen kehittymiseen ja kekseliäisyyteen. Lasten välinen vuorovaikutus tiiviissä ryhmässä saa aivan erilaiset mittasuhteet, kun lapset saavat itse luonnonmateriaaleja käyttäessään miettiä ja keksiä vapaata leikkiä käyttäen kaikkia aistejaan. Lapset oppivat työskentelemään yhdessä miettiessään, mitä kaikkea luonnossa voi leikkiä. Lapsi saa haastaa itseään esimerkiksi kiipeilemällä kiville ja puihin. On todettu, että vapaa leikki toteutuu luonnossa paremmin kuin yksitoikkoisemmassa ympäristössä. (Pajanen 2011.) Lasten keskinäinen vuorovaikutus korostui mielestämme kummassakin ryhmässä metsäretkillä oltaessa. Havainnoijana huomasimme sekä metsämörri, että metsäeskariryhmän vapaata leikkiä seurattessamme, että lapset toimivat yhtenä isona ryhmänä. He hakeutuivat enemmän yhteiseen leikkiin kuin päiväkodilla tai päiväkodin pihalla ollessaan. Ryhmädynamiikka muodostui vahvemaksi ja yhteneväisemmäksi, ketään ei jätetty pois vaan kaikille oli tilaa, jos halusi osallistua. Myös toisten omaehtoinen auttaminen korostui. Huomasimme, että ei tultu pyytämään apua aikuiselta niissä tilanteissa, jos vaikka kintas tipahti. Kaveri oli lähellä ja auttoi. Ryhmän dynamiikka toimi mielestämme hyvin ja parani koko ajan, kun lapset tulivat läheisimmiksi toisilleen. Päiväkodin piha-alueella on yleensä koko päiväkodin lapset yhtäaikaaisesti pihalla ja lapsiryhmä on kokonaisuudessaan suuri. Päiväkodilla ryhmien sisätilat ovat yleisesti liian pieniä ja lapsia yritetään saada mahdollisimman paljon toimimaan pienryhmissä. Pienryhmätyöskentely on arvokasta, lasta yksittäin paremmin kohtaavaa, mutta mikäli ryhmä ei pääse toimimaan yhdessä, eivät tärkeät ryhmätyötaidot pääse kehittymään.

Lapsen kasvuun ja kehitykseen luonnossa liikkuminen vaikuttaa pelkästään positiivisesti. Lapsi oppii luonnossa liikkeessaan uusia sanoja ja niiden merkityksiä, lapsi saa ihmetellä ja oppia rauhassa luonnollisessa ympäristössä. Luonto antaa lapselle myös motoriikan kehittymiseen oivan ympäristön: voi kiipeillä ja tasapainoilla ilman, että tarvitsee siihen erikseen rakennettuja välineitä. Luonnossa liikkeessaan lapsi saa purkaa energiaansa myös niin, että jaksaa taas keskittyä sisällä johonkin rauhallisempaan toimintaan. Luonnon ihmeitä voi seurata myös sisätiloissa ja jatkaa tutkimista esimerkiksi seuraamalla siemenestä

kasvatettavan kukan kasvua (HighScope. Nature Education in preschool, 2015). Metsämörriryhmäläiset istuttivat männyn siemeniä kukin omiin purkkeihinsa ja seurasivat taimen kasvua ensin päiväkodilla ja sitten kotona. Idea oli yksinkertainen mutta taas niin ihmeellinen lasten reaktioista päätellen. Olimme nähneet metsässä isoja ja pitkiä mäntyjä ja lapsista oli ihmeellistä ajatella, että siitä pienestä siemenestä voi kasvaa niin iso puu ja että meidän Matti Mäntynenkin on joskus ollut vain pieni siemen!

“Metsässä on ollut kivaa leikkiä ja syödä eväitä” oli yksi yleisin vastaus Lämsänjärven päiväkodin metsämörritoimintaan osallistuvalla lapsella heitä haastateltaessa toiminnasta. Niin yksinkertaisen kuuloista ja helposti toteutettavaa, mutta lapsen näkökulmasta suurempaa: kivaa, ihanaa, silmät kiiluen mukavaa!

Esiopetuksen ympäristökasvatus tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:37)

Kotimaa 14.11.2015. Esikoulu meni metsään-tuloksena ympäristökasvatuksen palkinto. Petäjaveden Petäjäkallion päiväkodin Metsäeskari-toiminta on kuitannut Keski-Suomen ympäristökasvatuspalkinnon.

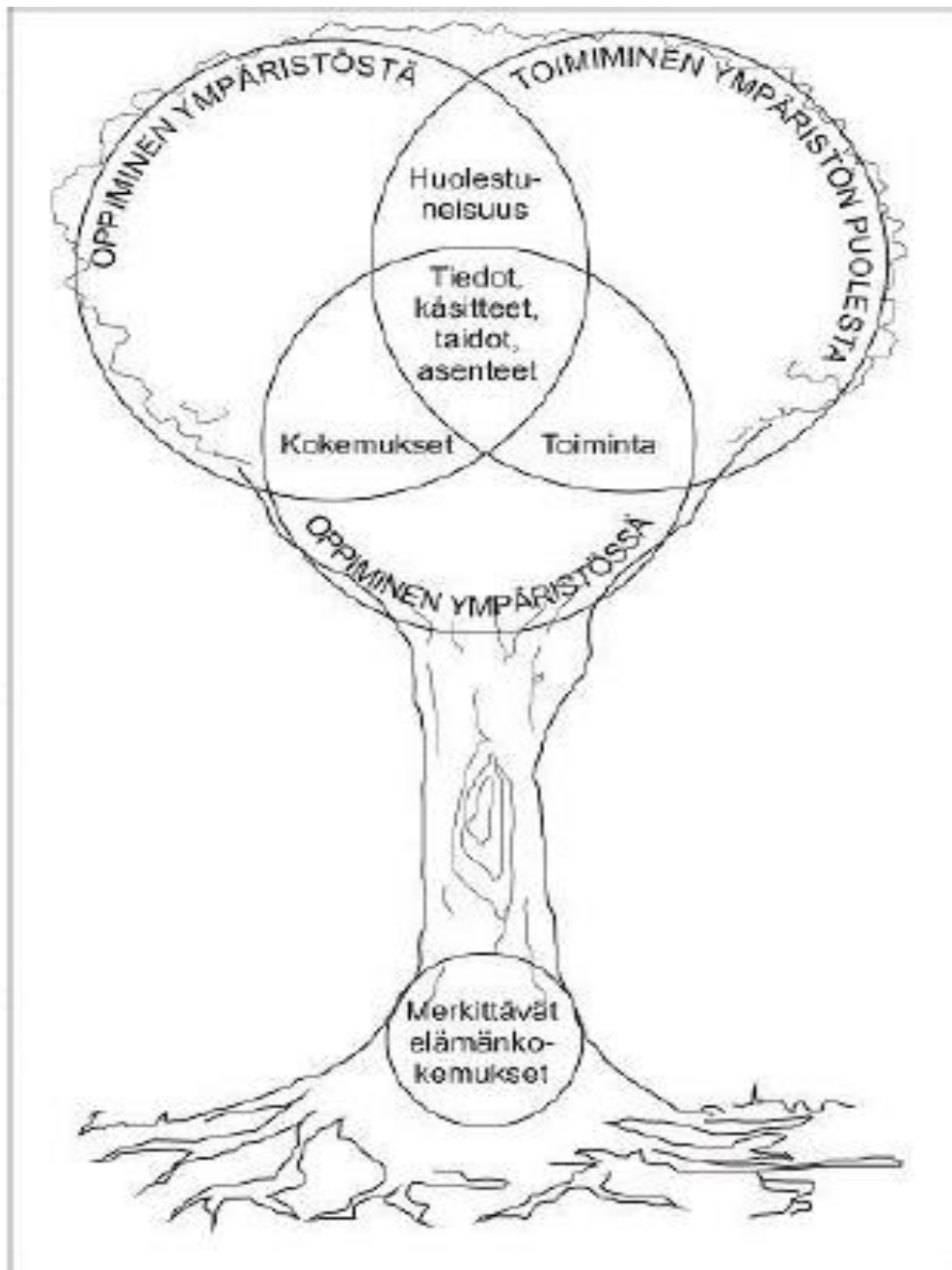
Metsäeskarilaiset viettävät paljon aikaa ulkona ja opiskelevat siellä samoja asioita kuin muutkin esikoululaiset. Ulkona onnistuvat lasku- ja aakkostehtävät, luonnonilmiöiden tarkkailusta puhumattaan. Ympäristö on meluttomampi ja vapaampi. Se vaikuttaa myönteisesti lasten ryhmätaitoihin, maasto tukee motorisia taitoja ja elämyksellisyys tuo syvyyttä oppimiseen ja muistamiseen, listaa tuomaristossa mukana ollut luontokoulunopettaja Kim Suomalainen.

Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan elinikäistä oppimisprosessia, jossa ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstä ja ympäristökysymyksistä sekä omista rooleistaan ympäristön hoitajina ja sen säilyttäjinä. Ympäristökasvatuksena voidaan pitää kaikkea sitä toimintaa, mikä tähtää ympäristötietouden lisääntymiseen ja ympäristöä säästävän elämäntavan omaksumiseen. Varhaiskasvatuksen suunnitelmassa lähdetään orientaatioista, jotka suuntaavat lasta iloitsemaan, oppi-

maan ja huolehtimaan ympäristöstä ja rakastamaan luontoa. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on osallistuva, aktiivinen kansalainen, joka vaikuttaa ympäristön olosuhteisiin. (Helenius 2008, 155 -156)

Lapsuuden kokemukset muodostavat perustan niille arvoille, käsityksille ja tavoille, joilla toimitaan ympäristöä kunnioittaen ja sitä vaalien. Varhaislapsuudessa muodostetaan pohja luontosuhteelle. Ympäristö on sekä fyysistä että sosiaalista ja sitä tulee tarkastella monipuolisesti ymmärtäen sen tuomat lukuisat hyödylliset asiat kuten ravinto ja raikas hengitysilma ja muut rikkaudet esimerkiksi tuulienergia. Ihmiset ja kaikki muutkin elävät oliot ovat täysin riippuvaisia ympäristöstä. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys tavoittelevat tätä ymmärrystä ja arvostusta. Ympäristön merkityksen tiedostaminen sekä fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin kannalta on ympäristökasvatuksen yksilötason tavoite. (Parikka-Nihti, 2014, 11 -12.) Luonnon hahmottamisen kannalta tärkeitä tietoja ja taitoja opitaan parhaiten olemalla tekemisissä ympäristön eri elementtien kanssa, lähestymällä ympäristöä monin eri tavoin sekä monia menetelmiä käyttäen. Lapsen ikäkaus ja kehitysaste huomioon ottaen annetaan ympäristökasvatuksessa mahdollisuuksia aistia, kokea ja toimia ja tuntea yhteyttä luonnon kanssa eläytyen ja siitä nauttien. Luontosuhteen kehittyessä sitä oppii tuntemaan ja samalla huomaamaan, miten ihminen on vastuussa luonnon hyvinvoinnista. Lapsen hyvä luontosuhde antaa mahdollisuuden nauttia luonnosta sekä luonnon läheisyydestä. (Mannerheiminlastensuojeluliitto & Nykänen, 1992, 32, 36 - 37, 46) Oman lähiympäristön tunteminen on yksi ympäristökasvatuksen tavoitteista. Välitetään tietoa ympäristön, itselle tärkeän asuinalueen välittämisestä ja huolenpidosta. Oman ympäristön tunteminen lisää turvallisuuden tunnetta ja turvallisuus tuo fyysistä ja psyykkistä hyvää oloa sekä yhteisössä kuin ympäristössä. Turvallisuuskasvatus on niin ikään osana ympäristö - ja kestävä kehityksen kasvatusta (Parikka-Nihti, 2014, 155.)

Emme voi ainoastaan olettaa, että lapsi voi itse kasvaa ympäristöään kunnioitettavaan toimintaan, vaan meidän tulee kasvattaa heitä siihen. Arjen eri elämäntilanteiden kautta saadaan lapsille opetettua tietoa ympäristöstä ja näin autetaan heitä ymmärtämään ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Seuraavaksi esittelemme muutamia tunnettuja ympäristökasvatuksen malleja, jotka sopivat mielestämme avaamaan luonto- ja ympäristökasvatukseen liittyviä asioita parhaiten.

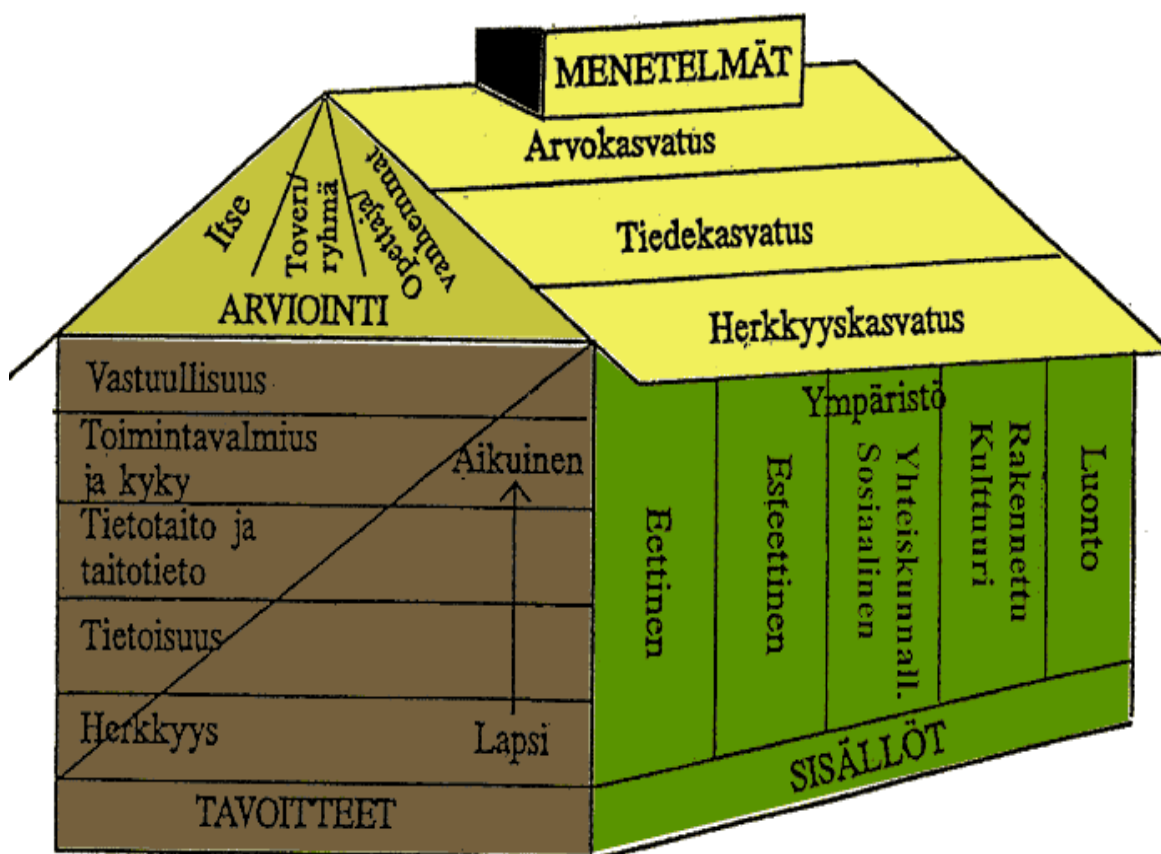

Kuvio 4 Palmerin puumalli

Englantilainen Joy A. Palmer kehitti ympäristökasvatusta jäsentävän mallin 1990-luvulla. “Palmerin puuna” tunnettu malli havainnollistaa hyvin ympäristövastuullisuuden kasvamisen eri osa-alueiden merkityksen sekä yhteydet. Malli koostuu neljästä osa-alueesta: oppimisesta ympäristössä, oppimisesta ympäristöstä, toimimisesta ympäristön puolesta sekä merkittävistä elämäkokemuksista. Palmerin puumalli antaa tukea käytännön kasvatustyön suunnittelulle (Sipiläinen&Tukeya, 2010, 13).

Oppiminen ympäristössä on toimintaa, jossa kasvava lapsi oppii toimiessaan luonnon- tai rakennetussa ympäristössä. Ympäristössä oppiminen tukee erityisesti ympäristöherkkyyttä. Tutkimukset ovat osoittaneet luonnossa liikkumisen ja sitä kautta saatujen kokemusten olevan hyvin merkittäviä asioita ympäristövastuullisuuden kasvamiselle. Tavoitteena ei ole tutkia ympäristöä pelkästään tieteen keinoin, vaan myös aistia sen kauneus sekä saada uusia elämyksiä. Ympäristössä oppimisen menetelmiä ovatkin mm. aistiharjoitukset, taiteet sekä retkeily. Metsässä voi esimerkiksi tunnustella miltä tuntuu sammal tai kuunnella minkälaisia ääniä siellä kuuluu. Mitä isommasta lapsesta on kyse, sitä laajemmin pohditaan. **Oppiminen ympäristöstä** sisältää suurimman osan tiedollisesta puolesta ympäristökasvatuksesta. Siihen kuuluvat perustiedot ympäristöstä ja ihmisen ja ympäristön monimutkaisen suhteen ymmärtäminen. Kasvatuksellisia menetelmiä ovat esimerkiksi luonnon tutkiminen, löydöistä raportointi ja niistä keskustelu. Eskari-ikäiset osaavat jo piirtää tai jopa kirjoittaa löydöistään vihkoon, pienempien kanssa voidaan vaikkapa katsella muurahaista ja sen touhuja ja siitä kehittää tarinaa eteenpäin. Ihan pienen lapsen kanssa kuljetaan ja ihmetellään, lapsi osoittaa kyllä mielenkiinnon kohteensa. Se voi olla vaikka mustikan syönti. Sitten kerrotaan, että mustikka kasvaa metsässä ja näin opitaan ympäristöstä. **Toimiminen ympäristön puolesta** on arvo- ja asennekasvatusta, jota toteutetaan ympäristön kannalta myönteisen toiminnan keinoin. Tätä päämäärää tukevat arvojen selkeyttämistä ja tiedostamista edistävät harjoitukset, mutta kasvatustoiminnassa on tärkeää pitää mukana osallistuva toiminta. Opetetaan lapsille, että ei heitetä roskia luontoon ja kerätään sellaiset pois, mikäli niitä nähdään. Nämä kolme edellä mainittua elementtiä muodostavat ympäristökasvatuksen ”puun” oksiston. Palmer täydentää puunsa vielä **merkittäville elämäkokemuksilla**, jotka sijoittuvat puun juurakkoon kaiken oppimisen perustaksi. Ympäristövastuullisuutta edistäviä elämäkokemuksia voivat olla myönteiset luontokokemukset, tuttu vastuullinen aikuinen tai kielteiset kokemukset ympäristön pilaantumisesta (Sipiläinen&Tukeya, 2010,14-15).

Jerosen ja Kaikkosen talomallissa on neljä ulottuvuutta. Näiden ulottuvuuksien perusteella he määrittelevät ympäristökasvatuksen tavoitteiksi ympäristöherkkyyden, ympäristötiedon ja tietoisuuden sekä toimintakyvyn ja vastuullisuuden syntymisen ja lisääntymisen (Ympäristökasvatus 2016).

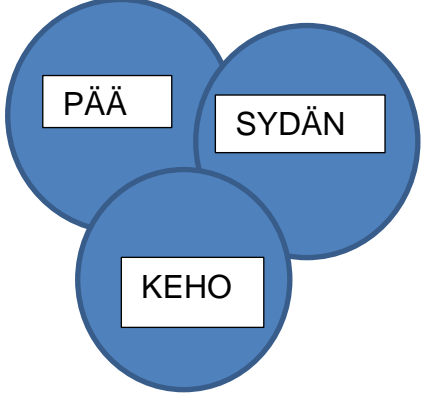

Kuvio 5 Jerosen&Kaikkosen talomalli: ympäristökasvatuksen ulottuvuudet ja sisällöt

Jerosen ja Kaikkosen talomallissa tavoitteiden kohdalla otetaan myös kasvatettavan ikä tarkasteluun. Keskeisimpänä tavoitteena lapsuudessa on ympäristöherkkyyden kehittyminen mikä muodostaa pohjan ympäristövastuulliselle käyttäytymiselle. Talomallissa ympäristökasvatus edellyttää tietoja ja toimintaa luontoympäristössä, rakennetussa ympäristössä, sosiaalisessa ympäristössä, esteettisessä ympäristössä sekä eettisessä ympäristössä. Eri aisteihin ja havaintoihin perustuvat kokemukset ovat olennaisia erilaisissa ympäristöissä oppimisessa ja tiedon rakentumisessa. Pienten lasten kanssa lähdetään liikkeelle ympäristön kokemisella, siellä olemisella. Päiväkodin pienimmät lapset voivat olla n. 10 kk ikäisiä ja heidän kanssaan ympäristöherkkyyden kehittyminen alkaa ympäristöön tutustumisella ja siellä liikkumisella. Lapsen aistit kehittyvät luonnossa ollessa tutkien. Isompien, päiväkodissa eskari-ikäisten lasten kanssa voidaan jo keskustella enemmän asioiden ja oman toiminnan merkityksestä ympäristön hyvinvointiin. (Jeronen & Kaikkonen, 2001,25 -26)

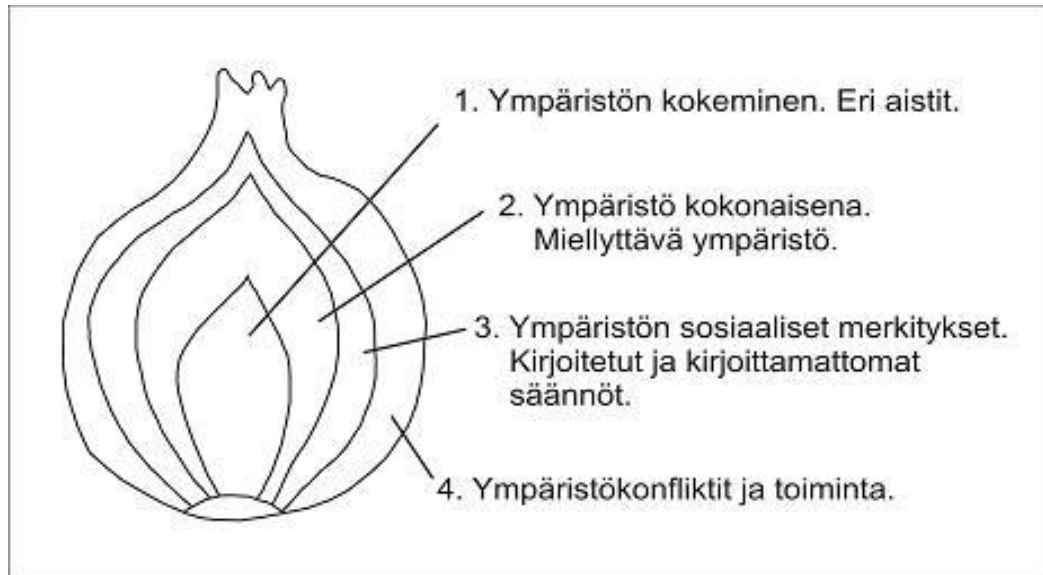
Parikka-Nihti ja Suomela tuovat kirjassaan Iloa ja ihmettelyä (2014, s 28 -28, 77-78) esille ympäristökasvatuksen Kesyp-mallin, jossa käsitellään lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä fyysisesti, emotionaalisesti sekä kognitiivisesti. Taulukossa 12 olevan Kesyp-mallin mukaan ympäristökasvatuksessa tulisi pyrkiä lapsen kehon, sydämen sekä pään monipuoliseen huomioimiseen.

Taulukko 13. Lapsuuden luontokokemusten merkitys ympäristömyönteiselle asenteille ja toiminnalle. (Wilsonin mallista, Parikka-Nihti & Suomela 2014, muokannut Jääskelä 2016.)

<p>Motoriikkaan liittyvät (keho) Tasapainon hallinta, kiipeäminen, ryöminen, kaivaminen, kantaminen, kerääminen, roiskuttelu, rakentelu, leikkien monipuolisuus, jne. <i>Epätasaiset, vaihtelevat pinnat, maaston muodot, kivet, puiden rungot maassa ja kiipeilyyn soveltuvat puut, kerättävät ainekset, vesi, lumi, jää yms.</i></p>	<p>Sensomotoriset taidot (keho ja sydän) Eri aistien käyttö, havaitseminen, estetiikka, ilo ja nauttiminen <i>Monipuolisuus: Pinnat, värit, muodot, tuoksut, tuntemukset, äänimaisemat, jne.</i></p>
<p>Sosioemotionaaliset taidot (sydän ja pää) Keskittymiskyky, mielikuvitus, leikkien monipuolisuus (erit. roolileikit), samaistuminen, itsetunto ja pettymysten sieto <i>Ympäristön, vuodenaikojen monipuolisuus, huolehtiminen ja toisaalta itsestä/ muista ihmisistä riippumattomat ilmiöt (esim.säätilat)</i></p>	 <p>The diagram consists of three overlapping blue circles. The top-left circle is labeled 'PÄÄ', the top-right circle is labeled 'SYDÄN', and the bottom circle is labeled 'KEHO'. The circles overlap in the center, representing the interconnectedness of mind, heart, and body.</p>
<p>Vuorovaikutustaidot (sydän ja pää) Kommunikointi: kuvailu, leikkien suunnittelu ja toteutus, kuvittelu, jakaminen, kysyminen ja vastaaminen, erilaisten roolien käyttö <i>Monipuolisen ympäristön tarjoumat erilaisiin leikkeihin piiloista rakentelumahdollisuuksiin sekä erilaisiin leikkimateriaaleihin</i></p>	<p>Kognitiiviset (pää ja sydän) Kuvailu, kertominen, keksiminen, kokeilu, havaintojen teko, vertailu, luokittelu, käsitteiden käyttö -tietoisuus, tiedot ja ymmärtäminen, toteuttaminen, ongelmanratkaisutaidot <i>Ympäristön monimuotoisuus yksilöinä, lajeina, elinympäristöinä, elottoman luonnon vaihteluna ja muutoksina</i></p>

Kehollisuus koostuu toiminnasta ympäristöissä sekä ympäristön hyväksi. Eri-ikäisten lasten kanssa toimittaessa ympäristössä ja siellä liikkuttaessa voidaan ottaa esille eri asioita. Isommat lapset käsittävät ympäristön jo laajemmin ja näkevät syy-seuraussuhteet ja osaavat pohtia asioita syvällisemmin. **Sydän** viittaa tunnepohjaiseen sitoutumiseen, jossa lapsi oikeasti kiinnostuu ympäristöstään ja haluaa huolehtia sekä siitä että siellä elävistä. Oma luontopaikka edesauttaa sitä, että lapsi kiintyy siihen ja pitää siitä huolta, huomaa että hänen tekemisillään on merkitystä. Esimerkiksi metsämörriryhmän lapset, iältään 3-5 vuotta ovat harmissaan, jos heidän retkipaikkaansa on joku heittänyt roskia ja haluavat poimia ne pois. **Päähän** liittyvät ympäristöä koskevat tiedot ja tiedonkäsittelytaidot sekä arviointikyky. Sosiaalisen ympäristön positiivinen vaikutus tukee eri osa-alueita ja innostuneen ilmapiirin myötämielinen vaikutus luovat pohjan halulle tietää ja vaikuttaa. Mukava yhdessä tekeminen edesauttaa ympäristössä viihtymistä. Lapset rakentavat ymmärrystään maailmasta omien kokemuksen, havaintojen ja toimintojen kautta. Kaikilla niillä on merkityksellinen asema kielen kehitykselle, uuden oppimiselle, uusien käsitteiden omaksumiselle ja arvomaailman muodostumiselle. (Parikka-Nihti, 2014, 28 -29, 77 -78).

Markku Käpylän ympäristökasvatuksen sipulimallissa, kuviossa 6, keskiössä ovat yksilö ja hänen välitön kokemusmaailmansa. Yksilö tarkkailee tämän mallin mukaan keskiöstä käsin maailmaansa ja rakentaa sitä sipulin kerroksien lailla ympärilleen laajentuen lopulta koko yhteiskuntaan. Tässä mallissa tasolta seuraavalle edetään siis asteittain (Käpylä 1995, 34-36.)

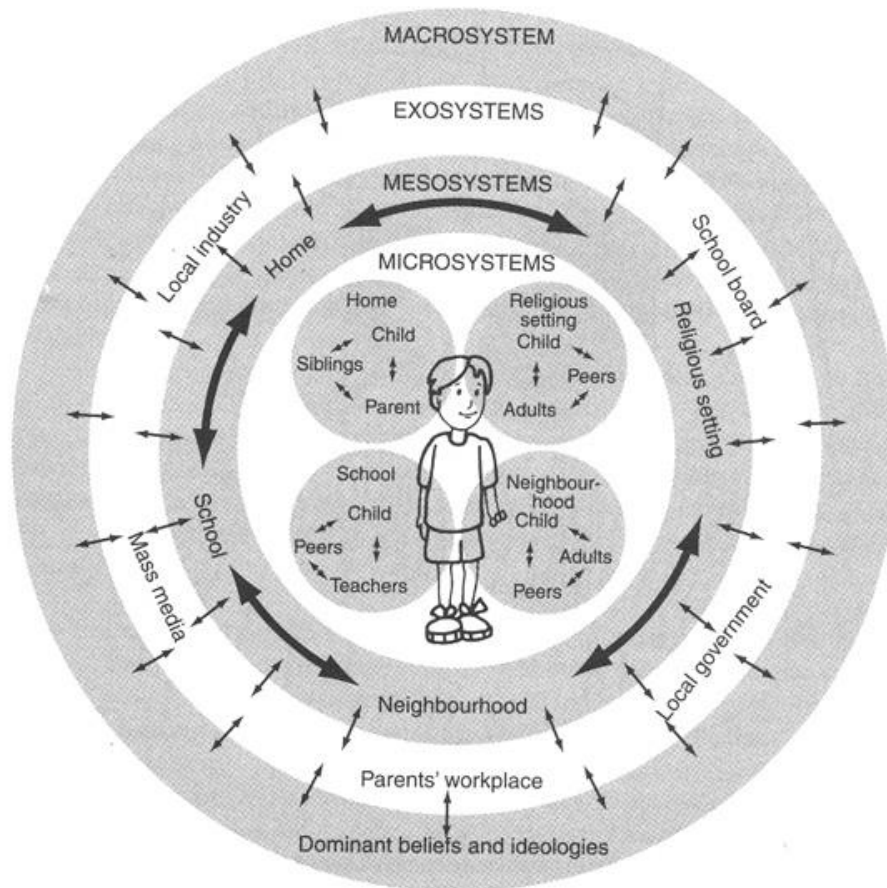

Kuvio 6 Markku Käpylän ympäristökasvatuksen sipulimalli.

Ensimmäisen vaiheen aikana yksilön kokemukset ympäristöstä ovat tärkeitä. Tällöin yksilö keskittyy yksittäisten aistien aikaansaamiin tuntemuksiin suhteessa ympäristöön. Ympäristön kokemiseen keskitytään havaintojen avulla etenevästi yhteen aistiin kerrallaan ja niihin paneutuen ja pohditaan niiden merkityksiä. Lasten kanssa tätä voi toteuttaa esimerkiksi niin, että yhdessä luonnossa eri aistien avulla etsitään tuoksuja ja makuja, muotoja ja ääniä ja nimetään niitä. **Toisessa vaiheessa** yksilö tarkastelee ympäristöään kokonaisuutena ja huomioi sekä miellyttävän että epämiellyttävän ympäristön olemassaolon. Lasten kanssa voi keskustella esimerkiksi päiväkodin tai kodin ympäristössä olevista mukavista tai vähän pelottavistakin asioista ja käydä niitä lävitse. **Kolmannessa vaiheessa** ympäristön sosiaaliset merkitykset tiedostetaan huomioiden, ei vain puhtaan luonnon merkityksellisyys ihmiselle, vaan myös ihmisen muokkaamat ja rakentamat kohteet. Lapsille voi kertoa esimerkiksi jokamiehen oikeuksista ja miettiä yhdessä, millä tavoin luonnossa olisi hyvä kulkea ja olla. **Neljännessä vaiheessa** yksilö tiedostaa ympäristöongelmat, jotka ovat hyvin moninaisia. Yksilö tiedostaa ympäristöongelman, joka on yhteiskunnallinen. Lasten kesken voidaan keskustella esimerkiksi roskaamisen merkityksestä ja siitä, miksi luonnosta, eläinten kodista on hyvä pitää huolta (Käpylä 1995, 34 -36.)

Ekologinen ajattelumalli on kestävä kehityksen ajattelumalli. Sen mukaan pyritään luomaan olosuhteet sellaisiksi, että maapallo säilyy hyvänä myös tuleville

sukupolville. Ihmisten toiminta ja toimimattomuus vaikuttavat maapallon hyvinvointiin ja koko maapallon, jokaisen kansakunnan yhteistyö on välttämätöntä tätä haasteellista tehtävää suoritettaessa. (Suomen YK – liitto 2016). Urie Bronfenbrennerin (s.1917) ekologinen teoria on yksi keskeisimpiä suomalaisen varhaiskasvatuksen teorioista. Hän huomioi lapsen vuorovaikutuksen erilaisten kasvuympäristöjen kanssa, missä kehitys on jatkuvaa, läpi elämän kestävää, yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Kasvatus on kuin yhteistyöhanke kaikkien lapsen ympärillä olevien ihmisten kesken. Kuviossa 7 on havainnollistettu hänen teoriansa. (The Psychology notes HQ 2016.)

Kuvio 7 Bronfenbenerin ekologinen lähestymistapa, joka esittää hypoteesin pienen lapsen kehitykseen vaikuttavista kerroksista.⁴

Bronfenbener jakaa yksilön ja ympäristön nelitasoisen hierarkian mikro-, meso-, ekso-, ja makrosysteemeihin. Tämän mukaan yksilö, paitsi pyrkii itse sopeutumaan ympäristöön, pyrkii samalla vaikuttamaan vallitseviin olosuhteisiin ja saamaan niistä itselleen tarkoituksenmukaisia (Sinkkonen 2006, 321). Lapsen lähiympäristössä (tarkoittaa tässä kotia ja päiväkotia) kokema vuorovaikutus siinä olevien tärkeiden ihmisten kanssa ja heiltä saadun esimerkin kautta vaikuttaa hänen omiin käsityksiinsä ja arvomaailmaansa. Mikäli lapsi saa jo kotoaan mallin, jossa hän oppii arvostamaan ympäristöään siitä huolta pitäen, kantaa se tätä ajattelumallia eteenpäin hänen kasvaessaan. Varhaiskasvatus tukee lähtökohtaisesti perheiden eettistä arvomaailmaa mutta myös antaa lapselle vaikut-

⁴ (Härkönen 2016.)

teita hyvistä yhteiskunnallisista arvoista, siitä miten pyritään omilla teoilla vaikuttamaan sekä oman että kaverin hyvinvointiin. Tähän tavoitteeseen pyrkisämme omassa työssämme, ajattelemme, että otetaan huomioon lapsen oman arvomaailman synty niin, että se kehittyy ajan saatossa lapsen kasvaessa käsitämään yhteiskunnallisia ja globaaleja arvoja periaatteella: "Olen osa isoa maailmaa ja minun tekemisilläni on merkitystä!" Pienten lasten kanssa tätä on mielestämme helppo käsitellä satujen ja tarinoiden avulla, koska lapsi pystyy samaistumaan helpommin sadun kautta kerrottaviin asioihin.

Ekopsykologisessa ajatusmallissa tarkoitetaan ihmisen ja luonnon välistä yhteyttä. Ihminen on osa luontoa, sekä ihmisen hyvinvointi että pahoinvointi liittyvät hänen luontosuhteeseensa. Ympäristöpsykologien tutkimusten mukaan luontoympäristöllä on myönteinen vaikutus ihmiseen. Nämä vaikutukset välittyvät kokonaisvaltaisesti fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiimme (Heiskanen & Kailo, 2006, 154.)

Kirjassa Ekopsykologia ja perinnetieto ekopsykologi Kirsi Salonen kirjoittaa ihmisen olevan osa luontoa. Ihmisen luontosuhde teollistuneissa maissa näkyy luonnon hallitsemisena ja mitä korkeammalle ihminen on itsensä määritellyt suhteessa ympärillä olevan luonnon kanssa, on hänen luontosuhteensa sitä irrallisempi. Tämä myös vaikuttaa hänen etääntymiseensä omasta sisäisestä luonnostaan. Haittapuolena etääntymisestä näkyy ihmisen välinpitämätön asenne luontoa kohtaan ja näin hänen on helpompi käyttää luontoa hyväkseen sitä vahingoittaen. Ihminen tahtoi mieluusti ottaa luonnonilmiöt ja voimat itselleen niitä halliten ja niistä hyötyä saaden. Tavoitteena ekopsykologiassa on vastavuoroisuuteen perustuva luontosuhde. Ihmisen täydellisen hallinnan sijaan pitäisi olla vuorovaikutuksellinen suhde ihmisten; eri rotujen ja kansojen sekä eläinten kesken. Ymmärretään luontoympäristön hyvinvoinnin mahdollisuus kaikkien näiden elementtien yhteistyön avulla (Heiskanen&Kailo 2006, 49-50.)

Ekopsykologien mukaan lapsella on luontosuhde heti syntyessään. Ekopsykologi Theodore Roszak oli yksi ekopsykologisen ajattelumallin tärkeimmistä liikkeellepanijoista ja hän käyttää tästä termiä ekologinen minuus. Lapsella on syntyessään terve luontosuhde ja tätä lapsen luontaista uteliaisuutta, kykyä vuorovaikutukseen sekä kiinnostusta luontoelementtejä kohtaan on tärkeä tukea, jotta se ei vahingoittuisi. Tärkeä lähtökohta luontosuhteen hahmottamiseen on, että

ihminen tarvitsee elääkseen happea ja ravintoa, joita luonto tuottaa - niitä ilman emme selviä. Tämä tosiasia sitoo meidät tiukasti ja peruuttamattomasti osaksi luontoa. Ekopsykologisten ympäristöongelmien ja psyykkisen huonovointisuuden syntyyn on vaikuttanut suurelta osin ihmisen heikentynyt luontosuhde. Luontoyhteyden heikkeneminen aiheuttaa ongelmia siten, että tämän myötä ihmiseltä katkeaa usein yhteys itseensä kokevana ja tuntevana eettisenä toimijana. Tällöin ihminen alkaa toimia omaa itseään vastaan, hyljäten tarpeensa ja arvomaailmansa. Tällainen kehitys saa aikaan huonovointisuuden kehän joka alkaa vähitellen näyttäytyä stressinä, uupumisena ja psyykkisenä oireiluna. Luontoyhteys ei kuitenkaan voi katketa täysin vaan luonto on aina osa ihmistä. (Heiskanen & Kailo, 2006, 49 -52)

Kuten jo aiemmin mainittiin, luonnolla on positiivinen, myönteinen vaikutus ihmiseen. Ympäristöpsykologiset tutkimukset ovat osoittaneet vaikutusten olevan erittäin nopeita ja myönteisten asioiden syntyvän aivoissamme ilman tietoista ajattelua vaikuttaen näin ollen kokonaisvaltaisesti fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Ympäristöpsykologiassa tuloksia tukemaan on virinnyt evolutionaarinen näkemys, jonka mukaan ihmisen taipumus voida hyvin luontoympäristössä, on evoluution kannalta ollut välttämätöntä. Tietynlaisten luontoympäristöjen olemassaolo on edesauttanut hengissä pysymistämme. Savannityyppisissä ympäristöissä oleminen on evolutionaalisen näkemyksen mukaan ollut ihmisille mieluisinta, koska ihmislaji on saanut niissä alkunsa. Tämä selittääkin sen, miksi kaupungeissa ihmiset ovat jatkuvasti hieman stressaantuneita. Ihmisen sopeutuminen kaupungin urbaaniin ympäristöön on kehittynyt oppimisen myötä, mutta vuosien mittaan stressin määrä on lisääntynyt ja aiheuttanut sairauksia ihmiskunnassa. Tutkimuksien mukaan pelkät sisätiloissa nähdyt kuvat luonnosta ovat saaneet aikaan myönteisiä tuntemuksia vaikuttaen ihmisen fysiologisiin toimintoihin. Koettu jännittyneisyys, verenpaine ja sydämen syke alenevat paremmin huoneessa, jossa on luontokuvia, kuin huonetilassa, jossa on abstrakteja kuvia tai ei lainkaan kuvia. Myös palautuminen keskittymistä vaativista tilanteista ja stressistä helpottuu luontoympäristössä. (Heiskanen & Kailo 2006, 54).

Ympäristökoulutukseen erikoistuneen psykologi Riitta Wahlströmin mielestä ihmisen keho, mieli ja hengen kokonaisuus ovat yhtä luonnon kanssa. Kulttuuriperinteemme mukaisesti olemme sekä yksilöinä että kansoina ja yhteisönä aina

olleet yhteydessä luonnon kanssa ja hyvinvointimme rakentuu tälle pohjalle. Tarvitsemme luonnosta saatavia kokemuksia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta vaikka emme sitä tiedostaisikaan. Wahlstöm kertoo stressiperäisten sairauksien yhtenä syynä pidettävän luonnosta vieraantumista, mikä johtunee siitä, että tieto luonnosta ja sen parantavista aineksista puuttuu eikä niitä arvosteta. Ihmiskunnan yleistynyt masentuneisuus voi johtua luontoyhteyden puuttumisesta, juuret luontoon on katkaistu ja näin ollen jääty vaille luonnon voimaannuttavaa vaikutusta. (Heiskanen & Kailo 2006, 78,80,83).

Kestävä kehitys kuuluu päivähoiton arkeen sen olennaisena osana. Jokaisessa päiväkodissa tulee olla laadittuna oma kestävän kehityksen ohjelma, jonka avulla tehdään kestävän elämäntavan oppimisesta suunnitelmallinen ja tavoitteellinen osa toimintaa. Alakööki, joka on Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen- ja kulttuurikasvatuksen kehittämisyksikkö, koordinoi, suunnittelee ja toteuttaa varhaiskasvatusyksiköille toimintaa luonnossa, päiväkodeissa ja kulttuurilaitoksissa. Sen tehtävänä on myös kehittää ja tukea varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen toimintaa sekä kulttuurikasvatusta. Päiväkodin henkilökuntaa koulutetaan kestävän kehityksen periaatteisiin ja henkilöstöstä valitaan siitä vastaava työntekijä. Lisäksi toimintayksiköiden on mahdollista aloittaa vihreä lippu toiminta. (Oulun kaupunki 2016)

Sekä metsämörritoiminnassa, että metsäeskarissa painotettiin kestävän kehityksen asioita toimintakaudella. Lapsille kerrottiin kierrätyksestä ja yhdessä mietittiin mitä kaikkea voidaan uudelleen käyttää. Lämsänjärven päiväkodin metsämörriryhmä piti metsän siivouspäivän, jossa kerättiin pois yhdessä luontoon kuulumatonta pois metsästä ja matkan varrelta. Lapset innostuivat kilpailemaan, kenellä olisi eniten roskia. Hauskin tapahtuma ja samalla ehkä surullisin, oli kun yksi lapsista jäi miettimään, oliko hänen pussissaan sittenkin jotain joka olisi syytä palauttaa luontoon. Asiaa hänelle tarkennettaessa sanottiin: ”laita roskiin vain sellaista mikä ei kuulu luontoon” alkoi hän ravistella pussia hurjasti ja totesi: *”täällä on talitintti, se on ihan kuollu, mutta ei se kuulu tänne pussiin, se kuulu luontoon”*. Tuumailimme lasten kanssa asiaa hetken ja sovimme että talitintti haudataan, koska se todellakin kuuluu luontoon. Lapset olivat surullisia, mutta ymmärsivät, että pikku lintu oli nyt osa elämän kiertokulkua, se haudataan ja sitten sen ruumis hajoaa luontoon. *”Sen sielu lensi jo taivaaseen”*, totesi lapsi 4v. Lasten mielestä oli harmillista, että ihmiset heittävät roskia metsään. Heillä

oli kova halu saada kaikki roskat pois ja oli havaittavissa myös huoli, että metsän eläinten koti menee rikki ja sotkuiseksi, jos niitä kaikkia ei saada kerättyä.

Kestävän kehityksen näkökulmat ovat kaikki nivoutuneina toisiinsa, siten niitä ei tulisi käsitellä taikka tarkastella ainoastaan erikseen vaan tulisi huomiota niiden yhteisvaikutus. Kestävän kehityksen päämääränä on luoda ympäristö, jossa on tulevaisuudessa hyvät elämisen mahdollisuudet. Vuonna 1987 YK:n Brundtlandin komissiossa käsiteltiin kestävästä kehityksestä ensimmäisen kerran ja siitä sai alkunsa prosessi, joka on vähitellen kehittynyt sekä alueellisesti että maailmanlaajuisesti kohti jatkuvaa yhteiskunnallista muutosta. Kestävän kehityksen periaatteesta voidaan erotella kolme ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen, sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. **Ekologisen kestävyden** mukaan ympäristön heikkenevää tilaa ei voi määritellä pelkästään tieteellisen näytön puuttumisella. Keskiössä on kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö, jossa perusehtona on monimuotoisuuden ja ekosysteemin toimivuuden säilyttäminen, niin että luonto kestää ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan vaikutukset. Riskitekijöiden ennalta ehkäisy varovaisuusperiaatteita noudattaen tulee määritellä ennen toimeen ryhtymistä, niin että arvioidaan mahdolliset haittavaikutukset sekä kustannukset. **Taloudellinen kestävyys** perustuu talouden tasapainoiseen kasvuun varantojen häviämisen ja velkaantumisen sijaan. Yhteiskunnan toimivuuden takaamiseksi luodaan toimivat ja kattavat olosuhteet pitkäjänteisen ja pysyvän talouspolitiikan hyvällä suunnittelulla ja näin turvataan tulevaisuus, valmistaudutaan kohtaamaan haasteet kuten väestön ikääntymiseen liittyvät sosiaaliturva- ja terveysmenot. **Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys** tarkoittaa ihmisen hyvinvoinnin takaamista sukupolvelta toiselle. Haasteena maailmanlaajuisesti on esimerkiksi väestönkasvu johon oleellisesti liittyy mm. köyhyys ja ruoka- ja terveydenhuolto sekä sukupuolten välinen tasa-arvo koulutuksenkin näkökulmasta katsottuna. Kansainvälisen yhteistyön merkitys korostuu, jotta kansakunnat voisivat hyvin ja perushyvinvointi voitaisiin taata jokaiselle. (Ympäristöministeriö 2016)

Kiteytettynä voidaan todeta, että Ihminen on jatkuvasti vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Ihminen ei tulisi toimeen ilman luontoa mutta luonto tulisi toimeen ilman ihmistä. Luonto antaa ihmiselle rauhallisen paikan olla ja ihmetellä. Metsässä liikkuminen poistaa stressiä ja raitis ilma saa mielenkin virkistymään. Ihmisen hyvinvointiin liittyy olennaisesti luonto. Ihmisen on syytä muistaa miten

kohdella luontoa ja miten omilla teoillaan voi edesauttaa luonnon hyvinvoinnin säilymistä (Tuomaala, Myyryläinen 2002. 10 -11). Tuula Helne, Tuula Hirvilampi ja Markku Laatu kirjoittivat vuonna 2012 julkaisun ”*Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*” (Kelan tutkimusosaston hanke), jossa he tutkivat sosiaalipolitiikan haasteita ympäristökysymysten äärellä. Julkaisussaan he tarkastelevat sosiaaliturvaa, sen toimeenpanoa, alati muuttuvaa ympäristöä ja sen määrittämiä ehtoja ja rajoja, joissa kansalaiset ja sosiaaliturvainstituutiot toimivat. Tutkimuksen kautta saadun tiedon avulla on tarkoitus luoda eheämpää, parempaa tulevaisuutta. Halusimme tuoda julkaisussa olleen taulukon, mikä näkyy Taulukkona 14, kautta esille konkreettisemmin ympäristön hyvinvointiin liittyvät asiat ja ihmisen toiminnan sen edesauttajana tai vahingoittajana. Taulukon avulla näkee kuinka ympäristön hyvinvointi on sidoksissa ihmisen toimintaan ja kuinka ihminen omalla toiminnalla pystyy edesauttamaan elinolojensa parantamisen kautta omaa hyvinvointiaan. (Helne ym. 2012, 7-9, 38).

Taulukko 14. Ihmisen toiminnan ja ympäristövaikutuksen ketju (Helne ym 2012 julkaisusta, muokannut Jääskelä 2016)

3.3.1 Metsämörritoiminnasta

Metsämörri on metsässä asustava satuhahmo, joka leikin kautta opettaa lapsille asioita luonnosta. Metsämörrin ystäviä ovat kaikki metsän asukkaat ja Metsämörri osaa puhua sekä ihmisten, että eläinten kieltä. Metsämörri voi lapsiryhmässä olla käsinukke tai tulla esille lapsille vain sadun muodossa. Metsämörri voi olla myös Mörrin vaatteisiin pukeutunut ihminen. Tärkeää on kuitenkin se, että Metsämörri ei missään vaiheessa ole lapsille pelottelua varten oleva otus eikä Metsämörriiä saa esitellä lapsille pelottavaksi olennoiksi. Metsämörrin avulla on tarkoitus saada lapsille myönteisiä luontokokemuksia metsässä liikkeessä ja leikkiessä. Metsämörritoiminnassa mukana olevat hahmot näkyvät Taulukossa 15. Toiminnan suunnittelu ja vaatavuustaso suunnitellaan lapsen iän mukaan.

Taulukko 15. Metsämörritoiminnan viitteelliset ikäryhmät logoineen. (Suomen Latu 2016. Koonnut taulukoksi Jääskelä 2016.)

<p>Metsänuppuset: - alle 3-vuotiaita, jotka saavat ensikosketukset luontoon yhdessä aikuisen kanssa.</p>	<p>Metsämyttyset: 3–4-vuotiaita. He leikkivät ja liikkuvat luontoa ihmetellen.</p>	<p>Metsämörrit: 5–8-vuotiaita, joiden tiedonhalu täyttyy ja he oppivat mielikuvitusrikkaan leikin luonnon tutkimisen avulla.</p>	<p>Metsävaeltajat: 7–12-vuotiaita, jotka retkeilevät ja liikkuvat monipuolisesti lähiluonnossa</p>
---	---	---	---

Metsämörritoiminta sai alkunsa kun ruotsalainen Gösta Frohm (1908 -1999) toi vuonna 1956 omien lapsuuden luontokokemuksiensa kautta lapsille ulkoilutoimintaa jo aiemmin olleiden hiihtokoulujen rinnalle. Frohm halusi ohjata lapsia leikkimään metsiin katujen ja parkkipaikkojen sijasta. Ensimmäiset metsämörrikoulut aloittivat Ruotsissa vuonna 1957. Suomeen Metsämörri saapui vuonna

1979 Kauniaisiiin, kun Pipsa Standerholm teki sopimuksen ruotsinkielisen luontoliikuntajärjestön kanssa suomenkielisen metsämörritoiminnan kehittämiseksi ruotsalaisen Friluftsrämjandet-järjestön kanssa. (Nikkinen 2000, 11 -13)

Suomessa metsämörritoiminnan ohjaajina toimivat Suomen Latu ry:n kouluttamat ohjaajat. Metsämörritoimintaa järjestetään vapaa-aikana toimivina ryhminä ja erilaisissa tapahtumissa. Päiväkodeissa ja kouluissa metsämörritoimintaa on ympäri Suomea. Olimme sähköpostitse yhteydessä Suomen Ladun lapsi- ja nuorisotyön koordinoijaan, Nina Räikeeseen. Hän kertoi, että toiminta on laajentunut ympäri Suomen ja koulutettujen ohjaajien määrä oli vuoden 2015 lopussa 12 223 henkeä. Räike kertoi myös, että metsämörri on käytössä 31 %: ssa Suomalaisista päiväkodeista. Metsämörritoiminta on saanut paikkansa suomalaisen varhaiskasvatuksen parissa. Toiminta on laajentunut Suomen ja Ruotsin lisäksi myös Japaniin sekä yksittäisiä ohjaajia on Räiken mukaan ainakin Venäjällä, Skotlannissa, Latviassa ja Saksassa (Räike 2016.) Kun vuonna 1992 allekirjoitettiin lisenssisopimus ruotsalaisen Friluftsrämjandet-järjestön kanssa, ei voitu aavistaa kuinka suuren suosion metsämörritoiminta lasten luonto- ja ympäristökasvattajana saa. Lisenssisopimuksen kautta Suomen Latu saa kehittää metsämörritoimintaa (Skogsmulle) suomenkielellä (Nikkinen 2000., 14 -15., Suomen Latu, 2015).

Metsämörritoimintaan voi hakea laatutunnusta. Laatutunnus tarkoittaa käytännössä sitä, että päiväkotit saa katolleen metsämörriviirin ilmoittamaan, että talossa tehdään laadukasta metsämörritoimintaa. Lämsänjärven päiväkotiin on tarkoitus hakea laatutunnusta. Laatutunnuksen hakeminen ei ole tarkoitettu olemaan hankala prosessi vaan auttamaan toiminnan kartoittamisessa ja suunnittelussa. (Suomen Latu 2016)

Lämsänjärven päiväkodin metsämörriryhmässä toiminnan suunnittelusta vastaa lastentarhanopettaja, joka on käynyt metsämörriohjaajakoulutuksen sekä tämän ryhmän ikäjakauman mukaisen jatkokoulutuksen: metsänuupuset ja metsämytetyt. Lämsänjärven päiväkodin metsämörriryhmä toimii metsämytetyille tarkoitettun ohjeistuksen mukaan, soveltaen siihen muistakin mörriryhmistä sopivia leikkejä ja toimintoja. Työparina lastentarhanopettajalla on lastenhoitaja, joka on niin ikään käynyt samat koulutukset ja jonka kanssa yhdessä mietitään ja pohditaan sopivaa teemaa ja kokonaisuutta. Työparin yhteistyö on mielestämme

eriarvoisen tärkeää lasten kannalta katsottuna. Yhteistyö ja yhteinen kemia edesauttavat toiminnan sujuvuutta. Tässä ryhmässä ajatusmaailma luontokasvatuksen suhteen on työparilla samanlainen ja yhteistyön sujuvuus näkyy toiminnassa myös asiakasperheiltä saadun kyselyn tuloksena. Työskentelyyn ja erityissuuntaukseen ollaan tyytyväisiä. Laulut ja leikit ovat näkyneet ja kuuluneet kotiin asti ja lapset ovat kertoneet eväsretkien olleen odotetuin päiväkotipäivä.

Toiminnan alkaessa lapsille kerrottiin satu metsämörriin synnystä. Sen avulla kerrottiin mikä metsämörri on ja miten metsämörri sai vaatteensa ja mitä kaikkea metsämörri toivoo lasten tekevän luonnossa. Metsämörri sadun tarkoituksena on elävöittää lapsille metsän eloa ja sen olemassaoloa metsän eläinten kotina, jossa lapsilla on lupa käydä ”kylässä”. Näin pyritään siihen, että metsässä ollaan niin kuin oltaisiin jonkun toisen kotona, jossa ei myöskään rikota tai tuhoata toisen omaisuutta. Luonnon leikkikalulla saa leikkiä mutta sovitaan, että ei oteta niitä liiaksi mukaan, vaan ne odottavat siellä seuraavaa leikkiä varten. Metsästä voi poimia mustikoita ja puolukoita ja tehdä niistä päiväkodilla vaikka piirakkaa. Luonto antaa ne meille lahjaksi ja siitä opetellaan kiitollisuutta.

Metsämörri seikkaili Lämsänjärven päiväkodin ryhmässä myös joulukalenterin muodossa, niin ikään sadun mukana. Joulukalenteria täytettiin aina uudella eläimellä tai jouluisella asialla. Retkipäivinä metsämörri antoi aina tehtävän joka retkelle, esimerkiksi kuusen koristelun metsän väelle, mikä toteutettiin luonnosta löytyvillä materiaaleilla. Keväällä kun pidettiin metsän siivouspäivää, totesivat lapset sen olleen mielekästä puuhaa ja tuumasivat, että metsän väki on varmasti kovin iloisia, kun ihmisten roskat eivät ole enää niiden tiellä.

Metsämörrikoulutuksilta saa valmiita tarinoita ja tehtäviä käytettäväksi toiminnan suunnittelua varten. Otimme sieltä käyttöön tarinan Oskari Oravasta joka aina vilahtikin päiväkodin pihalla. Kevään tultua myös huomioimme lintuja ja nimesimme Varis perheen, jonka lentoa ja puuhia seurasimme kevään ajan. Vanhemmat kertoivatkin, että Vaaku- ja Venla- varis olivat lennelleet lasten mukaan myös kotipihoilla ja näin tämä asia oli jäänyt elämään myös päiväkodin ulkopuolella.

Taulukko 16 on aikataulutus Lämsänjärven metsämörriryhmän (metsämyyttysten) retkipäivästä. Metsäretken kaava on joka kerta sama. Perustilanteet: aamupiiri, alkulaulu, "metsän sisään astuminen" ja loppulorut. Tämän kaavan avulla myös ulkopuolinen ihminen/aikuinen pystyy toimimaan esimerkiksi sijaisen tehtävissä metsämörriretkillä.

Taulukko 16. Lämsänjärven päiväkodin Vekkulit ryhmän tiistainen eväsretkipäivä. Jääskelä 2016.

8-8.30	AAMUPALA
9.- 9.30	AAMUPIIRI: katsotaan ketkä ovat paikalla, lauletaan yhdessä hyvää huomenta laulu ja mietitään mitä tänään on ohjelmassa: Kuka saa reppuunsa Leppis-Metsämyyttisen! (Vekkuleiden maskotti, käsinukke, joka kulkee mukana retkillä)
9.45 - 11	EVÄSRETKI: Vessan kautta pukemaan, reppujen kanssa ulos odottamaan. Tehdään piiri, jossa lasketaan kaikki lapset ja aikuiset, lauletaan Metsämyyttislaulu, tarkistetaan tavarat ja jonossa lähdetään kohti metsää. Ennen metsään menoa tervehditään Metsänvartijaa, isoa kuusipuuta. Pyydetään lupaa tulla metsään kylään ja aukaistaan lorulla metsänportti (avaa lukko, polun tukko), jokaisella on omanlaisensa portin ääni. Lasketaan vielä metsään menijät. Tervehditään Matti Mäntystä (Korkea mänty, metsänhoitaja) Reput viedään metsässä reppupaikalle, Metsämyyttinen omalle vartiointipaikalle, ja tehdään yhdessä jotain: suunniteltu toiminta/lasten ehdotus. Sen jälkeen vapaasti leikitään aikuinen mukana. Hoi Kolikok! huudolla tullaan syömään eväitä. Roskat reppuun leikki jatkuu vielä hetken, kunnes matka päiväkodille alkaa. Jonossa taas mennään kohti metsän laitaa, halataan metsänhoitaja Matti Mäntynen, lasketaan metsästä tulijat, laitetaan portti kiinni (mene kiinni lukkoliini). Kiitetään metsää ja metsänvartija kuusta! Nähdään taas ensikeralla!!
11-12	LOUNAS PÄIVÄKODILLA
12-14	PÄIVÄLEPO
14.- 14.30	VÄLIPALA
14.30- 15	LEIKKI
15-17	ULKOILU JA KOTIIN

Taulukko 16 kertoo tarkkaan retken kulun päiväkodilta metsään ja takaisin. Tätä kaavaa on helppo noudattaa sekä lasten että aikuisten. Mikäli esimerkiksi sairastapauksessa toinen aikuisista on pois, sijaisen on helppo tätä kaavaa käyttäen olla mukana metsäretkellä. Kaava on aina sama, hyväksi koettu ja luo turvaa

retkipäivään. Suunniteltu liikkuminen paikasta toiseen auttaa pitämään ryhmän koossa.

Sijaisen perehdytys toimintaan on tärkeää siinä missä muukin työpaikkaperehdyttäminen. Perehdyttämisen tarkoituksena on opastaa ja auttaa uusi työntekijä mahdollisimman nopeasti tehokkaaseen työntekoon, sekä työyhteisön että koko organisaation jäseneksi. Varsinaista työhön perehdyttämistä on työhön opastus. (Viitala 2007, 189 -190.) Varsinaiseen metsämörritoimintaan tarvitaan metsämörrikoulutus. Sijaisen ollessa paikkaamassa hän voi olla osallisena retkellä kasvatusvastuullisena ilman koulutusta, mikäli toinen ohjaaja on koulutuksen saanut. Sijainen ei ole varsinaisesti vastuussa retkestä, mutta voi toimia kasvatusvastuullisena. Tämän retkirunkotaulukon avulla hän voi kuitenkin perehtyä retkeen etukäteen.

Metsämörritoiminnan seuraaminen tapahtui koko toimintakauden ajan sekä kevätlukukaudella havainnointimatriisia käyttäen. Ryhmän toiminta alkoi syksyllä 2015, jolloin kävimme retkillä säännöllisesti joka tiistai ja käytössämme oli metsämörritoimintaan suunniteltu tietty kaava. Tätä käytiin siis lävitse joka viikko ja opeteltiin ryhmässä liikkumista, kaverin auttamista (esim. repun selkään laiton avustus) ja erilaisia paikasta toiseen siirtymisiä: jonossa pareittain, muodostettiin rivi, tehtiin piiri ja käveltiin joskus takaperin ja yhdellä jalalla, tömistäen yms.

Kauden loppuhuipentuma Vekkuleiden metsämörritoiminnassa oli kevätretki linja-autolla Oulun Virpiniemeen, mitä varten kerättiin varoja perheiden kanssa tähtikorttia myyden. Kiitettävän myyntiaktiivisuuden ansiosta pääsimme koko ryhmän kanssa yhteiselle retkelle ja pääsimme nauttimaan Virpiniemen hienosta maastosta.

3.3.2 Metsäesiopetus

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lasten toimintaympäristö – lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014: 35 -36)

Savotta-aukion päiväkodissa oli tätä työtä tehdessä kaksi kokopäivä esikoulu-ryhmää ja yksi puolipäivä esikoulu-ryhmä. Yhdessä ryhmässä oli käytössä metsäesiopetus vuonna 2015 -2016. Siitä saatujen hyvien kokemusten myötä otetaan metsäesiopetus käyttöön myös seuraavaksi toimintakaudeksi kaikkiin Savotta-aukion päiväkodin esiopetusryhmiin. Metsäeskarit olivat kaksi kertaa viikossa, aina tiistai ja torstai-aiamuapäivisin päiväkodin lähimetsässä. Petäjien ryhmä on sekaryhmä, joka koostuu esikoululaisista ja "viskareista". Ryhmässä on kaksi lastentarhanopettajaa ja yksi hoitaja. Lapsia Petäjät-ryhmässä on yhteensä 23, joista esikoululaisia on 14 ja viskareita 9. Taulukossa 17 näkyy Petäjien viikko-ohjelma. Petäjien ryhmässä on käytössä Huiske - esikoulukirja, joka on luontopainotteinen opetuskirja. Lapsilla on lisäksi omat luontovihkot, joihin he tekevät metsäretken jälkeen tehtävän, joka metsässä on annettu tai piirtävät jokaisesta metsäretkestä jotain, joka on siitä kerrasta mieleen jäänyt.

Taulukko 17. Savotta-aukion päiväkodin/Petäjien viikko-ohjelma (Meuronen 2016)

Kello	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
6.30-7.00	päiväkoti aukeaa	-	-	-	-
7.00-8.00	vapaata toimintaa omassa ryhmässä	-	-	-	-
8.30-9.00	aamupala	-	-	-	-
9.30	eskarit sisällä, sadut, draama äidinkieli	eskarit ulkoilee /metsäeskari	eskarit sisällä, matematiikkaa	eskarit ulkoilee /metsäeskari	yhteinen tuokio/laulut, jumppasisällä, satuhieronta
11.00	Vapaata leikkiä	vapaata leikkiä	vapaata leikkiä	vapaata leikkiä	
11.15 - 11.45	Ruokailu	-	-	-	-
11.45 - 12.30 12.30 -	Aamupäivän touhujendokomentointi omaan vihkoon, päivälevolle	-	-	-	-
13.45 - 14.15 14.15 - 15.15 15.30 - 17.00	Välipala, leikkiä ja omia touhuja ulkoilu	-	-	-	-

Metsäesikoululaiset toteuttavat samaa opetussuunnitelmaa kuin muutkin esikoululaiset, mutta opetuksessa ja leikeissä hyödynnetään luontoa ja toteutus on toiminnallisempaa. Oppiminen tapahtuu tekemällä, toimimalla ja kokemalla asioita. Lapset käyvät esikoulua ulkona läpi vuoden säällä kuin säällä ja luonto ympäristönä antaa mahdollisuuksia erilaisille tavoille oppia. Lapsille luettiin metsässä esikoulukirjan tarinoita sekä muitakin tarinoita metsässä ollessa. Havainnoissa huomasi, että lapset keskittyivät paremmin tarinoiden kuuntelemiseen luonnossa kuin sisätiloissa. Esikouluikäisten lasten mielikuvitusmaailma on mielestämme rikas ja luonnossa se pääsee oikeuksiinsa, kun saa itse keksiä tarvikkeita leikkiin. Metsä itsessään tarjoaa lapsille virikkeitä, luonto antaa ideat ja rajat leikkeihin. Metsäeskarissa lapset oppivat pienestä pitäen arvostamaan ja kunnioittamaan ympäristöä, omaa leikkialuettaan. Ympäri vuoden seurattiin vuodenaikojen vaihtelua metsässä: lapset saivat tehdä itse havaintoja yksin ja pienissä ryhmissä keskustellen. Havainnot jaettiin sitten koko ryhmän kesken ja lopuksi lapset piirsivät omiin vihkoihin esimerkiksi löytämistään kevään merkeistä luonnossa. Sekä aikuisilla että lapsilla luonnossa toimimisella on vain mielikuvitus ja luovuus rajana.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:28)

Sara Knihtin (2009) tutkimuksessa todettiin, että lasten lisääntyneellä ulkoilulla luonnonmukaisessa ympäristössä on positiivisia vaikutuksia: *lasten itsetunnon ja itseluottamuksen kehittymiseen, lasten sosiaalisten suhteiden muodostumiseen (riitely vähenee, leikitään eri lasten kanssa kuin sisätiloissa), kielellisten valmiuksien kehittymiseen, keskittymiskykyyn ja motivaatioon, motorisiin taitoihin (karkea- että hienomotoriikka), ympäristöön liittyvään oppimiseen ja ymmär-*

rykseen, leikkien monipuolisuuteen ja luovuuteen sekä lasten ja työntekijöiden sairaspöissaolojen määrään. (Parikka-Nihti, 2014, 81 -82)

Monipuolinen fyysinen ympäristö tarjoaa erilaisia haasteita esimerkiksi motoristen taitojen harjoitteluun. Hyvä oppimisympäristö on monipuolinen ja vaihteleva. Se tuottaa esteettistä mielihyvää, jolloin se tukee lapsen kehitystä sekä fyysisesti että psyykkisesti. Omaehtoisen liikkumisen mahdollistava ympäristö tukee lapsen minäkuvan kehitystä, koska se antaa lapselle onnistumisen elämyksiä. Motoriikan kehittymisen, leikin ja ajattelutaitojen välillä on tärkeä yhteys. Keskitymiskyvyn ja oppimismotivaation on todettu paranevan, kun lapsi voi leikkiä ja toimia mahdollisimman luonnonmukaisessa ympäristössä. Kognitiiviset taidot, kuten havaintokyky, luokittelun, tunnistamisen ja nimeämisen taidot sekä muisti voivat parantua. Ulkona luontoympäristössä lapset saavat erilaisia kokemuksia kuin sisällä, näin lasten kyky hahmottaa syy-seuraussuhteita sekä kriittiset ajattelutaidot vahvistuvat. (Parikka-Nihti, 2014, 77)

Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:14 -15)

Ympäristömme on täynnä luonnontieteitä ja matematiikkaa. Varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa näitä molempia tiedonaloja yhdistävät konkreettiset tarkat havainnot, asioiden, esineiden ja ilmiöiden vertaileminen, järjestykseen asettaminen sekä luokittelu. Lasta motivoivat nämä tehtävät erityisesti luonnossa ulkona leikittäessä ja havaintoja tehtäessä. Luonnonmateriaalien avulla opitaan matematiikan peruskäsitteitä sekä luonnon ilmiöitä. (Parikka-Nihti, 2014,89) Metsäeskarin toiminnassa luonnossa oppimista harjoiteltiin eri tavoin. Petäjien metsäeskarilaiset esimerkiksi keräsivät luonnosta eriväristen papereita

den päälle väriin sopivia luonnonmateriaaleja. Materiaali nimettiin ja lopuksi laskettiin yhdessä, montako asiaa oli löydetty kullekin värille ja mille värille oli löytynyt eniten ja vähiten luonnonmateriaalia. Näin tuli harjoitettua sekä laskemista, vertailua sekä luokittelua värien mukaan ja tutustuttiin luonnonmateriaaleihin niitä nimeämällä.

Pisa - tutkimus (Programme for International Student Assessment), joka on OECD jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma, tuottaa tietoa siitä, miten koulutuksen tilat ja käytänteet pärjäävät kansainvälisessä vertailukehyksessä. Tarkoituksena tutkimuksilla on mm. opetuksen kehittäminen. Suomessa tästä vastaa Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksesta saatua tietoa käytetään koulutukseen liittyvien asioiden kehittämiseen niin oppimisympäristöä kuin oppimateriaalia ajatellen. Mitattavia aihealueita ovat matematiikka, luonnontieteet ja lukutaito. Pisa- tutkimuksia tehdään 15 -vuotiaille nuorille ja siinä tutkitaan asioita nimenomaan elinikäisen oppimisen näkökulmasta, ei niinkään opetussuunnitelmien sisältöjen hallintaa. Mielestämme oli oleellista tässä työssä ottaa tämä asia esille siksi, että vaikka näitä tutkimuksia tehdään nuorille eikä varhaiskasvatuksessa oleville lapsille, on elinikäisen oppimisen kaari lähtenyt kehittymään jo varhaislapsuudessa. Mielenkiintoista olisi tietää, miten luontokasvatukseen varhaiskasvatuksessa osallistunut lapsi kokee oppimansa asiat nuorena ja miten se on osaltaan vaikuttanut hänen oppimiseensa ja tiedonhankintakykyynsä. Pisa-tutkimusten tarkoituksena on tuottaa arkielämästä tuotujen esimerkkitehtävien valossa esille se, miten nuori hakee tietoa ja millä valmiuksilla hakee seuraaviin opintoihinsa, miten hän yhdistää itsensä ympäröivään maailmaan ja käsittää itsensä kansalaisena. Tutkimukset ovat osoittaneet mm. että matemaattisissa aineissa Suomessa tytöt pärjäävät poikia huonommin, kun taas lukeminen on enemmän tyttöjen juttu. Metsäesiopetuksen kautta saadaan mielestämme hyvät lähtökohdat matemaattisten valmiuksien kehittymiseen sekä pojille että tytöille, samoin lukemisen alkeisiin sekä luonnontieteisiin. (Jyväskylän yliopisto 2016.)

Metsäpäiväkotien toiminnassa painottuvat luontosuhteen, omien persoonallisten ja sosiaalisten taitojen lisäksi erilaiset selviytymistäidot, ongelmanratkaisu ja tiimityö. Ulkona oppiminen tuo uuden näkökulman opetukseen ja oppimiseen, sillä ulkona toimittaessa oppiminen on vähemmän aikuiskeskeistä. Oppimista vievät eteenpäin lasten havainnot, ajatukset ja ideat. Näin tutkiva ote on arki-

päiväistä samalla kun fyysinen hyvä kunto ja sosiaaliset taidot kasvavat. (Parikka-Nihti, 2014, 108)

Petäjien metsäeskaritoimintaa havainnoidessa näkyi selkeästi lapsista itsestään lähtevän toiminnan kasvu. Havainnoijan silmiin lapset olivat metsässä vapautuneita ja lasten omat ajatukset tulivat paremmin esille (hiljaisemmatkin lapset osallistuivat). Oli mukava seurata lasten yhdessä ihmettelyä luonnossa, rikasta mielikuvituksen käyttöä sekä vapaan leikin tuomaa iloa. Lapset selvästikin viihtyivät mielekkäässä oppimisympäristössä ja nauttivat puuhailusta luonnon keskellä. Kenelläkään ei tuntunut olevan kiire pois metsästä, vaan leikit tahtoivat jäädä aina kesken, kun tuli päiväkodille lounaalle lähtö. Metsäeskarin lastentarhanopettajien kanssa keskusteltaessa selvisi, että ryhmän lapset keskittyivät toimintaan luonnossa paremmin kuin sisätiloissa ja lapset olivat ulkona virkeämpiä. Syksyllä metsäeskarilaiset olivat ryhmäytyneet nopeammin aikaisempiin vuosiin verrattaessa. Lastentarhaopettajat kertoivat myös saman mitä havainnoidessa huomasi: luonnossa lapset ovat vapautuneempia. Havainnoijan oli mukava nähdä miten pojat ja tytöt leikkivät kaikki yhdessä ja leikit elivät koko ajan. Toimintaa havainnointiin metsäretkillä syksyllä 2015 ja kevään 2016 aikana.

Verrokkia Savotta-aukion metsäeskaritoimintaan emme saaneet kyselyistä huolimatta vastauksia, joten käytimme muunlaista tiedonhakua. Löysimme tietoa mm. Suomen Ladun Luonnossa kotonaan - päiväkotit Sotkankodosta, joka aloitti toimintansa Helsingin Vuosaarella vuonna 1999. Sotkankodosta tuli pilottipäiväkotit, jonka toiminta vahvisti käsitystä siitä, että luonnossa tapahtuvalle kasvatustyölle on kysyntää ja arvostusta. Yhteistä kaikille suomalaisille metsäpäiväkodeille on sitoutuminen pedagogiseen työskentelyyn, jossa merkityksellistä on luontosuhteen lujittaminen ja lapsen mielikuvituksen rikastaminen. Tammelan metsäpäiväkodin henkilökunta kuvaa toimintaansa näin:

“Metsäesiopeutusryhmä Metsätontut, toteuttaa toimintaa Tammelan kunnan varhais- ja esiopetussuunnitelman mukaan, toimimalla metsässä ja lähiluonnossa. Metsän ja luonnon kunnioittaminen kannattelee ja vie toimintaa eteenpäin. Metsätonttujen ryhmässä on 10 metsäeskaria ja lastentarhanopettaja sekä päivähoitaja. Ryhmän koko on ihanteellinen ja se antaa mahdollisuuden monenlai-

seen toimintaan. Toiminta ja tehtävät suunnitellaan metsään sopiviksi ja sellaisiksi, että ne voidaan toteuttaa metsässä. Metsätoiminnassa käytetään melkeimpä kaikkea luonnosta ja metsästä saatavia materiaaleja hyödyksi, niin kädentaidoissa kuin esim. kirjainten tai numeroiden harjoittelussa. Metsätontuilla paperilla olevien tehtävien ja kynien lisäksi ei ole metsässä mitään muita välineitä kuin puukot, sahat, vasarat, suojalasit ja luupit. "Oikeiden töiden tekeminen" on metsässä tärkeää kuten esim. puukuormien purkaminen ja puiden sisään kantaminen. Kouluun siirtyvät Metsätontut jatkavat metsätoimintaa koulun merkeissä viettäen joka viikko yhden koulupäivän metsäopetuksessa. Näin saadaan metsätoiminnan jatkumo siirtymään myös koulun puolelle." (Parikka-Nihti, 2014, 108 - 110)

Oulun kaupungin alueella kahdessa muussa kaupungin päiväkodissa (keväällä 2016) oli käytössä esikoulussa luonnossa tapahtuva toiminnallinen metsäesiopetus. Pohjoisella varhaiskasvatusalueella Kuivasrannan päiväkodissa ja eteläisellä alueella linatin päiväkodissa.

3.3.3 Seikkailukasvatus, elämyspedagogiikka

Tutkimustamme varten halusimme perehtyä myös hieman seikkailukasvatukseen, joka on yleistynyt myös Suomessa sekä lasten että aikuisten keskuudessa. Suomen olosuhteet tuovat vuodenaikojen erilaisuudella hyvät mahdollisuudet seikkailukasvatukseen. Voidaan yleisesti todeta, että luonnossa tapahtuva liikunta liittyy seikkailu- ja elämyspedagogiikkaan, koska luonnossa liikkuminen tuottaa elämyksiä siellä liikkuville. Elämys ja seikkailupedagogiikan kehittäjänä tunnetaan saksalaissyntyinen reformipedagogi Kurt Hahn (1886 -1974). Hahnin tavoitteena oli kasvattaa yksilöitä jotka kykenevät sekä kantamaan vastuun itsestään että pyrkimään muuttamaan yhteiskunnassa olevia epäkohtia. Hahn oli yksi Outward Bound nimisen säätiön kehittäjistä. Outward Bound on levinnyt yli 30 maahan. Suomessa Outward Bound Finland ry (perustettu 1993) toimii elämyspedagogiikan ja ulkoilma-aktiiviteettien turvallisuusasiantuntijana ja on

Suomen kulttuuri- ja opetusministeriön tukema nuorisotyön järjestö (Outward Bound Finland ry 2016.)

Seikkailukasvatus sekoittuu helposti seikkailuliikuntaan ja seikkailukasvatuksesta puhuttaessa tulee väistämättä mieleen jokin hurja kokemus: jyrkän teeltä laskeutuminen, koskenlasku tai vuorikiipeily. Onneksi itse metsässä kävelykin voi olla seikkailu ja elämys. Seikkailuliikuntaa voidaan järjestää esimerkiksi tekeillä erilaisia seikkailuratoja, joissa on jokin tietty teema kuljettamassa seikkailullista liikkumista. Lasten kanssa retki metsään on sitä parhaimmillaan. Lapsi huomaa omalta korkeudeltaan asioita ja pieniä ihmeitä kun me aikuiset olisimme siitä muuten ohi kävelleet. Seikkailu- ja elämyspedagogiikka korostaa ihmisen kasvua hyödyntäen elämyksiä, ongelmanratkaisutaitoja, erilaisia oppimisympäristöjä. Tavoitteena on ohjata yksilöllistä oppimista ja löytää yhteisössä toimimisen edellyttämiä vuorovaikutustaitoja (Asikainen&Kalkkila 2016.)

Kokljuschkinin (1999) mukaan ”päiväkodin tehtävänä on täyttää lapsi oppimisen riemulla”. Seikkailukasvatus tarjoaa mahdollisuuksia opettaa eri asioita lapsille ominaisella tavalla; liikkumalla, leikkimällä, tutkimalla ja aistimalla. Nämä kaikki tukevat samalla lasten motorista, tiedollista - ja sosiaalista kehitystä antamalla näin lapselle mahdollisuuden kokea onnistumisen elämyksiä. Myös yhteistyötaidot kehittyvät, koska hyvän seikkailun lähtökohtana on kaikkien yhteinen panos ja innostus: jokaista tarvitaan ja jokaisella on tärkeä rooli. (Kokljuschkin 1999, 35–39.)

Seikkailuliikunnassa aktiviteetit haastavat yksilön tai ryhmän ylittämään rajojaan, uskaltamaan enemmän. Seikkailuliikunta on tapahtuma, jonka lopputulos ei ole ennalta tiedossa, vaan se on jokaisen oma kokemus asiasta. Seikkailussa eteen voi tulla erilaisia muuttujia, jotka vaikuttavat lopputulokseen mutta se on tapahtumana aina turvallinen, sillä turvallisuudesta vastaa seikkailutapahtuman ohjaaja ja tapahtuma järjestetään käyttämällä asianmukaisia varusteita. Elämys- ja seikkailuliikunta-aktiviteettejä ovat yleisesti mm. kiipeily ja sen eri muodot, melonta, vaeltaminen ja luontoliikunta sekä tukkilaistaidot ja seikkailukilpailut, jotka ovat yhdistelmiä edellä mainituista. (Kangasniemi ym. 2009)

3.3.4 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetusta säätelevät lait, säädökset ja asetukset, jotka opetushallitus on määrännyt. Oulussa lähtökohtana on esiopetukseen osallistumisen säännöllisyys. Lukuvuosi noudattelee koulujen loma-aikoja (Oulun kaupunki 2016.) Kokosimme opetussuunnitelman perusteita, joita esittelemme seuraavaksi.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:8) Lapsen huoltajan on huolehdittava lapsen osallistumisesta esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa. Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:12 -13)

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:12)

Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiin oppijana. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteeseen perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista. Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja osaamisensa. Esiopetuksen ohjauksessa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014:16)

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lapsen kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen. (Esiopetussuunnitelman perusteet, 2014:23)

4 OSALLISUUS JA LAPSILÄHTÖINEN SUUNNITTELU

Osallisuus voidaan määritellä yksilön tunteena siitä, että hän on vaikuttamassa asioihin. Yhteisössä osallisuutta kuvataan kuuluvuuden tunteena esimerkiksi työyhteisön tai jonkin ryhmän jäsenenä. Yhteiskunnallisesti osallisuutta ajatellaan niin, että jokaisella on oikeus esimerkiksi terveyteen, asuntoon ja sosiaaliin suhteisiin. (THL 2016.) Osallisuutta on määritelty YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa sekä Suomen lainsäädännössä. Lapsen oikeus osallisuuteen itseään koskevissa asioissa määritellään Suomessa lastensuojelulaissa, nuorisolaissa sekä mm. perustuslaissa, jonka pykälässä 6 todetaan: ” Lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.” (Parikka-Nihti, 2014,47,49) Tässä työssä käsittelemme osallisuutta varhaiskasvatuksellisesta näkökulmasta, lapsen osallisuuden merkityksellisyydestä käsin, jotta vastaamme esittämäämme kysymykseen koskien lapsen osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä.

Päiväkodissa lapsen osallisuus alkaa siitä hetkestä kun hän tulee ensimmäistä kertaa päiväkotiryhmään ja kasvuyhteisön luominen alkaa. (Haapamäki, Kaipio ym. 2000, 77). Sivistys- ja kulttuuripalvelut sitoutuu edistämään lapsen osallisuutta ja kokemusta yhteisön tärkeänä ja arvostettuna jäsenenä luoden mahdollisuuden osallistumiseen mm. häntä koskevissa asioissa. Päämääränä on osallistuva kansalainen. Osallisuus vaatii kasvamista: on kasvatettava sekä yksilöitä että parannettava niitä yhteisiä puutteita, joissa yksilöt toimivat. Osallisuus on myös lapsia ja lapsen mielipiteitä kunnioittava asenne, joka voi muuttua käytännöksi monin erilaisin tavoin. Lapsi osallistuu omien kykyjensä ja kehitysasteensa mukaan vuorovaikutteiseen toimintaan, sitä suunnitellen, luoden ja mukana ollen. Lapsen mielipiteitä kuunnellaan ja hänen on näin mahdollisuus osallistua oman opinpolkunsu luomiseen. Lasta kannustetaan ja tuetaan itsensä ilmaisussa ja lapsen pitää tulla myös kuulluksi ja ymmärretyksi edellyttäen, että lapsi saa kaiken tiedon, jota hän tarvitsee tehdäkseen itseään ja asioitaan koskevia päätöksiä. Tämä on erittäin tärkeä lapselle, jonka kyky kielelliseen ilmaisuun on rajallinen tai se poikkeaa valtavirran tavasta käyttää kieltä. Tärkeintä on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutuksellinen suhde. (Marjanen 2013, 219 -220; Oulun kaupunki 2015.) Lapsen osallisuutta päiväkodin arjessa tulisi mielestäm-

me ottaa enemmän huomioon. Välineitä siihen on kyllä, arjen kiire ei vaan aina anna mahdollisuuksia siihen ja resurssien leikkaukset eivät edesauta asian parantamista.

Jari Sinkkonen kertoo kirjassaan *Lapsen puolesta 2006*, s. 133 -134, kuinka vuonna 1980 kiinnitettiin huomiota suuriin lapsiryhmiin päiväkodissa. Lasten päivät olivat ennalta suunniteltuja ja aikataulutettuja ja ns. ruuhkaa syntyi aina siirtymätilanteissa: vessakäynnit ja eteinen pukemis- ja riisumistilanteessa. Vaapaata leikkiä oli hetki ja toiminnalla täytettyjä tuokioita kaksi kertaa päivässä, kaikki osallistuivat kaikkeen, tuntui se miellyttävältä tai ei. Lapsen ääntä ei juuri-kaan kuultu suunnitelmaa tehdessä. Lapsen kehitysaste, temperamentti ja kiinnostuksen kohteet jäivät toissijaisiksi. Tänä päivänä varhaiskasvatuslaissa sanotaan, että lapsilähtöisyys ja lapsen ääni tulee ottaa mukaan suunnitteluun. Olemme asiasta samaa mieltä, mutta käytäntö ei kohtaa lain mukaista toiminnan edellytystä. Suuret lapsiryhmät vaikeuttavat lapsen oman mielenkiinnon mukaisia suunnitelmia. Enemmän keskitytään siihen miten istutaan rauhassa, ollaan jonossa, rivissä tai asiallisesti paikallaan. Nämäkin taidot ovat tärkeitä ja hyvä oppia, mutta kaikki oppiminen ei tarvitse olla samoihin kaavoihin ahdettu, vaan osallisuuden mahdollisuuksia voidaan miettiä laajemmin, yksinkertaisten asioita. Lapsi ei ajattele yhtä hankalasti kuin aikuinen, vaan osaa olla innoissaan vaikka yhdessä pöydän kattamisesta. Lapsi omaksuu ja oppii uutta parhaiten toiminnan ollessa mielekästä ja kun lapsi kokee olevansa vahvoilla, omalla osaamisalueellaan. Lapsen osallisuus toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen voi olla vähäistä tiiviin päiväjärjestyksen ja aikataulutuksen vuoksi. Päiväjärjestys tuo turvaa ja tärkeät raamit toiminnalle, mutta spontaanius ja toiminnan mielekkyys saattavat jäädä kokematta tarkkaan strukturoitua päiväjärjestystä noudattaen (Hujala ym. 1999, 143 -145).

Osallisuus on tärkeä osa ryhmässä oloa. Lapselle on tärkeää olla osana ryhmää ja osallistua, olla yhdessä. Osallisuus, joka on keskeinen hyvinvointia ja terveyttä tuottava tekijä, tarvitsee ihmisen omien voimavarojen tukemista ja ihmisen omaa mahdollisuutta vaikuttaa. Sosiaalinen syrjäytyminen voidaan nähdä osallisuuden käänköpuolena. Voidaan ajatella, että perhe, joka ei ole varhaiskasvatuspalveluiden piirissä, saattaa kokea osaltaan sosiaalista syrjäytymistä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Tähän syrjäytymisen problematiikkaan ei ainakaan positiivisesti vaikuta se, että lapsen mahdollisuutta osallistua var-

haiskasvatukseen rajataan. Syrjäytyneet ja huono-osaiset perheet jäävät helposti varhaiskasvatuksen ulkopuolelle, koska eivät välttämättä osaa hakeutua heille kuuluviin varhaiskasvatuksen palveluihin. Palvelunohjaus esimerkiksi ilmaisen varhaiskasvatuksen piiriin olisi heidän kohdallaan erityisen tärkeää.

Lasten osallisuuden mahdollistaminen on myös luottamuksen osoittamista heitä kohtaan. Lapsen kyky ajatella sekä käsitys omasta itsestä selkiytyvät, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät. Lasten näkemysten kuuleminen ja aloitteellisuuden mahdollistaminen auttaa aikuisia refleктоimaan omaa toimintaansa ja työskentelyä. Nähdessään lapset osaavina toimijoina kasvattaja saa palautteen omasta työstään. Tämä auttaa kasvattajaa kehittämään pedagogista toimintaa ja myös kehittymään ammatillisesti. (Hujala&Turja, 2016, 53) Yksinkertainen kysymys lapselle: Mitä tahtoisit tänään tehdä? aloittaa monta hyvää keskustelua. Lapsi saa mahdollisuuden alkaa kertomaan omista mielenkiinnon kohteistaan vastatessaan suoraan kysymykseen. Mielipiteitä voidaan kysellä kesken toiminnan ja näin osallistaa lasta. Metsäretkillä jokaiselle lapsella oli mahdollisuus tuoda esille omia asioitaan yhdessä ja erikseen. Yleensä ne olivat spontaaneja siihen hetkeen, aamuun tms. liittyviä juttuja, eivätkä välttämättä liittyneet tehtävän antoon millään tavalla. Pidimme kuitenkin tärkeänä, että lapsi sai sanoa sanottavansa.

Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus rakentuu siis lapsen ja aikuisen sekä ryhmän ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa, jokapäiväisissä kohtaamisissa, valintatilanteissa sekä yhteiseen toimintaan vaikuttamisessa. Osallisuuden kokemus synnyttää lapsessa ilon ja innostuksen tunteita ja luo näin tilanteesta mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen. (Elo, Fonsen ym, 2014, 18) Luonnossa on enemmän vaihtoehtoja rakentaa leikkiä ja vuorovaikutussuhteita sen avulla. Huomasimme lapsia havainnoidessamme, että tekeminen päiväkodin pihalla, tai sisätiloissa on liitettyinä niihin asioihin, leluihin, kiipeilytelineisiin ja keinuihin, jotka pihamaalla olivat. Ne olivat tavallaan ennalta määriteltyinä – valmiiksi muotoiltuna. Lapsi pystyi toki itse valitsemaan, mihin suuntaan hän lähti. Jonottamaan, jotta olisi hänen vuoronsa esimerkiksi keinua tai varastoon etsimään vapaita leluja, mutta leikit ja tekeminen olivat ennalta ehdollistettuja. Metsäretkillä tämä asia oli havainnoijan näkökulmasta katsottuna toisin. Vuorovaikutuksellinen yhdessä pohtiminen ja leikin kehittäminen luonnossa olevilla asioilla kehittyi ja samalla mielikuvituksen käyttö. Ja mikä oli parasta: leikkikalu-

ja ei tarvinnut siivota mihinkään! Ne saivat jäädä odottamaan seuraavaa kertaa. Pidettiin vain huoli, että omista eväistä jääneet roskat kerättiin pois.

Kasvuyhteisöksi kehittyminen vaatii, että osallisuus määritellään ja se toteutuu päivähoitoyksikössä. Roger Hart loi vuonna 1992 metaforan osallisuuden tikapuut kuvaamaan sitä, miten kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden eri portaille (kts. taulukko 18). Tikapuissa on kahdeksan askelmaa, jotka kuvaavat osallisuuden eri tasoja. **Ensimmäisellä portaalla** mukana ovat lapset, mutta heidän ajatuksiaan ei kysytä. Aikuiset voivat esimerkiksi järjestää päiväkotiin lasten piirustusten näyttelyn, johon aikuiset valitsevat työt. Lapset ovat itse piirtäneet, mutta eivät ole näyttelyn järjestelyissä osallisina tai valinnoissa. **Toisella portaalla** lapset osallistuvat, mutta lapset eivät ymmärrä tilannetta täysin, vaan ovat tavallaan koristeina ja toistavat aikuisten opettamaa. Tästä esimerkkinä on lasten laulu- ja tanssiesitys, jossa lapset osallistuvat esittämiseen, mutta esimerkiksi laulujen sanat ja sisältö ovat aikuisten tekemiä ja valitsemia sekä voivat olla sisällöltään lapsille osin käsittämättömiä. **Kolmannella portaalla** kysytään lasten mielipiteitä vain muodon vuoksi. Lapsilla on vain vähän tai ei ollenkaan keinoja tuoda ajatuksia esille. Lapset voidaan esimerkiksi kutsua jäseniksi paneeliin, mutta muut paneeliin osallistuvat tai yleisö eivät odota lasten osallistuvan mielipiteillään aidosti. **Neljännellä portaalla** lapset ovat vapaaehtoisesti mukana ja heidän mielipidettä kunnioitetaan, mutta kasvattajat ovat suuressa roolissa ja tekevät päätökset. Lapset voivat olla mukana esimerkiksi vedensäästökampanjassa, jossa he vievät koteihin viestiä ja tiedottavat asiasta. Lapset ovat osallisia, mutta aikuiset tekevät valinnat. **Viidennellä portaalla** lapsilta kysytään toiminnasta ja huomioidaan heidän näkemyksensä. Kasvattajat suunnittelevat ja johtavat toimintaa. **Kuudennella portaalla** lapset ovat mukana suunnittelun ja toteutuksen jokaisessa vaiheessa. Toiminnan aloitteen tekevät kuitenkin kasvattajat. **Seitsemännellä portaalla** lapset tekevät aloitteen toimintaan ja ovat itse toteuttajina. Kasvattajat pysyvät taustalla, mutta tarvittaessa auttavat. **Kahdeksannella portaalla** lapset ja kasvattajat ovat tasavertaisia, he ideoivat ja aloittavat toiminnan sekä tekevät yhdessä päätökset. (Hart 1999, 40 -46 ja Marjanen 2013, 78 -81.)

Taulukko 18. Osallisuuden portaat. Jääskelä 2016.

8. Lapset ja aikuiset päättävät yhdessä. Toiminta on lapsilähtöistä
7. Lapset aloittavat ja ohjaavat toiminnan
6. Lasten kanssa tehdään päätökset, mutta aloitteet tulevat aikuiselta
5. Lapsilta kysytään toiminnasta ja heitä kuullaan
4. Lasten mielipiteitä kuullaan, mutta aikuiset tekevät päätökset
3. Lapset ovat mukana muodon vuoksi
2. Lapset ovat mukana toiminnassa kuin koristeena
1. Lapsia ohjataan.

Varhaiskasvatuksella on olennainen osa lapsen hyvinvoinnin edistämisessä. Päivähoitopalveluita käyttää edelleen suuri osa suomalaisista perheestä, vaikka toiminta onkin osaltaan rajoitettua uuden lain myötä. Varhaiskasvatuksen ensisijainen toimintaympäristö on päiväkoti ja tällä toimintaympäristöllä on mm. virikkeellisyydellään paljon annettavaa lapsen hyvinvoinnille. *Virikkeellinen ja toimiva, riittävä ja monimuotoinen, helposti muunneltavissa oleva ja miellyttäväkin* olisi hyvältä kuulostava toimintaympäristö. Tällaiseen päätelmiin tultiin lasten vastauksista ja havaintoja tehden. Kun juteltiin kivasta paikasta jossa leikkiä, lapset kertoivat: *”Siellä pitää olla mukavaa, ja paljon juttuja joilla voi tehdä kaikenlaista ja sinne mahtuis kaikki lapset, eikä kukaan ois ilman tekemistä. Siellä saisi sitten kans puhua sillai isosti.”*

Ihmisen onnellisuus kertoo hänen hyvinvoinnistaan. Hyvinvointiin taas liittyy oleellisesti ihmisen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tekemiinsä asioihin. Onnellisuudesta kertoo myös se, että on itselle mielekästä tekemistä itselle mielekkäässä paikassa. Hyvinvointiteoreetikko Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet mallissa käsitellään yksilön hyvinvointia ihmissuhteiden (loving), aineellinen ulottuvuus, aineellinen hyvinvoinnin (having) sekä itsensä toteuttamisen (being) kautta, tarvelähtöisesti. Allardtin mukaan hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytettyä. (Salmi & Lipponen, 2013, 3-6.) Mielestämme tätä mallia ajatellessa voidaan mieltää varhais-

kasvatuksen toimintaympäristöä ja lasta siinä ympäristössä. Lapsi saa itselleen uusia ihmissuhteita (loving), saa tarvitsemansa hoidon ja ruuan ja toiminnan (having), sekä saa toteuttaa itseään (being) monilla eri tavoilla: taiteellinen ja tieteellinen kokeminen, kulttuuri ja mediakasvatus sekä liikunta ja leikki.

Seuraavaksi esittelemme lisää jo aiemmin luvussa 3.3 esiin tulleeseen Helneen ym. ajatuksia. He lisäsivät Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin ”doing” eli vastuullinen ja mielekäs tekeminen, ja tarkastelivat hyvinvointia kuvaajineen ja ulottuvuuksineen mahdollisten sosiaalipoliittisten edistämiskeinojen kera. Helne kumppaneineen pohti siis julkaisussaan erilaisia keinoja hyvinvoinnin edistämiseen ajatuksena, että ekologinen hyvinvointi on kestävän hyvinvoinnin edellytys. Taulukossa 19 on kuvattuna sekä ekologinen että sosiaalipoliittinen näkökulma sekä mahdollisia ehdotuksia hyvinvoinnin edistämiseen. (Helne ym. 2012, 84 -87.) Taulukko 19 tuo mielestämme mainiosti esille hyvinvoinnin edellytykset, asiat jotka oleellisesti vaikuttavat hyvinvointiimme.

Taulukko 19 Hyvinvoinnin ulottuvuudet, niiden kuvaajia ja ulottuvuuksien mahdollisia sosiaalipoliittisia edistämiskeinoja (Allardt 1976) alkuperäisessä järjestyksessä Doing-lisäyksellä. (Helne ym. 2012 julkaisusta muokannut Meuronen 2016)

Ulottuvuudet	Kuvaaja	Sosiaalipoliittisia edistämisen- ja sääntelykeinoja
Having * mitä ihmisellä voi kohtuudella olla	* Toimeentulo * Terveys ja toimintakyky * Asunto * Ruoka ja muut peruskulutushyödykkeet * Käytävissä olevat luonnonvarat	* Riittävä perustoimeentuloturva * Hyvinvointipalveluiden ylläpito ja vahvistaminen * Progressiivinen tulo- ja varallisuusverotus * Progressiiviset kulutusverot * Terveiden ja toimintakyvyn edistäminen ekologisesti ja ennakoivasti * Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävän yhdyskuntarakenteen ja asuntotuotannon kehittäminen ja tukeminen * Kulutusmaksimit
Doing * vastuullinen ja mielekäs tekeminen	* Ansiotyö * Oppiminen * Harrastustoiminta * Muu tekeminen	* Yhteiskunnallisesti hyödyllisten töiden suosiminen * Työajan lyhentäminen * Sosiaaliturvan ansiotyö- ja kouluskannustimien heikentäminen * Kulutukseen suuntautuvan ajankäytön vähentäminen * Sosiaaliturvajärjestelmän haitallisten ympäristövaikutusten minimointi
Loving * kuuluminen ja	* Perhe ja suku * Ystävyyssuhteet	* Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävän perherakenteen ja - elämän tu-

rakastaminen	<ul style="list-style-type: none"> * Paikallisyhteisöt * Yhteiskunta * Globaali yhteisö * Tulevat sukupolvet * Muut eläinlajit * Luonto 	keminen <ul style="list-style-type: none"> * Yhteisyyttä ja paikallisyhteisöjä vahvistavan sosiaaliturvan kehittäminen * Vertaistuotannon tukeminen * Luontosuhteen vaaliminen sosiaali- ja terveyspalveluissa
Being * eheä kokemus maailmassa olemisesta	<ul style="list-style-type: none"> * Henkinen hyvinvointi * Itsensä toteuttaminen * Arvokkuus ja korvaamattomuus * Elämäntapa 	<ul style="list-style-type: none"> * Ehkäisevä sosiaalipolitiikka: elämäntapamme yksinkertaistaminen ja elämän hidastaminen * Sosiaaliturvan lainsäädännön ja toimeenpanon yksinkertaistaminen * Ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen sosiaaliturvajärjestelmässä

”Having” kuvastaa siis sitä, mitä ihmisellä voi kohtuudella olla. Sosiaalipolitiikan tehtävä on taata kestävä, riittävä toimeentulo ja resurssit kaikille niin, että elämä maapallolla jatkuisi myös kulutukseltaan tasapuolisesti. Kaikilla tulisi olla samanlaiset lähtökohdat palveluiden saatavuuteen. Näitä palveluita ovat toimivat koulutus-, kirjasto-, kulttuuri- ja luontopalvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuolto, jotka vahvistavat myös ihmisarvoisen elämän toteutumista. Yhteiset palvelut edistävät samalla kestävä kehitystä, koska niiden joukkokoulutus- ja tuotantoetujen vuoksi ympäristörasitus on pienempi. Ekologisen ajattelumallin omaksumisessa hyvinvointivaltiossa myös esimerkiksi ilmansaasteiden määrän rajoittaminen, ravinnon puhtaudesta huolehtiminen ja jätehuollon kehittäminen voisivat olla selkeämmin osa julkista terveyden edistämistä. Ekologinen ajattelu ja huolenpito ympäristöstä sekä ihmisen luontoyhteyden edistäminen ovat tärkeä osa sosiaalipolitiikkaa, onhan lukuisissa tutkimuksissa havaittu luontoympäristön parantavan koettua terveydentilaa ja toimintakykyä ja myös vähentävän kuolleisuutta. Turvallisuuden tunne mukaan lukien oman kodin tuoma turva on niin ikään tärkeitä hyvinvoinnin edistäjiä. Asumiskustannukset ovat korkeita kulueriä ja sosiaalipolitiikan tulisi huolehtia kohtuuhintaisen asumisen edellytyksistä. Liikennekustannukset ovat myös korkeita ja liikenne itsessään kuluttaa ympäristöä paljon. Työmatkoja pystyttäisiin vähentämään mm. etätyömahdollisuutta lisäämällä (Helne ym. 2012,89 -91.)

Doing eli vastuullinen ja mielekäs tekeminen tarkoittaa, että ihminen, joka on aktiivinen toimija, pyrkii omalta kannaltaan mahdollisimman hyvään elämään.

Helne ym. ehdottavat julkaisussaan muutosehdotuksia, jotka yhteiskuntapolitiikan keinoin vaikuttaisivat ihmisen toimintaan sellaiseen suuntaan, joka olisi mahdollisimman suotuisa ihmisyhteisön ja luonnonympäristön kokonaisuuden kannalta. Tällaisia ovat **yhteiskunnallisten töiden suosiminen** eli otettaisiin huomioon myös ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset: Mistä ammateista nähdään olevan hyötyä yhteiskunnallisen kestävä kehityksen saralla ja miten yhteiskunta voi siinä edesauttaa koulutuksen myötä? Mietittäisiin **työajan lyhentämistä** ja sen merkitystä mm siinä, että työajan lyhentäminen voisi edesauttaa työn tasaisempaa jakautumista ja sitä myötä sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Myös vapaa-aika lisääntyisi ja ihmisen hyvinvoinnin edellytys: mitä haluan tehdä? saisi osaltaan mahdollisuuden toteutua. Myös **sosiaaliturvan ansiotyö ja kulutuskannustimien heikentäminen** ovat Helneen ym. käsittelyssä. Heidän mielestään olisi hyvä miettiä, ovatko mm. ansiosidonnaisten etuuksien perusteet ekologisesti sekä taloudellisesti perusteltuja myös tulevaisuudessa. **Kulutukseen suuntautuvan ajankäytön vähentämistä** Helne kumppaneineen pohdii ihmisten arkielämää ajatellen, kulutuskeskeisyyden kautta. Sosiaalipolitiikan tulisi tukea ihmistä toimimaan mahdollisimman vapaana kulutushysteriasta, kannustaen toimimaan vapaa-ajalla vaikka vapaaehtoistoiminnoissa. **Sosiaaliturvajärjestelmän haitallisten ympäristövaikutusten minimointia** ajatellen Doing-ulottuvuus liittyy myös siihen, millä tavoin sosiaaliturvajärjestelmä toimii. Kestävä kehityksen tukemiseksi sosiaaliturvajärjestelmää olisi muutettava niin, että etuuksien ja palvelujen toimeenpanon ekologiset haittavaikutukset olisivat mahdollisimman vähäiset. Nykyisin järjestelmää ohjeistetaan mm. markkinoilta tilattavissa hankinnoissa lähinnä taloudellisten kustannusten minimoimiseen, kun tulisi minimoida pikemminkin luonnonvarojen kulutus. (Helne ym. 2012, 92-96).

Loving ulottuvuus, eli yhteenkuuluminen ja rakastaminen selitetään Helneen ym. muiden mukaan niin, että sosiaalipolitiikalla pyritään nykyisinkin vahvistamaan osallisuutta mutta sitä voitaisiin tehdä enemmän esimerkiksi sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä perherakenteen ja –elämän tukemisella. Vähentämällä ansiotyötä annettaisiin enemmän aikaa perheelle ja perheen hyvinvoinnille. Mikäli tämä voisi kohtuudella onnistua toimeentuloa tuhoamatta, voisi se edesauttaa mm. sosiaalisten ongelmien vähentymistä. Yhteisyyttä ja paikallisyhteisöjä vahvistavan sosiaaliturvan kehittäminen onnistuu hyvin mm. päiväkodissa ja

yleensä kasvatustehtäviä hoitavilla instituutioilla mutta tarvitaan myös vaihtoehtoista sosiaalityötä, joka kumpuaa kansalaisten omista tarpeista ja haluista yhteiskunnan strategioiden sijaan. Vertaistuotannon avulla hyödynnettäisiin sekä ammattilaisten että kansalaisyhteiskunnan avuja. Tämä toisi lisää tärkeää tasa-vertaisuutta sysäämättä vastuuta yksilölle vaan yhteisöjä vahvistaen. Samalla nämä yhteisyyssuhteet voisivat tuoda rahallisia hyötyjä vähentäen sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntää. Myös luontosuhteen vaaliminen sosiaali- ja terveyspalveluissa edesauttaisi ihmisen hyvinvointia, kuten jo aiemmin olemme tässä työssä todenneet. Luonnon tuomat positiiviset terveysvaikutukset ovat tutkittuja faktoja joita käyttäen pystytään edistämään ihmisen hyvinvointia kaikissa ikäluokissa (Helne 2012, 97 -98.)

Being tarkoittaa eheää kokemusta maailmassa olemisesta. Helne ym. ehdottavat julkaisussaan, että sosiaalipolitiikan keinoin pyritään tukemaan elämäntavan hidastamista. Jokaisella tulisi olla tunne omasta arvokkuudestaan niin, että hän tuntee olevansa merkityksellinen vaikuttaen omaan ympäristöönsä. Hyvinvointia heikentävää kiirettä ja stressiä ajettaisiin tässäkin ulottuvuudessa alas hakien elämään sisältöä ja merkitystä kulutusta minimoimalla ja yksinkertaistamalla elämää. Elämän sisältöä etsittäisiin yhteisöllisyyttä hakien, ei työuraa pönkittäen ja vaurastumista tavoitellen vaan olettaen, että ”hitaammin” elävä ihminen myös huolehtii itsestään enemmän. Syö terveellisemmin ja pitää itsestään huolta enemmän liikkuen. Tämä vaikuttaisi jo aiemmin mainittuun sosiaali- ja terveyspalveluiden kulujen vähentämiseen. Tämän myötä myös sosiaaliturvan lainsäädännön ja toimeenpanon yksinkertaistaminen tulee ajankohtaiseksi. Järjestelmä tulee olla yksinkertaisempi, asiakasta ajatellen ihmisläheisempi ja joustavampi. Mikäli järjestelmä on monimutkainen, on se kulutukseltaankin kallis. Ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisäämisessä sosiaaliturvajärjestelmässä tulee pyrkiä siihen, että ihmisen on helppo lähestyä sitä, itse järjestelmää, eikä tuntea olevansa ulkopuolinen omien asioidensa hoidossa. Helne ym. kiteyttää tämän asian seuraavasti: ”*Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat tärkeä kestävä sosiaalipolitiikan osa. Kun ne toteutetaan kuunnellen, kunnioittavasti, vuorovaikutteisesti ja erilaiset asiointikyvyt huomioon ottaen, ne voivat aidosti lisätä ihmisen hyvinvointia.*” (Helne ym. 2012, 99 -101.)

4.1 Toiminnan suunnittelu (pedagoginen konteksti)

Leikkiminen ja liikkuminen ja erilaisten asioiden tutkiminen nähdään varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lapselle ominaisena tekemisenä. Myös varhaiskasvattajan tulee ajatella näitä asioita toimintaa suunnitellessaan. Kun toimintaa suunnitellaan asiat monipuolistuvat ja kehittyvät. Arviointi on suunnittelun perusta ja sitä tehdessään kasvattajan tulee tarkastella, millaisissa tilanteissa ja mitä tekemällä lapsilla on paras mahdollisuus uuden oppimiseen ja miten lapsi voi osoittaa osaamisensa. Oppiminen on prosessi, johon vaikuttavat lukuisat tekijät ja pedagogisen suunnittelun lähtökohta on oppiminen (Gyekye&Nikkilä 2013, 26-27). Varhaiskasvatussuunnitelman mukainen toiminnan pedagoginen suunnittelu kuuluu lastentarhanopettajan työhön ja sitä ohjaavat erityiset painopistealueet, jotka on vuosittain määrätty. Näitä painopistealueita seuraten arvioidaan toiminnan suunnittelua.

Varhaiskasvattajat arvioivat toiminnan kehittämisen ja suunnittelun kannalta merkityksellisiä asioita arviointiympyrän avulla. Sen tavoitteena on tarkastella millaista suunniteltu toiminta on määrällisesti ja laadullisesti kokonaiskuvaa katsoen. Ympyrä on nelikenttä, joka koostuu lapselle ominaisista toiminnan tavoista. Tähän nelikenttään sijoittuvat osat ovat liikkuminen, leikkiminen, tutkiminen ja taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Kasvattajat saavat omaa toimintaa tarkastellessaan miettiä yhtenäisiä malleja tavoitteiksi asetetuille toiminnoille sekä selkiyttää oppimisympäristöön liittyviä asioita, kuten missä ja millä tavoin tietty toiminta olisi hyvä tehdä lapsen oppimista tukien. Lastentarhanopettaja vastaa ryhmässä pedagogisesta suunnittelusta ja siihen käytetään työaikaa joko kotona tai työpaikalla, työpaikasta riippuen. Lastentarhanopettajan on syytä pitää ”takataskussaan” mahdollisimman monta vaihtoehtoista toimintaa ja heittäytyä itsekin tilanteen vietäväksi. Tarkoituksenahan on kuitenkin lapsen kanssa toimiminen, yhdessä. (Gyekye&Nikkilä 2013, 29-33, 38-49). Liitteeksi työn loppuun on laitettu Oulun kaupungin arvioinnin painopisteet 2015 -2018 (Vasun syventämisen vuodet), sekä arviointiympyrän kuvaus tarkemmin kuviosta katsottuna (Liitteet 8 ja 9).

Toimintaa suunniteltaessa on varhaiskasvattajan pystyttävä sietämään myös epätietoisuutta. Aikuisen tehtävä on tärkeä: johdonmukaistaa toimintaa ja pitää

yllä järjestystä, mutta aina ei tarvitse tietää mihin leikkiin on lähtenyt mukaan ja miten leikki etenee. Vaaditaan rohkeutta lähteä pois aikuisen maailmasta, mutta sillä päästään yleensä tunnetasolla mukaan lapsen kokemuksiin. Näissä hetkissä saattaa syntyä arvokas vuorovaikutuksellinen suhde lapseen, sellainen jossa on helppo kertoa ilot ja surut ja mieltä askarruttavat asiat (Roos 2016, 84 -85.)

4.2 Lapsilähtöisyys suunnittelussa

Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa tarkoittaa mielestämme lapsen mielipiteiden kuuntelemista, toiveiden huomioon ottamista ja tilanteen niin salliessa lapselle mielekkään tekemisen mahdollistamista. Taulukossa 20 olemme koonneet lapsilähtöisyyden/lapsikeskeisyyden sekä aikuiskeskeisyyden esille tuomia asioita ja lähtökohtia.

Taulukko 20. Lapsilähtöisyyden/lapsikeskeisyyden ja aikuiskeskeisyyden lähtökohtia. Koonnut Jääskelä 2016

LAPSILÄHTÖISYYS/LAPSIKESKEISYYS	AIKUISKESKEISYYS
Lapsen tarpeet ensisijalla	Aikuisen näkökulma etusijalla
Lapsella oikeus tunteisiinsa ja niiden näyttämiseen	Lapsella velvollisuus noudattaa yhteisiä sääntöjä
Lapsella oikeus mennä ja edetä omassa tahdissa	Aikuisten ohjeistamat kellonajat sekä siirtymiset tilanteesta toiseen

Aikuisten tehtävä varhaiskasvatuksessa on johtaa toimintaa eikä antaa lasten olla johtaja-asemassa. Aikuinen asettaa turvalliset rajat ja mahdollistaa turvalliset puitteet toiminnalle. Lapsilähtöisyys tulee esille niin, että vapaus valintaan tapahtuu eri vaihtoehtojen kautta. Näin lapsi tuntee osallistuvansa omien kykujensä mukaan ja päättävänsä itse toimintaan liittyvistä asioista. Lapsilähtöisyyttä ei ole välttämättä helppo noudattaa ja toteuttaa käytännössä. Varhaiskasvatuksen professori Eeva Hujalan mukaan jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen sekä tarpeiden tunnistaminen selkeyttää lapsilähtöistä ajattelua. Lasta ei ajateltaisi vain osana ryhmää, vaan yksilönä, joka huomioidaan yksilöllisine tarpeineen (Kalliala 2009, 19 -23).

Lapsilähtöinen toiminnan suunnittelu avaa mielestämme aikuiselle varhaiskasvattajalle uusia näkökulmia ja estää vanhoihin kaavoihin kangistumista. Aikuisen tulee joka tapauksessa olla se järjen ääni, joka huolehtii, että tilanteet ovat turvallisia ja toiminnalla ei aiheuteta kenellekään vaaratilanteita eikä mielipahaa. Myös lasten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö tulee tässä asiassa esille. Miten vanhemmat näkevät lasten varhaiskasvattajan toimivan ja onko heidän mielestään päiväkotia oikea paikka kokemuksille ja oppimiselle vai onko se vain paikka, jossa lapsi viettää aikaansa heidän työssä ollessaan.

Kuunnellaan lasta, ollaan mukana leikeissä, kysellään, keskustellaan ja havainnoidaan lasten toimintaa ja mielenkiinnon kohteita, näillä keinoin päästään mielestämme lapsilähtöisyyteen, aidolla tunteella ja osallistumisella. Valitettavaa on se, että päiväkodin arjessa esimerkiksi ruokahuollon on pelattava kellonaikojen mukaan. Toisaalta tietyt rutiinit tuovat turvallisuutta lapselle.

4.3 Erityisyyden huomiointi suunnittelussa

Varhaiskasvatussuunnitelman avulla luontokasvatuksen periaatteita ja tarpeita pystytään määrittelemään tarkemmin ja lähestymään asiaa lapsiryhmän tarpeita tarkastellen. Mikäli lapsiryhmässä on erityislapsia tai monikulttuurisen taustan omaavia lapsia, pystytään tähän vastaamaan siihen tarkoitettujen keinojen avulla. Luonnon materiaalit antavat tähän tarpeeseen vastaavia välineitä matemaattiseen hahmottamiseen, kuvataiteisiin, liikuntaan ja sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Toisesta maasta tullut lapsi on vieraalla maaperällä eikä tunne Suomen luontoa ja sen eri vuodenaikoja. Luontokasvatuksen avulla päästään ns. asian ytimeen heti alusta, kun leikin kautta tunnistetaan asioita koskettamalla, kuuntelemalla ja vaikka haistamalla. Luonto-Liitto on parhaillaan vastaamassa tähän kasvavaan tarpeeseen ja kehittämässä luontoharrastus- ja ympäristötoimintaa maahanmuuttajataustaisille lapsille, nuorille sekä perheille:

”Luonto-Liitto pilotoi vuoden 2016 aikana maahanmuuttajataustaisille ja kantasuomalaisille perheille tarkoitettuja yhteisiä luontoretkiä ja muuta toimintaa. Tavoitteena on helpottaa maahanmuuttajataustaisten perheiden osallistumista retkille ja luontoharrastustoimintaan sekä antaa tilaisuuksia tutustua suomalai-

seen luontoon. Yhteisten retkien ja muun toiminnan puitteissa maahanmuuttajat ja suomalaiset perheet voivat myös tutustua toisiinsa.” (Luonto-Liitto 2016).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisille maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten kanssa työskentely on rikkaus sekä myös haaste. Maahanmuuttajataustaisen lapsen kehitykseen liittyvät erityispiirteet tulee ottaa huomioon, samoin lapsen oman äidinkieli ja kulttuuri sekä suomi toisena kielenä -opetus. Haasteena toiminnan suunnittelulle pedagogisille järjestelyille on lapsiryhmä, jossa on paljon ja useita eri kieliä äidinkielenään puhuvia lapsia. (Varhaiskasvatuksen käsikirja, 2016, 260)

Varhaiserityisopettaja, joka on jokaisen kasvattajatiimin jäsen ja toimii koko oman maantieteellisen alueen varhaiserityisopettajana, (eteläinen, itäinen, keskinen, pohjoinen) auttaa tiimiä löytämään ratkaisuja tilanteisiin, joilla voidaan tukea erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Varhaiserityisopettajan (Veo) tuki on kasvattajatiimille ensiarvoisen tärkeää ja hänen kanssaan käytyjen keskustelujen avulla herää myös asiakasperhe usein tarvitsemansa tuen tarpeeseen. (Oulun kaupunki 2016)

Jokainen lapsi on erilainen ja jokainen oppii eri lailla. Myös kiinnostuksen kohteet ovat erilaiset. Miten saadaan tietoon lapsen mielenkiinnon kohteet ja löydetään yhteinen hauska leikki muiden lasten kanssa, jos ei ole yhteistä kieltä? Luonnon avulla ja luonnossa liikkuen lapsi ei käytä pelkästään näköaistiaan vaan kaikki aistit ovat käytössä. Lapsi kehittää omia taitojaan luonnossa liikkessaan ja kokee onnistumisen elämyksiä uutta oppiessaan.

4.4 Kasvatuskumppanuus - Vanhemmat mukana toiminnassa

Oulun varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisen lähtökohtana on kasvatuskumppanuus. Vanhempien kanssa yhteistyössä luodaan hyvä pohja lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Varhaiskasvatusta ohjaavat sitä säätelevät lait. (Oulun kaupunki 2015.)

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja henkilökunnan tietoista yhteistä sitoutumista lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Kasvatuskumppanuuden onnistumisen edellytyksenä on keskinäinen luottamus, kunnioitus ja tasavertainen suhde, jossa kuunnellaan toinen toisiaan aidosti ja jossa on oikeus tuoda ajatuksiaan esille. Vuorovaikutuksessa osapuolien tulee hahmottaa toisen osapuolen tarpeet ja mahdollisuudet. Lasten vanhemmilla ja työntekijöillä on molemmilla olennaista mutta erilaista tietoa lapsesta. Lasten vanhemmilla on ainutkertainen suhde omaan lapseensa. Työntekijän on mietittävä, miten hän kykenee ottamaan huomioon sen tiedon, joka vanhemmalla on omasta lapsestaan. Vanhemman näkemyksiä, käsityksiä ja ratkaisuehdotuksia tulee arvostaa. Lisäksi työntekijän on kiinnitettävä huomiota siihen, miten hän tuo oman osaamisensa, tietonsa, taitonsa ja ymmärryksensä lapsen vanhemman ja lapsen käyttöön. (Ojanen, 2013, 294.)

Laissa lasten päivähoidosta (1973/36) säädetään: *”Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä.”* Päivähoitokasvatusta ei voi toteuttaa ilman yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2003/2005), jotka ovat pohjana kunta- ja yksikkökohtaisille varhaiskasvatuksen suunnitelmille, nostetaan myös esille vanhempien osallisuus lasten varhaiskasvatuksessa. Kasvatuskumppanuus alkaa, kun lapsi saa päivähoitopaikan ja vanhemmat tapaavat ensimmäistä kertaa henkilökunnan. Päivittäiset kohtaamiset ja lapsikohtaiset varesiopetuskeskustelut sekä vanhempien keskinäistä vertaisuutta synnyttävät vanhempainillat vahvistavat ja laajentavat kasvatuskumppanuutta (Ojanen, 2013,294.)

4.5 Dialogisuus varhaiskasvatuksessa

Dialogisuus on kuuntelevaa keskustelua. Ammattilaisen ja asiakkaan välinen keskustelu ei välttämättä ole dialogista, mikäli toinen osapuoli ei tule ymmärretyksi. Ammattilaisen tulee varoa käyttämästä ammattislangia ja ottaa huomioon asiakkaan tapa ilmaista itseään. Asiakasta kunnioittava, myötätuntoinen ja asiasta kiinnostunut lähestymistapa edesauttaa kuuntelevan keskustelun onnistumista. Varhaiskasvattaja pyrkii työssään hahmottamaan kokonaisuutta. Hänen tulee olla tietoinen lapsen kasvusta ja kehityksestä, jotta hän voi suunnitella toimintansa ei pelkästään ryhmää ajatellen vaan niin, että toiminta palvelee ja osallistaa jokaista ryhmän jäsentä. Dialogisuus tarkoittaa sitä, että hyväksytään toisen ihmisen erilaiset näkemykset asioihin eikä ajatella, että on olemassa vain yksi totuus. Tehokas ja toimiva ratkaisukeino löydetään yhdessä pohtimalla, kuuntelemalla ja keskustelemalla. Siksi onkin tärkeää kuunnella niin lasta kuin koko perhettä asioita suunniteltaessa. Pieni lapsi ei välttämättä kykene vielä ilmaisemaan itseään verbaalisesti, joten on aikuisten tehtävä tulkita häntä. Ajan mittaan ja lapsen kasvaessa hän oppii kertomaan paremmin hänelle tärkeistä ja merkityksellisistä asioistaan itse. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Luottamus rakentuu kuulemisen ja kunnioituksen periaatteista. Luottamuksen syntyyn tarvitaan aikaa, yhteisiä kohtaamisia ja vuoropuhelua. Useimpien vanhempien mielestä luottamus päivähoiton työntekijöihin rakentuu työntekijän ja lapsen välisestä suhteesta, siitä millä tavalla työntekijät välittävät tietämystään ja tuntoisuuttaan lapsesta. Kasvattajan sensitiivinen suhde lapseen herättää vanhemmissa luottamusta ja turvallisuutta lapsen hyvästä hoidosta. Luottamus rakentuu myös vanhempien mahdollisuudesta vaikuttaa lapsensa hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen liittyviin asioihin. Kun päivähoidossa on mahdollista ottaa huomioon vanhempien ajatukset, kasvatuskäsitykset ja toiveet, vanhemmat kokevat voivansa osallistua oman lapsensa kasvuun ja kehitykseen konkreettisesti. Arkinen ja päivittäinen vuoropuhelu lapseen liittyvistä asioista luo perustan luottamukselle ja mahdollistaa yhteisen ymmärryksen lapsesta. (Kaskela, 2006,32,36.)

Varhaiskasvattaja tarvitsee teoretietonsa lisäksi myös tietoa asiakasperheestä ja sitä varten on hänellä oltava valmiudet luoda luottamuksellinen suhde asia-

kasperheeseen. Kasvatuskumppanuus perheiden kanssa on tavoitteena mutta aina siinä ei onnistuta. Kaikki perheet eivät ole kiinnostuneita siitä, kuinka heidän lapsensa on saanut onnistumisen kokemuksia hoitopäivänsä aikana tai kuinka hän on esimerkiksi pahoittanut mielensä jossain tilanteessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda puitteet tälle yhteistyölle ja myös sen kautta olla osallisena lapsen kasvussa ja kehityksessä. Nykymaailmassa ollaan kiireisiä, eikä aina ole mahdollisuutta jakaa kaikkia päivään liittyviä havaintoja ja tunteuksia tuonti- ja hakutilanteissa, mikä on valitettavaa. Tällä tavalla kasvatuskumppanuus ei toimi eikä tärkeitä asioita tule ilmi. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

Kasvatuskumppanuus edistää lapsen ääntä arvostavan palvelukulttuurin, dialogisen vuorovaikutuksen ja luottamuksellisten yhteistyösuhteiden luomista lapsen kasvu- ja kehitysympäristöihin. Lähtökohtana kasvatuskumppanuudessa on Lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen perheen ja palvelujen välisessä yhteistoiminnassa. Kasvatuskumppanuus rakentuu kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteille. Kumppanuudessa huomiota kiinnitetään siihen, miten vanhemman lasta koskeva tietämys tulee kuulluksi, vastaanotetuksi, keskustelluksi ja jaetuksi vuoropuhelussa ammattilaisten kanssa. Näin lapselle läheiset aikuiset kehittävät kykyään kuulla lasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016)

5 TOIMINTATUTKIMUKSEN TULOSTEN ANALYSOINTI

Tulosten analysoinnissa käytimme hyväksemme taulukointia, jonka avulla pystyimme tarkastelemaan asioiden kokonaisuutta. Havainnoinnin työvälineenä havainnointimatriisin lisäksi käytettiin päiväkirjaa, jota täytettiin jokaisen metsäretken jälkeen. Sen avulla oli helppo palata asioihin uudelleen valokuvien kera. Lämsänjärven päiväkodin vanhemmille tehdyn kyselyn perusteella vanhemmat olivat tyytyväisiä lapsensa hoitopaikkaan. Kehittämisideoita ei niinkään tullut, vaan vanhemmat kokivat suurelta osin tyytyväisyyttä lasten hoitopaikkaan sekä metsämörritoimintaan. Savotta-aukion lastentarhan opettajan haastattelun mukaan voidaan todeta hänen olleen tyytyväinen lukuvuoteen. Hän oli kokenut toiminnan mielekkääksi ja palvelleen hyvin esiopetusta. Valitettavaa oli, että metsäeskarilaisten haastattelu jäi ainoastaan ryhmässä työskennelleiden opettajien varaan. Materiaali sieltä olisi voinut olla paljon laajempi ja antanut enemmän tietoa lasten kokemuksista, mikäli olisimme itse sen päässeet tekemään. Onneksi havainnointi kuitenkin mahdollistui. Metsämörriryhmän lasten vanhempia olisi pitänyt ehkä haastatella kasvotusten, jotta olisi tullut enemmän palautetta ja kehittämisideoitakin. Osiin kysymyksistä ei oltu vastattu lainkaan, mikä ehkä osalta selittyy sillä, että toimintaan oltiin vain yksinkertaisesti tyytyväisiä. Näiden vastauksien valossa on alettu jatkamaan metsämörritoimintaa syksyllä 2016 samalla työparilla ja jälleen on uusia tuulia puhaltamassa uusien lasten ja suurentuvien ryhmäkokojen myötä.

Lasten vuorovaikutuksellinen yhdessä toimiminen tuli esille voimakkaimmin havainnoitavissa olevissa ryhmissä. Omaehtoinen ja itse suunniteltu leikki luonnon välineillä osoittautui mielekkääksi ja eväiden syönteä oli kaikkein parasta. Voidaan siis ajatella, että pelkkä metsässä olo riitti - kaikki muu oli vain lisämaustetta. Luonto ympäristönä antoi oivalliset puitteet rauhalliseen ja mukavaan toimintaan, jossa oma mielikuvitus pääsi valloilleen. Yhtä hyvin onnistuivat niin koti-leikkien organisointi kuin taistelukohtausten harjoittelu kiveltä hyppiessä ja keppi miekkujen keräily. Ohjelman ei tarvitse olla monimutkainen tai tarkka. Läsnäolo ja kiinnostus ovat ne aikuisen välineet, joilla lapsi kohdataan luonnossa ja saadaan sitä kautta myönteisiä kokemuksia siellä. Opitaan yhdessä uutta ja opitaan arvostamaan ympäristöä, joka antaa hyvän olon tunteen. Taulukkoon 21 olem-

me koonneet mielestämme kaiken oleellisen: tulokset joita etsimme esitettyjen kyselyiden, haastatteluiden sekä havainnoinnin keinoin. Tämän SWOT-analyysin avulla tuomme esille luontokasvatuksen merkityksellisyiden varhaiskasvatuksessa.

Taulukko 21. Luontokasvatus varhaiskasvatuksessa: Vahvuudet, Mahdollisuudet, Heikkoudet, Uhkatekijät. Koonnut Jääskelä & Meuronen 2016.

SWOT- TAULUKKO HAVAINNOINNIN/HAASTATTELUIDEN/KYSELYIDEN TULOKSISTA:

<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uusi oppimismuoto • Monimuotoinen ja rikas Suomen luonto vuodenajan vaihteluineen paremmin ”kosketeltavissa” • Lasten osallistuminen helpompaa, lapsilähtöinen toimiminen • Ryhmänä toimiminen, vuorovaiikutustaitojen karttuminen • Yhdessä tutkiminen: ryhmä, aikuinen-lapsi • Toisten auttaminen korostuu • Mielikuvituksellisen leikin lisääntyminen • Omaehtoisien leikin kautta oppiminen • Koulutusta saatavilla ohjaamaan työn suunnittelua • Motoriikan harjoittaminen luonnossa eri ikäisten lasten kanssa(kiipeily, kulkeminen metsässä epätasaisessa maastossa tms.) • Kielellinen kehitys: uusien käsitteiden oppiminen • Luonnon rauhoittava vaikutus : keskittyminen tehtävään asiaan parempaa 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Haastavat sääolosuhteet (Kylmä, märkä) ja niihin varautumisen/suunnittelu • Tarvittavien välineiden puuttuminen (lasten asianmukainen vaateus) • Suurten lapsiryhmien ryhmäytymisen haasteet • Koulutetun henkilöstön vähäinen määrä • Kiire. Aikataulun tuomat paineet.
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimintaympäristön tuomat virikkeet • Uuden oppiminen uudella tavalla • Ympäristön ja luonnon tunteminen paremmin: ympäristötietouden lisääntyminen. • Kestävän kehityksen periaatteiden vaaliminen, tiedon vienti kotiin asti • Vanhempien mahdollinen osallistaminen esim. projektien avulla • Yhteistyö muiden päiväkotien kanssa 	<p>UHKATEKIJÄT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suuret lapsiryhmät • Vähäiset resurssit(henkilöstö) • Vaaratilanteiden mahdollisuus/vahinkojen ja tapaturmien riski metsässä kasvava(Turvallisuussuunnitelma retkille tulee tehdä) • Henkilökunnan mahdollinen muutostarinta

Luontokasvatukseen perehtyminen oli myös osa meidän tehtäväämme ja tutkimusta. Tutkimusta tehdessä herännyt kiinnostus luontokasvatusta kohtaan johdatti Marian lähtemään suorittamaan ympäristökasvattajan opintoja työn ohessa. Lämsänjärven päiväkodille tehdään sen seurauksena kestävän kehityksen suunnitelma sekä ympäristökasvatussuunnitelma. Metsämörritoiminta jatkaa siis edelleen talon toimintamallina ja yksi uusi työntekijä koulutautui myös metsämörriohjaajaksi. Myös Savotta-aukion päiväkodin metsäeskari-toiminta jatkuu edelleen ja laajenee jokaiseen esiopetusryhmään. Luontokasvatuksen mahdollisuudet on todettu hyviksi näissä päiväkodeissa joissa tutkimusta teimme. Työmme ei ole ainoastaan näitä päiväkoteja varten, vaan työn siirrettävyys ja ideologia on mahdollista siirtää muihin päiväkoteihin. Luontokasvatuksen mahdollisuuksia pohtiessa toimme esille kirjallisuuden avulla laajasti mm. miten luonto- ja ympäristökasvatuksen eri menetelmiä voidaan käyttää kasvatustyössä. Tämän työn tulokset ovat hyvin siirrettävissä toiseen yksikköön mallintamaan esimerkiksi metsämörri tai metsäeskaritoiminnan aloitusta.

Toiminnan aloittaminen onnistuu jo aivan pienin askelin – henkilökuntaa kouluttamalla. Koulutuksen kautta luontokasvatuksen mahdollisuudet avautuvat entistä paremmin, mikäli itsellä ei ole aiempaa kokemusta luonnossa liikkumisesta. Suomen Latu järjestää erimuotoisia luonto- ja liikuntakasvatuskoulutuksia eri puolilla Suomea.

6 POHDINTAA KEHITTÄMISHANKKEESTA SEKÄ VARHAISKASVATUKSEN TULEVAISUUDESTA: MITEN SIIHEN ISTUU SOSIONOMI YAMK?

Tätä kehittämishanketta tehdessämme pääsimme tutkimaan varhaiskasvatuksen historiaa sekä perinteitä. Saimme osallistua toimintaan, jossa emme ole aiemmin olleet. Olimme kumpikin mukana toistemme tutkimuksissa kommentoiden ja aineistoa hankkien sekä asioita pohtien että niistä keskustellen. Saimme harjoitella yhteistyötaitoja ja yhdessä kirjoittamista tutustuen uusiin teknisiin menetelmiin, mikä oli sangen antoisaa. Varhaiskasvatus on monitahoinen kenttä, jossa on paljon erilaisia näkökulmia ja erilaisia toimintamalleja. Ajan hermolla pysyminen edellyttää jatkuvaa tiedon kartuttamista ja asioihin perehtymistä sekä itsensä kouluttamista. Varhaiskasvatus vaikuttaa tänä päivänä haasteelliselta. Itse alalla työskennellessä olemme todenneet, että tilannetta ei ole helpottanut uuden lain myötä tullut lapsiryhmien kokojen kasvu, eikä lisääntynyt raportointi ym. paperityö kasvatus- ja hoitotyön lisäksi. Lapsen osallisuus jää aiempaa pienemmäksi, eikä jokaista lasta ehditä ottaa huomioon tarpeeksi. Pienryhmätoiminnan merkityksellisyys toiminnan suunnittelussa korostuu entisestään, mutta sitä hankaloittaa toimivien tilojen puute ja yleinen tilojen ahtaus. Varhaiskasvatuksen henkilökunta tarvitsee monialaista tietoa perheiden kanssa toimimisesta toimiessaan yhteistyössä eri verkostojen kanssa. Pelkkä kasvatus-tieteiden opiskelu ei nykypäivänä kata koko sitä palveluntarvetta, johon varhaiskasvattaja tarvitsee osaamistaan.

Suorittaessamme Sosionomi Yamk tutkintoa pohdimme myös tutkinnon mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Sosionomi Yamk on ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja opiskelu liittyy läheisesti työelämään. Tutkinto on siis mahdollista suorittaa työn ohessa.

Lapin ammattikorkeakoulussa toteutettavan sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon teemana on kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen. Kansalais- ja aluelähtöisellä sosiaalialan käytäntöjen kehittämisellä tarkoitetaan toimijoiden ja osallisten äänen sekä kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä hyvinvointipalveluiden kehittämistyössä yli alue- ja sektorirajojen.

Tällainen aihepiiri mahdollistaa opintojen suorittamisen ja suuntautumisen sosiaalialan eri sektoreille ja alueille. Opiskelu tuottaa uutta työelämässä tarvittavaa osaamista sosiaalialan käytäntöjen ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittämiseen ja koordinointiin sekä asiakastyön työmenetelmiin. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto vastaa kansalaisten tarpeiden ja työelämän palvelurakenteiden muutoksiin vauhdittaen osaltaan toimintamallien uudistumista. (Lapin amk: Opetussuunnitelma 2016)

Sosionomi (Yamk) tutkinto antaa mielestämme varhaiskasvatukselle laaja-alaista osaamista. Yhdessä muiden varhaiskasvatuksen kentällä työskentelevien kanssa Sosionomi(Yamk) tuo työpanoksellaan ja tiedollaan tärkeää kansalais- ja aluelähtöistä osaamista mm. eri sektoreiden kanssa tehtävästä verkostotyöstä, mikä on asiakasperheidenkin kannalta katsottuna moniammatillista osaamista ja tärkeää tietotaitoa. Työtä tehdään koulutuksen lisäksi persoonalla, omalla kiinnostuksella työtä kohtaan. Työ on vaativaa ihmissuhdetyötä, mikä vaatii tekijältään aitoa välittämistä ja tahtoa tehdä työtä perheiden kanssa. Jotta tämä kiinnostus ja tahto säilyisi ja samalla innostuneisuus työtä kohtaan, on hyvä pysähtyä miettimään: Mitä uutta tarvitaan? Miten voin vanhaa kohentaa, jotta se istuu uuteen paremmin? Tätä opinnäytetyötä tehtäessä varmistui käsitys siitä, että luontokasvatus kuuluu olennaisesti varhaiskasvatukseen ja nimenomaan luonnossa olemalla, ei vain siitä puhumalla.

Luonto ei ota meiltä mitään mutta antaa paljon. Kuuntele, haista, maista, valitse oma mielipaikkasi, anna kaikkien aistiesi työskennellä. Sulje välillä silmäsi ja kuuntele kuinka sydämesi lyö luonnon äänien tahdissa. Nauti, luonto on sinua varten.

Voi ihmeaapista meidän lasten!

Ei oota, ei koota, ei hootakaan,

ei kirjaimen kirjainta ollenkaan.

Mutta kuu on ja purojen juoksu,

pihapuu ja apilan tuoksu,

kyynnahka on, pilvi ja haukka,

suorahka ja jäniksen laukka,

kesän hymy on ja metsän seinä,

pedon lymy ja heiluva heinä,

suruperho ja erämaan koski,

sadeverho ja mansikan poski

ja tuhannen muuta ihmettä

on ihmisen lapsen etsiä.

Sinäkin pilpero,

tiedät sen:

koko maailma suuri on aapinen.

-Kaija Pakkanen

LÄHTEET

Asikainen, A., Kalkkila, P. 2016. Viidennen luokan viihtyminen seikkailupäivässä. Liikuntapedagogiikan pro-gradu tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos. Jyväskylä.

Child and Family Policy in Finland. Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health 9eng. 2013. Juvenes Print – Finnish University Print Ltd. Tampere. Finland.

Cornell, J. 2016. *True Teaching is Sharing Vibration*. Sharing Nature Worldwide. Viitattu 31.1.2016. <http://www.sharingnature.com/journal/vibration.html>

Gyekye, M. & Nikkilä, P. Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin. 2013. Pedatieto Oy. Vantaa

Elo, J, Fonsen, E, Heikka, J, Leinonen, J. 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Suomen varhaiskasvatus ry, Tampere.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Forman, G. & Hall, E. 2005. *Wondering with Children: The Importance of Observation in Early Education*. Videatives, Inc. Amherst, Massachusetts. Vol. 7, number 2. Viitattu 5.2.2016. <http://ecrp.uiuc.edu/v7n2/forman.html>

Forssén, K. Stakes research report 1992. Children, families and the welfare state. Studies on the outcomes of Finnish family policy. 1998. Jyväskylä: Gummerus.

Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Kuoksa. 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. 1. painos. Tampere: Tammerpaino Oy.

Heiskanen, I. & Kailo, K., 2006. Ekopsykologia ja perinnetieto, Green Spot, Helsinki.

Helenius, A., Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat: Johdatus varhaiskasvatukseen ja- kehitykseen. WSOY Oppimateriaalit Oy, 1. painos.

Helne, T., Hirvilampi, T., Laatu, M. 2013. Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Kelan tutkimusosasto/ Helsinki. Painopaikka: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy Tampere 2012. Viitattu 21.8.2016. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34643/Sosiaalipolitiikka_rajallisella_maapallolla.pdf

HighScope. Extensions. Curriculum newsletter from High Scope. Handler, D. & Eppstein, A. Nature education in preschool. Volume 25, NO 2. Viitattu 18.12.2015 http://www.highscope.org/file/NewsandInformation/Extensions/Ext_Vol25No2_low.pdf

Hirsjärvi, S, Remes, P, Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Tammi: Helsinki.

Hujala, E., Lindberg, P., Nivala, V., Parrila, S., Tauriainen, L., Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto, Varhaiskasvatuskeskus. 2.painos. Oulun yliopistopaino.

Hujala, E & Turja, L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3.päivitetty painos. Bookwell Oy. Juva.

Härkönen, U. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus. Bronfenbrennerin ekologinen systeemitheoria ihmisen kehittymisestä. Viitattu 3.4.2016. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/harkonen.htm>

Jantunen, S. & Kärkinen, E. 2014. Retkellä metsässä – Metsäesikouluikäisten lasten leikki- ja oppimisympäristönä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea. Tikurila.

Jeronen, E. & Kaikkonen, M. 2001. Ympäristökasvatuksen kokonaismallin tavoitteet ja sisällöt arvioinnin kehittämisen tukena. Teoksessa E. Jeronen & M. Kaikkonen (toim.) Ympäristötietoisuus näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita ja katsauksia.

Jäppinen, J-P, Tyrväinen. L., Reinikainen, M., Ojala, A. Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteempipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta – hankkeen tulokset ja toimenpidesuosituksset. (2013 -2014). Suomen ympäristökeskus. Helsinki 2014. Viitattu 17.8.2016. <http://docplayer.fi/9847248-Luonto-lahelle-ja-terveydeksi.html>

Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Viitattu 6.9.2016. <https://ktl.jyu.fi/pisa/tarkoitus>

Kalliala, M. 2009. Kato Mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Tampere: Juvenes Print.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoittajan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangasniemi, J., Reitti, M., Sillanpää-Reitti, T. 2009. Luonto- ja elämysliikunta. Julkaisija: Koulukuntaliitto ja Opetushallitus.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Vaajakoski, 2006. Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat: Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä University printing house. Jyväskylä. Viitattu 14.8.2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence>

Kinnunen, R., Nykänen, R. 1992. Mannerheiminlastensuojeluliitto, Pienten lasten ympäristökasvatus.

Koivula-Dagmar, 2014. Metsämörriohjaajan peruskurssin hyödyntäminen Limingan varhaiskasvatuksessa. Sosiaalialan opinnäytetyö, Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi (AMK). Kemi.

Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun! Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Käpylä, M. 1995. Ympäristökasvatus koulun oppimis -ja tiedonkäsityksen muuttamisen välineenä. Teoksessa Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: ps -kustannus.

Liikettä ja Linnunlaulua. Honkonen L., Marjanen, S., ympäristökasvatus- luonto- ja liikuntakokeilu Kotalammen päiväkodissa 1.1.1991 - 31.5.1993. Jyväskylän kaupunki; sosiaalikeskuksen julkaisusarja 4/1993.

Luonto-Liitto. 2016. Viitattu 31.1.2016.
<http://www.luontoliitto.fi/toiminta/Maahanmuuttajat>

Lujala, E. 1992. Kiikkusaareltä koko kaupunkiin. 90 vuotta lastentarhatyön alkamisesta Oulussa. Jyväskylä:Gummerus kirjapaino Oy.

Marjanen, P, Marttila, M, Varsa, M. 2013. Pienten piirissä: Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille, Bookwell Oy, Juva.

Nikkinen, I. 2000. Metsämörri. Nurmijärvi: Kirjakas Ky.

Ojanen.T, Ritmala.M, Siven.T, Vihunen.R, Vilen.M. 2013. Lapsen aika. Sanoma Oy, 12-15. painos.

Opetusalan ammattijärjestö. OAJ. Viitattu 12.7.2016.
<http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki>

Oulun kaupungin tilastollinen vuosikirja 2015. Viitattu 11.7.2016.
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=61423a5e-5089-4d84-9a74-b7d60786f3cf&groupId=50085

Oulun varhaiskasvatussuunnitelma. 2013 -2014.

Oulun kaupunki. Viitattu 20.7.2016.
<http://www.ouka.fi/oulu/asiakasmaksut/paivahoito>

Oulun kaupunki. Viitattu 7.11.2015. <http://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus>

Oulun kaupunki. viitattu 19.11.2015. <http://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus/toiminnan-painopistealueet>.

Oulun kaupunki. Viitattu 20.7.2016.
<http://www.ouka.fi/oulu/asiakasmaksut/sopimus-palvelutarpeesta>.

Oulun kaupunki. Viitattu 31.3.2016. <http://www.ouka.fi/oulu/oulu-tietoa/lapsiystavallinen-kunta>

Oulun kaupunki. Oulun kaupungin johtamisjärjestelmäkirja, versio 2.3. 2016. Viitattu 12.7.2016.
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=ff242cb4-864a-453d-a69f-f857aeed802&groupId=52058

Oulun kaupunki. Viitattu 21.8.2016. <http://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus/varhainen-tuki>

Outward Bound Finland ry 2016. Viitattu 21.7.2016 <http://www.outwardbound.fi/outward-bound/outward-bound-finland-ry>

Opetushallitus.2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Koulutuspolitiikan osasto. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat.

Pajanen, K. Lapset Luontoon: Luontokokemusten merkitys lapselle. 2011. Viitattu 10.5.2016. <http://www.lapsetluontoon.fi/luontokokemusten-merkitys-lapselle/>

Parikka-Nihti. M & Suomela. L. 2014. Iloa ja ihmettelyä: ympäristökasvatus varhaislapsuudessa, Ps- kustannus, Juva.

Psychology notes HQ. 2016. Online resources for Psychology students. Viitattu 3.4.2016 <http://www.psychologynoteshq.com/bronfenbrenner-ecological-theory/>

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Waasa Graphics Oy. Vaasa.

Räike, N. 2016. Suomen Ladun lapsi- ja nuorisotyön koordinaattori. Sähköposti Nina.Raike@suomenlatu.fi. Metsämörri-toiminnasta. Tulostettu 11.8.2016.

Saaranen-Kauppinen, A&Puusniekka, A. 2006. Kvalimotiv-menettelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 5.2.2016 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html

Saarijärvi. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet: Gummerus kirjapaino Oy.

Salmi, S. & Lipponen, L. 2013. Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä. Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoiton ja neuvolan yhteistyöllä. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Soccan työpapereita 2013:1 Viitattu 14.8.2016. http://www.socca.fi/files/3128/Lapsen_voimavarat_hyvinvoinnin_edistajina_-_raportti.pdf .

Sinkkonen, J. 2006. Lapsen puolesta. Toinen painos. WS Bookwell Oy. Juva.

Sinkkonen, J. (toim.) 2006. Pesästä lentoon. 3.painos. Dark Oy.Vantaa.

Sipiläinen,I & Tukeva, P. 2010. Ympäristökasvatus seurakunnassa. 1.painos. Vantaa: Hansaprint Direct Oy.

Suomen Latu. Viitattu 19.11.2015. <http://suomenlatu-fi.directo.fi/metsamorri/toiminta/taustaa/>

Suomen YK – liitto. Ekologinen kestävä kehitys. Viitattu 17.8.2016.
<http://www.ykliitto.fi/yk70v/ekologinen>

Talentia 2015. Viitattu 22.12.2015.
http://www.talentia.fi/talentia/jasenyhdistykset/talentia_oulun_seutu_ry/ajankohtaisa/talentia_ajaa_varhaiskasvattaja-sosionomien_asiaa.4744.news

Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos. 2016. Viitattu 19.11.2015.
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/lainsaadanto/varhaiskasvatuksen_esiopetuksen_keskeinen_lainsaadanto

Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos 2016. Viitattu 14.5.2016.
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla

Tuomaala, T. Myyryläinen M. Luonto Tutuksi. 2002. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtioneuvoston kanslia. Findikaattori 2016. Viitattu 2.9.2016.
<http://findikaattori.fi/fi/kestavakehitys>

Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta. 2016. Lyytimäki, J., Lähteenoja, S. ym. Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit. Valtioneuvoston selvitys -ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2016. Viitattu 2.9.2016.
http://vnk.fi/documents/10616/2009122/31_Agenda+2030+Suomessa-Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+avainkysymykset+ja+indikaattorit.pdf/4fd7c7dd-575f-4918-965f-f979407e1d74.

Varsa, M. 2014. Esiopetuskelpoisuus ja sosionomit. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien Talentian jäsenten kiinnostus toimia esiopetusta antavana lastentarhanopettajana. Talentia. Sosiaalialan korkeakoulututettujen ammattijärjestö.

Viinamäki Leena & Saari Erkki. 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

White, R. 2004. White Hutchinson Leisure & Learning Group .Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development & the Earth's Future. Viitattu 31.1.2016.
<https://www.whitehutchinson.com/children/articles/childrennature.shtml>

Ympäristöministeriö. Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutumus. Päivitetty 9.2.2016. Viitattu 15.5.2016. <http://www.ym.fi/sitoutumus2050>

Ympäristökasvatus. Viitattu 12.7.2016.
<http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/sipuli/>

Ympäristöministeriö. Mitä on kestävä kehitys? Julkaistu 18.6.2013, päivitetty 31.5.2016. Viitattu 5.8.2016. http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys

LIITTEET

LIITE 1 AIHETTA KÄSITTELEVIÄ AIEMMIN TEHTYJÄ OPINNÄYTETÖITÄ.....	101
LIITE 2 TUTKIMUSLUPA VANHEMMILTA (JÄÄSKELÄ 2016)	102
LIITE 3 PALAUTEKYSELY VANHEMMILLE/LÄMSÄNJÄRVEN PÄIVÄKOTI. JÄÄSKELÄ 2016.....	103
LIITE 4 KYSELY METSÄ/LUONTOESIOPETUKSEN TYÖNTEKIJÖILLE. MEURONEN 2016.....	104
LIITE 5 TUTKIMUSLUPA VANHEMMILTA. MEURONEN 2016.	105
LIITE 6 TAULUKKO 22 KOKOOMATAULUKKO: SAVOTTA-AUKION LASTENTARHANOPETTAJAN VASTAUKSET KOOTTUNA. MEURONEN 2016.....	106
LIITE 7 TAULUKKO 23 KOKOOMATAULUKKO: KOONTI LÄMSÄNJÄRVEN VANHEMMILLE TEHDYSTÄ KYSELYSTÄ. JÄÄSKELÄ 2016.....	107
LIITE 8 ARVIOINNIN PAINOPISTEALUEET 2015 – 2018. VASUN SYVENTÄMISEN VUODET (OULUN KAUPUNKI 2016)	110
LIITE 9 ARVIOINTIYMPYRÄ GYEKYEN JA NIKKILÄN MUKAAN (OULUN KAUPUNKI 2016).....	111

Liite 1 Aihetta käsitteleviä aiemmin tehtyjä opinnäytetöitä.

Metsämörriohjaajan peruskurssin hyödyntäminen Limingan varhaiskasvatuksessa, Koivula Dagmar, 2014. (Työssä kuvattiin kuinka metsämörrikoulutusta on hyödynnetty. se antaa tutkimustulosten kautta ideoita myös muiden käyttöön. Kyselyissä ilmeni, että yhteistyötä ja yhteisiä ideariihä toivottiin, jotta Limingan kunnassa toteutettava metsämörri-toiminta saisi yhdenmukaisempia piirteitä ja työntekijät saisivat suunnitella toimintaa myös yhdessä.)

Varhaiskasvatusta luontoympäristössä. Hokkanen Milla, 2013. (Päiväkoti ryhmässä. Työn tavoitteena on tuottaa ryhmän toimintaa kuvaava esite päiväkodille. Haluttiin tukea yksikön toimintaa vahvistamalla luontokasvatukseen pohjautuvan varhaiskasvatuksen tietouden lisäämistä ja samalla innostaa uusia lapsiperheitä mukaan ryhmän toimintaa.)

Retkellä metsässä - Metsä esikouluikäisten leikki- ja oppimisympäristönä, Jantunen Sanna, Kärkinen Emmi, 2014. (Tarkoituksena oli hyödyntää metsää lasten leikki - ja oppimisympäristönä. Työntekijät halusivat hyödyntää metsää enemmän toiminnassaan. Tavoitteena oli tukea sitä. Metsäretkillä pyrittiin edistämään lasten monipuolista oppimista ja innostamaan metsässä liikkumiseen hyödyntämällä lasten luontaista uteliaisuutta.)

Miten metsä innostaa lasta: lähiluonto esikouluikäisen leikki- ja oppimisympäristönä, Aartolahti Tuija, 2012. (Työn tarkoituksena oli innostaa varhaiskasvattajia käyttämään lähiluontoa leikki - ja oppimisympäristönä ja vanhempia lähtemään luontoon voimaantumaa lastensa kanssa. Tutkimuksessa kuvattiin esikoulu-laisten, vanhempien ja varhaiskasvattajien kokemuksia lähiluonnosta innostuksen lähteenä.)

Ryteiköstä lasten leikkipaikaksi: luontokasvatuksen monipuolistaminen päiväkodissa, Rantanen Emma ja Lehto Maiju, 2011.(Tarkoituksena oli kartoittaa ja suunnitella lapsille sopivaa toimintaa päiväkodin kotaympäristöä hyödyntäen. Lapset saatiin osallistettua haastattelun avulla ja henkilöstölle tehtiin kysely, josta saatiin monia käytännön ideoita, joilla kotaympäristö saataisiin nivottua päivähoidon arkeen.)

Liite 2 Tutkimuslupa vanhemmilta (Jääskelä 2016)

Hei!

Opiskelen Lapin ammattikorkeakoulussa Sosionomi (Yamk) opintoja ja teen työpaikalleni (Lämsänjärven päiväkotini) kehittämishanketta.

Kehittämishankkeenäni on luontokasvatuksen kuvaaminen metsämörritoiminnan kautta, Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa. Toimeksiantajana tässä työssä on päiväkodin johtaja Marja Padatsu.

Tulen havainnoimaan lasten toimintaa maaliskuun ja huhtikuun ajan järjestetyillä metsäretkillä niin, että olen itse mukana toiminnassa, toiminnan suunnittelijana sekä toteuttajana, aktiivisena osallistujana.

Kehittämishankkeen avulla pyrin vakiinnuttamaan metsämörritoiminnan Lämsänjärven päiväkotini ja antamaan sitä kautta varhaiskasvattajalle uusia työvälineitä oman toiminnan suunnitteluun. Käsittelen työssäni myös lapsilähtöistä toiminnan suunnittelua sekä lapsen osallisuutta toiminnassa.

Teen kehittämishanketta toisen lastentarhanopettajan kanssa, toisesta päiväkodista. Hän työskentelee Savotta-aukion päiväkodissa esiopetusryhmässä. Heidän päiväkodissaan on aloitettu metsä-esiopetus, joten päätimme yhdistää työmme.

Haluaisimme saada opinnäytetyöseminaariin AV-esitystä varten valokuvia sekä videokuvaa lapsista metsäretkillä. Mikäli lastanne ei saa valokuvata tai videoida, olisi hyvä jos ilmoittaisitte siitä mahdollisimman pian, oheisella lomakkeella. On myös mahdollista, että käytämme videoinnista pelkkää ääntä, lasten lauluista ja leikeistä, mikäli suurin osa vanhemmista on sitä mieltä, ettei lasta saa kuvata. Mahdollista on myös valokuvata niin, ettei lapsen kasvoja näy kuvassa. Laitatteko tästä asiasta mainintaa kohtaan ”Muuta huomioitavaa”.

AV- esitys pidetään loppuseminaarissa joulukuussa 2016, sekä mahdollisesti jo aiemmissa väliseminaareissa, mikäli olemme saaneet editoitua materiaalia esityskuntoon. Yleisönä esitystä katsomassa on Lapin Amk:n opettajia ja opiskelijoita.

Kiitos jo etukäteen yhteistyöstä,
Maria Jääskelä

Lapsen nimi: _____

Lastani saa valokuvata	Lastani ei saa valokuvata
Lastani saa videokuvata	Lastani ei saa videokuvata

Muuta huomioitavaa:

Paikka ja päivämäärä _____
Vanhemman allekirjoitus _____

Liite 3 Palautekysely vanhemmille/Lämsänjärven päiväkoti. Jääskelä 2016

Hyvät vanhemmat!

16.5.2016

Seuraavan lomakkeen tarkoituksena on saada teiltä palautetta kuluneen lukukauden toiminnasta.

Kuten jo aiemmin olen teille kertonut, teen kehittämishankettani Lämsänjärven päiväkodin Vekkulit ryhmän aloitukseen liittyen (metsämörritoiminnan periaatteella toimiva ryhmä) ja tämän kyselyn avulla saan koottua teidän mielipiteitänne hankkeeseeni. Toivonkin, että jokainen käyttäisi hetken ajastaan tätä varten. Kiitos yhteistyöstä! Palautathan lomakkeen viimeistään 20.5.2016!

T. Maria (Mannu) Jääskelä

1.	Mikä oli mielestäsi toiminnassa hyvää?
2.	Mikä oli mielestäsi toiminnassa huonoa?
3.	Mitä parannettavaa toiminnassa mielestäsi oli?

Mitä muuta haluaisit kertoa?

Liite 4 Kysely metsä/luontoesiopetuksen työntekijöille. Meuronen 2016

Hyvät päiväkodin metsä/luontoesiopetus ryhmän työntekijät!

Opiskelen Lapin ammattikorkeakoulussa Sosionomi (yamk) tutkintoa ja teen työpaikalleni (Savotta-aukion päiväkoti, Oulu) opinnäytetyönä kehittämishanketta. Kehittämishankkeeni on luontokasvatuksen kuvaaminen metsäesiopetuksen kautta Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyötäni varten teen kyselyä eri puolella suomaa oleviin päiväkoteihin, joissa luonto/metsäesiopetus toimintamallina. Haluaisin saada teiltä tietoa tämän kyselyn avulla miten olette kokeneet oman toimintanne.

Kiitos yhteistyöstä!

Vastaattehan kysymyksiin viimeistään 25.5.2016

Ystävällisin terveisin Niina Meuronen (niina.meuronen@hotmail.com)

1. Mikä on mielestäsi toiminnassa hyvää?
2. Mikä on mielestäsi toiminnassa huonoa?
3. Mitä parannettavaa toiminnassa mielestäsi on?

Mitä muuta haluaisit kertoa?

Liite 5 Tutkimuslupa vanhemmilta. Meuronen 2016.

Hei!

Opiskelen Lapin ammattikorkeakoulussa Sosionomi (Yamk) opintoja ja teen työpaikalleni (Savotta-aukion päiväkot) kehittämishanketta. Tällä hetkellä olen työstäni opintovapaalla. Kehittämishankkeeni on luontokasvatuksen kuvaaminen metsäesiopetuksen kautta, Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa.

Tulen havainnoimaan lasten toimintaa maaliskuun ja huhtikuun ajan luonnossa Petäjien metsäeskari päivinä niin, että olen itse välillä mukana toiminnassa, mutta pääsääntöisesti sivusta havainnoijana.

Kehittämishankkeen avulla pyrin tuomaan metsäesiopetuksen Savotta-aukion päiväkotiin ja antamaan sitä kautta varhaiskasvattajalle uusia työvälineitä oman toiminnan suunnitteluun. Käsittelen työssäni myös lapsilähtöistä toiminnan suunnittelua sekä lapsen osallisuutta toiminnassa.

Teen kehittämishanketta toisen lastentarhanopettajan kanssa, toisesta päiväkodista. Hän työskentelee Lämsänjärven päiväkodissa. Heidän päiväkodissa on aloitettu metsämörri-toiminta, joten päätimme yhdistää työmme.

Haluaisimme saada opinnäytetyöseminaariin AV-esitystä varten valokuvia sekä videokuvaa lapsista metsäretkillä. Mikäli lastanne ei saa valokuvata tai videoida, olisi hyvä jos ilmoittaisitte siitä mahdollisimman pian, oheisella lomakkeella. On myös mahdollista, että käytämme videoinnista pelkkää ääntä, lasten lauluista ja leikeistä, mikäli suurin osa vanhemmista on sitä mieltä, ettei lasta saa kuvata. Mahdollista on myös valokuva- ta niin, ettei lapsen kasvoja näy kuvassa. Laitatteko tästä asiasta mainintaa kohtaan ”Muuta huomioitavaa”

AV- esitys pidetään loppuseminaarissa joulukuussa 2016, sekä mahdollisesti jo aiemmissa väliseminaareissa, mikäli olemme saaneet editoitua materiaalia esityskuntoon. Yleisönä esitystä katsomassa on Lapin amk:n opettajia ja opiskelijoita.

Kiitos jo etukäteen yhteistyöstä,
Niina Meuronen

Liite 6 Taulukko 22 Kokoomataulukko: Savotta-aukion Lastentarhanopettajan vastaukset koottuna. Meuronen 2016.

<p>1. Mitä luonto antaa oppimisympäristönä ja miten luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa?</p>	<p><i>”Luontoa voi käyttää oppimisympäristönä hyvin eri tavoilla, koska luonnossa on niin paljon erilaisia asioita ja materiaaleja. Olemme hyödyntäneet luontoa esikoulussamme kaikilla oppimisen osa-alueilla. Luonnossa voi toteuttaa kaikkia esiopetuksen toimintasisältöjä. Esimerkiksi aakkosia luonnonmateriaaleista: mitä metsästä löytyy milläkin kirjaimella, laskemista kerätyillä luonnonmateriaaleilla, roskien keräämistä, luonnossa kulkeminen haastavampia reittejä käyttäen, majan rakentamista, puihin ja marjoihin tutustuminen. Marjoja on poimittu ja leivottu piirakkaa. Luonnon kohtelemisen ja säännöt on käyty yhdessä läpi lasten kanssa.”</i></p>
<p>2. Miten luontosuhteen kehittyminen vaikuttaa hyvinvointiin?</p>	<p><i>”Aluksi suhtautuminen luontoon voi olla pinnallista ja siellä pitää opetella näkemään erilaisia asioita/mahdollisuuksia esim.leikkiä. Säännöllisesti metsässä käydessä lapset alkavat löytää itse tekemistä. Olemme huomanneet, että lapset alkavat nauttimaan luonnossa touhuamisesta ja näin ollen se auttaa heidän hyvinvointia. Minun mielestä lapset keskittyvät paremmin ja ovat rauhallisempia. Ohjeiden kuunteleminen ja niiden mukaan tekeminen. Ei ohjeiden toistoa ja herkkyys metsässä parempi.”</i></p>
<p>3. Miten lasten ideat ja lapsilähtöisyys vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja edesauttaa lapsen osallisuutta?</p>	<p><i>”Lapset saavat osallistua ja useimmiten toimimme spontaani ja lapsilähtöisesti luonnossa. Voimme muuttaa olemassa olevia suunnitelmia sen hetkisen esim. kiinnostuksen tai viireystilan mukaan. Lapset saavat myös itse keksiä tehtäviä ja niitä muistellaan dokumentoimalla päiväkodilla omiin vihkoihin. Esimerkiksi eräs lapsi löysi metsästä neulasen ja ehdotti, että kaikki etsisivät neulasen, jonka jälkeen neulanen liimattiin omaan vihkoon ja mitattiin viivottimella.”</i></p>
<p>4. Mikä toiminnassa hyvää?</p>	<p><i>”Luonto, kiireettömyys, lapsilähtöisyys ja sen kautta positiivinen suhtautuminen oppimiseen. Lapset lähtevät innoissaan metsään ja tykkäävät siellä olla. Metsässä mielekästä puuhaa lapsille, aina jotain ohjattua sekä sopivasti vapaata leikkiä.”</i></p>
<p>5. Mikä toiminnassa huonoa?</p>	<p><i>”Liian isot lapsiryhmät.”</i></p>
<p>6. Mitä kehitettävää toiminnassa on?</p>	<p><i>”Luontopaikan/oman metsäpaikan valmistelu ja materiaalit. Ei ole aikaa riittävästi tehdä valmistavaa työtä ja metsässä tarvittava välineistö on puutteellinen: esimerkiksi istuinalustoja, suojaa sateelta ja sateenkestäviä pussukoita materiaalien keräämiseen.”</i></p>

Liite 7 Taulukko 23 Kokoomataulukko: Koonti Lämsänjärven vanhemmille tehdystä kyselystä. Jääskelä 2016.

KYSELY VANHEMMILLE/KOONTI				
Vastaaja	Mikä oli toiminnassa hyvää?	Mikä oli toiminnassa huonoa?	Mitä parannettavaa toiminnassa oli?	Mitä muuta haluat kertoa?
Vastaaja 1	<i>Hienoa on ollut luontolähtöisyys ja metsäretket. Myös lorut ja leikit näkyvät kotona.</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Mukaan voisi ehkä ottaa vaikka älypuhelimen tuomia lisämahdollisuuksia</i>	<i>Ei mainintaa</i>
Vastaaja 2	<i>Retkipäivä on mielestäni todella kiva. Kuten myös lapsen odotetuin tarhapäivä</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>
Vastaaja 3	<i>Mielestäni toiminta oli pelkästään positiivinen. Kiva kun lapset pääsivät joka viikko metsään retkelle ja oppivat paljon luonnosta ja eläimistä. Niistä on puhuttu sitten paljon myös kotona.</i>	<i>En keksi mitään negatiivista.</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Haluan kiittää molempia (Mannu ja Kirsi) sekä koko päiväkotia lapsen hyvästä hoidosta. Parempaa päivähoitopaikkaa ei lapsellen voisi toivoa. Toivottavasti yhteistyömme jatkuu vielä pitkään!</i>
Vastaaja 4	<i>Viikoittainen metsämörriretki, lapsi odotti tiistaipäivää, jolloin tämä oli. Luontokasvatus, luontoon tutustelu hyvä asia.</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Vekkulit päiväkotiryhmä on kodikas, lämmin ja ihana. Turvalliseen ryhmään on helppoa luottaa lapsi hoitoon.</i>
Vastaaja 5	<i>Lapsi oppi tärkeitä luontoasioita. Tykkäsi kovasti retkistä ja esitelti meillekin usein retkipolkuja ja Matti Mäntyä.</i>	<i>En keksi mitään huonoa!</i>	<i>Saisivatko vanhemmat tulla jollakin kerralla mukaan? Olisi kiva tietää, mitä retkillä tarkkaan ottaen tapahtuu.</i>	<i>Kiitos kivasta toiminnasta!</i>

Vastaaja 6	<i>Lapset odottavat metsäretkiä kovasti ja eväshetket tuntuvat olevan herkkua. Lisäksi lapsista huomaa, että lauleskelevat todella paljon kotona kaikkia uusia lauluja ja loruja. Opettajat ovat tällaisen erityissuuntauksen myötä erittäin motivoituneita ja sen näkee myös lapsista.</i>	<i>Isompi tyttö (5 v.) joutu lähtemään ryhmästä ikäistensä seuraan joten metsämörreilyt jäi sitten pois.</i>	<i>En keksi kyllä mitään valitettavaa joten huono keksiä mitään parannettavaakaan. Näyttäisi, että tuo konsepti toimii erittäin hyvin.</i>	<i>Lisäkiitoksena mainittakoon, että opettajat/hoitajat ovat ottaneet erittäin hyvin huomioon lasten ja vanhempien toiveet, esimerkiksi oman lapsen kohdalla kun päiväunijärjestelyt toivat surua ja pelkoa, niin niitä muokattiin siten, että tyttö pääsi taas iloisena päiväkotiin. Kaikin puolin olen ollut erittäin tyytyväinen, että meidän tytöt pääsivät tähän metsämörri-ryhmään. Kiitos!</i>
Vastaaja 7	<i>Henkilökunta on innostunut ja osaavaa. Osa ottaa lapsen huomioon yksilönä. Metsä elementtinä on tullut tutuksi luontevasti, samoin luonto ylipäätään. Tiedottaminen kotiinpäin kiitettävää.</i>	<i>Epävarmuus toiminnan ja henkilöstön jatkuvuudesta stressaa vanhempia: Hyvästä ei haluaisi koskaan luopua.</i>	<i>Iltapäivällä lasta hakiessa klo 16 jälkeen olisi hienoa, jos omat opettajat ja hoitajat olisivat paikalla. Onko mahdollista järjestellä työaikoja ensi vuodelle? Lisäresursseja?</i>	<i>Ei mainintaa</i>
Vastaaja 8	<i>Metsäretket ovat mieluisia. Ryhmä ei ole liian iso, ja kiva että on saatu harjoittelija avuksi. Kasvatustukustelu. Virpiniemen retki.</i>	<i>Aluksi luvattiin päivittäistä tai ainakin useamman kerran viikossa tapahtuvaa retkeilyä, yksi retki oli yllätys. Usein käy niin, että lasta tuodessa ei välttämättä huomioida/tervehditä lasta, vanhempia toki yleensä.</i>	<i>Käytöstapojen korostaminen, nimenomaan tervehtimiset lähtö-tulotilanteissa.</i>	<i>Ei mainintaa</i>

Vastaaja 9	<i>Metsämörritoiminta ollut huippua - metsäretket ja kertomukset metsäjutuista eläneet myös kotona leikeissä mukana. Toiminnassa ylipäätään ollut ihana nähdä työntekijöiden aito innostus työtä ja sen kehittämistä kohtaan</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>
Vastaaja 10	<i>Luonnossa liikkuminen, luonnon (kasvien, eläinten, hyönteisten) tutkiminen ja niihin tutustuminen, eväsretket.</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ei mainintaa</i>	<i>Ihmettelin kun nurkan takaa kuului mahoton höpinä, huusin lapselle: kenelle sä siellä juttelet? Vastaus: ORAVALLE!</i>
Vastaaja 11	<i>Luonnossa ja metsässä liikkuminen on erittäin tärkeää lasten luontosuhteen valmistamiseksi ja luonnon arvostuksen lisäämiseksi. Lapsi kertoi pitäneensä retkeilystä. Leikkiminen metsässä oli lapsen mielestä hauskaa.</i>	<i>Vessahätä metsässä</i>	<i>Vaikea sanoa, kun en ollut mukana näkemässä ja kuulemassa.</i>	<i>Meidän perheemme on ollut hyvin tyytyväinen päiväkodin toimintaan. Lapsien ja vanhempien toiveita huomioidaan hyvin. Lapset ovat iloisia päiväkotiin lähtiessä ja sieltä palatessa. Vanhempien kanssa jutellaan kiirettömästi. Ainut huono puoli on lasten jatkuva nuha- ja yskäkierre. Johtuu ko se pelkäänsä lapsista ja henkilökunnasta vai esim. tilojen ilmanvaihdosta?</i>

Liite 8 Arvioinnin painopistealueet 2015 – 2018. Vasun syventämisen vuodet (Oulun kaupunki 2016)

Arviointiympyrä on nelikenttä. Jokainen arviointisektori sisältää neljä sisällöllistä arviointikohdetta, jotka on merkitty kirjaimin a-d. Arviointikohteita on yhteensä 16. Arviointikriteerinä on, kuinka usein kasvattajatiimi mahdollistaa lapselle kyseisen toiminnan.

Marjaana Gyekye & Päivi Nikkilä:
Arviointiympyrä – Oppimisen
mahdollisuudet esiin

OULU

